उद्यम विकास रणनीतिक योजना

तुलसीपुर उप–महानगरपालिका, दाङ

२०७५/०७६ देखि २०७९/०८० सम्म

तुलसीपुरउप–महानगरपालिकाको कार्यालय, दाङ

२०७५

नक्साहरु

प्रदेश नं ५ को नक्सा

दाङ जिल्लाको नक्सा

DANG DISTRICT
LAND UTILIZATION
SALYAN
ROLPA
BANKE
INDIA
KAPILBASTU
N
0 3.5 7 14 Kilometers
PURANDHARA
BAGMARE
SHANTINAGAR
PAVWANAGAR
TULISIPUR (M)
HALAWAR
BUJAURI
PANCHAKULE
DHANAURI
SHANGAUN
HEKULI
TARIGAUN
HAPUR
SAIGHA
MANPUR
GOLTAKALI
URHARI
NARAYANPUR
TUIBHUVAN NAGAR(M)
SYUJA
DHIKPUR
DURUWA
KABHRE
LOHARPANI
PHULBARI
SAUDIYAR
LAKSMIPUR
RAMPUR
DHARNA
HASIPUR
SATBARIYA
SONPUR
CHAILAHI
SISAHANIYA
ALMATIYA
RAJPUR
GANGA PARASPUR
GADHAWA
BELA
GOBARDIHA
KOILABAS
LEGEND:
International Boundary
District Boundary
VDC Boundary
Land Use (Topo 1:25000/50000)
Built_Up Area
Cultivated Land
Forest
Grass Land
Shrub Land
Sandy Area
Snow/Rocky Area
Nursery/Plantation
Land Slide
Water Body/Lakes
Barren Area
GIS UNIT, LGCDP/MLD, 2011

तुलसीपुर उप–महानगरपालिका

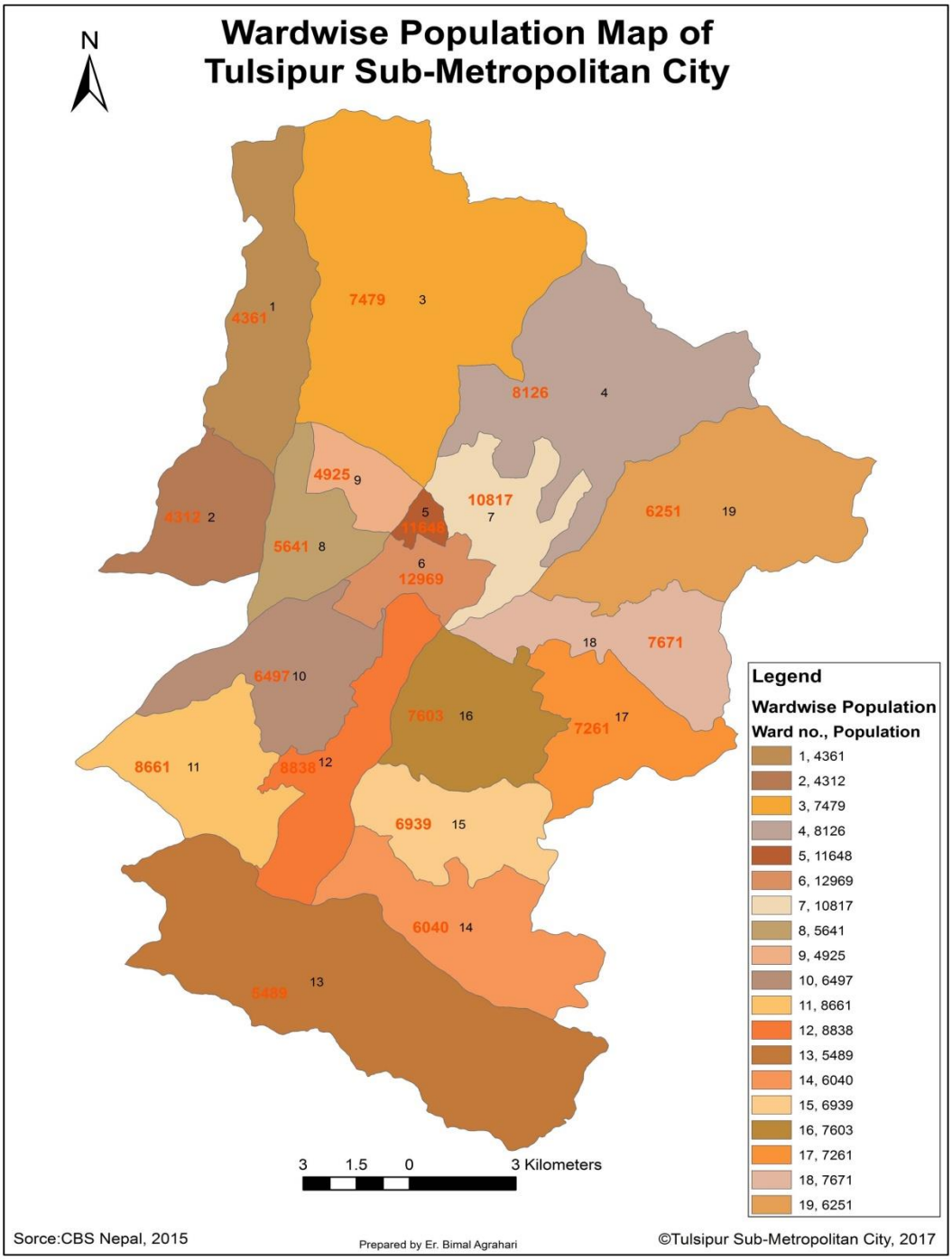

लघु उद्यम विकासको ५ वर्षे रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त झलक

प्रदेश नं	५	
अञ्चल	राप्ती	
जिल्ला	दाङ	
स्थानीय तह	तुलसीपुर उप–महानगरपालिका कार्यालय, दाङ	
कार्यक्रम अवधि	५ वर्ष (२०७५/०७६-२०७९/०८०)	
उद्यम किास कार्यान्वयनमा संलग्न हुने निकायहरु	✓ तुलसीपुर उप–महानगरपालिका कार्यालय, दाङ ✓ संघीय सरकार ✓ प्रदेह सरकार ✓ बिजौरी र तुलसीपुरउद्यो बाणिज्य संघहरु ✓ बैंक तथा बित्तीय संस्थाहरु ✓ सहकारीहरु ✓ गै. स.स तथा दातृ निकाय ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु	
प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग	**घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, घोराही दाङ**	
कार्यक्रमले समेट्ने क्षेत्रहरु	तुलसीपुरउप–महानगरपालिकाका सबै १९वटा वडाहरुका सबै वस्तीहरु	
आवश्यक अनुमानित बजेट	**रु ३०,४२,३९,८५०.००**	
वित्तिय स्रोत	**बजेट प्राप्त हुने स्रोत तथा शिर्षकहरु :**	**अनुमानित बजेट**
	तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाले केन्द्र तथा प्रदेश सरकार र आफ्नो बजेट समेत बाट ब्यहोर्ने	15,26,27,000
	तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाकै कृषि, पशु, महिला तथा वालवालिका जस्ता शिर्षक बाट ब्यवस्था गर्ने	6,10,51,000
	घरेलु तथा साना उद्योग र मेडपा कार्यक्रमबाट	1,22,10,000
	सहकारीहरुबाट	3,05,25,000
	उप–महानगरपालिका क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्थाबाट	3,05,25,000
	अपुग रकम अन्य दातृ निकाय तथा NGO/INGO संग सहकार्यको लागी पहल गर्नु पर्ने रु	1,73,01,850
	जम्मा	30,42,39,850
५ बर्षमा सृजना हुने उद्यमीको संख्या	**६६७३**	
स्तरोननती गरिने उद्यमको संख्या	**४५१५**	

५ बर्षमा सृजना हुने रोजगारीको संख्या	**१४,५२६**
परिकल्पना	**" स्थानीय श्रोत, साधन र सीपको उपयोगबाट रोजगारीमा बृद्धि, तुलसीपुरउप–महानगरपालिका बिपन्न बर्गकोसमृद्धि"**
लक्ष	तुलसीपुरउप–महानगरपालिका को लघुउद्यम बिकास योजनाको मूल लक्ष्य भनेको नगरपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरुको स्थापना तथा विकास गरी थप ५९६२ बिपन्न नगरबासीको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो: लक्षका सूचकहरु: ● योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमीमध्दे ७० प्रतिसत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुनेछ । ● लघु उद्यममा रोजगारी पाउँने मध्दे कम्तिमा पनि ६५ प्रतिसतको आयमा ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुँने छ ● स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्दे कम्तिमा पनि १५ प्रतिसत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुँनेछन
उद्देश्य	योयोजनाको मूल उदेश्य भनेको बिपन्न बर्गको समृद्धिका लागी तुलसीपुरउप–महानगरपालिकामा छरिएर रहेका परम्परागत सीप तथा स्रोत साधनको पहिचान गरि लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गरि थप रोजगारीको श्रृजना गरी विपन्न बर्गको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउँने हुनेछ ।
मुख्य कार्यक्रमहरु	
१	बजार सर्भेषण, स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान
२	उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन
३	उद्यमशीलता विकास तालीम
४	प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।
५	वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि
६	उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार
७	मूल्य श्रृंखलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,
८	व्यवसायिक परामर्श सेवा
९	मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास
१०	प्रविधिको विकास तथा प्रविधि ब्यवस्थापन
११	लघु उद्यमीहरुको लागि घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको ब्यवस्था

कृतज्ञता ज्ञापन

लघु उद्यम विकासको ५ बर्षे रणनीतिक योजना तर्जुमामा धेरै ब्यक्ति तथा संस्थाको सहयोग नभएको भए सफल हुने थिएन । तसर्थ सर्वप्रथम यो योजना तर्जुमाको सहजिकरण गर्ने अवसर हामीलाई प्रदान गर्नु भएकोमा तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाका नगरप्रमुखश्री घनश्याम पाण्डेज्यू,नगर उपप्रमुख श्रीमती माया आचार्यज्यूर घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय घोराहकि प्रमुख उद्योग अधिकृत श्री बासुदेब रिजालज्यूर लघु उद्यम विकास कार्यक्रम क्षेत्रीय कार्यक्रम सहगोग कार्यालय घोराहीका प्रमुख श्री भिम बहादुर बिष्ट ज्यूलाई बिशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौ। त्यसैगरी योजना तर्जुमाको चुस्त ब्यवस्थापन गरिदिनु भएकोमा तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतश्रीटोपेन्द्र बहादुर के.सी.ज्यूलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

यो योजना तर्जुमामा पुरा समय उपस्थित भै आफ्नो अमूल्य योगदान दिनुहुने सबै जन निर्वाचित प्रतिनिधिज्यूहरु लगायत सम्बन्धित बिषयगत निकायका कर्मचारीहरु तथा अन्य विविध समूहको प्रतिनिधित्व गर्नु हुने महानुभावहरु र बढो मेहेनेतका साथ घोराही उप–महानगरपालिकाका तहका विविध सूचनाहरु उपलब्ध गराई योजना तर्जुमालाई सहज बनाई दिनुहुने सरोकारवालाहरुलाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

ग्रामिण युवा सरोकार केन्द्र

रुकुम तथा शंखमूल, काठमाण्डौ

बिषय सूचि

नक्साहरु 2

लघु उद्यम विकासको ५ वर्षे रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त झलक 5

कृतज्ञता ज्ञापन 7

बिषय सूचि 8

शब्द सङ्क्षेप 10

खण्ड - १: परिचय 11

१.१ उप-महानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय 11

१.२ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको औचित्य 12

१.३ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य : 13

१.४ उद्यम विकासको रणनीतिक योजना तर्जुमा प्रकृया 14

१.५ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको संरचना 15

१.६ रणनीतिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु: 16

खण्ड - २: वस्तुगत विवरण 16

२.१ तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था 16

२.२ जनसंख्या र सामाजिक परिवेश : 16

२.३ भौतिक पूर्वाधार 17

२.४ तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको आर्थिक गतिविधि 18

२.५ रोजगारीको अवस्था 18

२.६ उद्यम विकास सम्बन्धी सेवा प्रदायकहरु 18

२.८ उद्यम विकासका लागि विगतका प्रयास र उपलब्धीहरु (वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण) 20

खण्ड ३: स्रोत साधन तथा बजार सर्भेक्षण र उद्यम विकासका अवसरहरुको आँकलन 21

३.१ बजारको अवस्था : 21

३.२ बजारिकरणका चुनौतीहरु: 27

३.३ श्रोत साधनको सम्भावना र उद्यम विकासका अवसरहरुको आँकलन 27

३.४ उद्यम विकासका चुनौती तथा समस्या बिश्लेषण: 49

खण्ड - ४ आगामी ५ बर्षको रणनीतिक योजना 54

४.१ पृष्ठभूमि 54

४.२ उद्यम विकास सम्बन्धी मुख्य सिद्धान्त तथा अवधारणा :(Key Principles and Approaches): 55

४.३ आगामी ५ बर्षको को परिकल्पना (Vision): 61

४.४ आगामी ५ बर्षको लक्ष (Goal): 64
४.५ आगामी ५ बर्षको उद्देश्य (Objective): 64
४.६ आगामी ५ बर्षमा निकाल्नै पर्ने नतीजाहरुको बिस्तृत योजना: 65
४.६.१ उद्यम र रोजगारी श्रृजना तथा लगानि र आय बृद्धि योजना : 65
४.६.२ उद्यमशिलता तथा सीप बिकास तालीम योजना: 88
४.६.३ लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तर उन्नति योजना: 88
४.६.४ वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि पहुँच बृद्धि योजना: 90
४.६.५ मूल्य श्रृंखलाको विकास तथा बजार सँगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन 91
४.६.६ प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि व्यवस्थापनयोजना: 93
४.७ प्रमुख कार्यक्रमहरुको परिमाणात्मक परिलक्ष्य र बजेट 94
४.८ आय व्यय बिबरण (आ.ब. २०७५/२०७६ देखी २०७९/२०८० सम्म) 101
४.९ तर्कबद्व योजना(Logical Framework) 103
केहि प्राविधिक सुझावहरु....113
४.१० जनशक्ति 113
खण्ड - ५ कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 114
५.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनका संरचनाहरु:.... 114
५.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 116
५.३ जिम्मेवारी तालिका 117
खण्ड ६ अनुसूचीहरु....119
६.१ लघु उद्यमी सृजना र विकास गर्ने क्रमिक प्रक्रिया.... 119
६५.२ लघु उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि सरकारका तर्फबाट भएका नीतिगत व्यवस्थाहरु :.... 120
६.३ सन्दर्भ सामाग्रीहरु : 120
६.३ गोष्ठीका सहभागीहरुको नाम: 120
गोष्ठीका केहि झलकहरु.... 123

शब्द सङ्क्षेप

जि.स.स:	जिल्ला समन्वय समिति
गा.पा/न.पा:	गाउँपालिका/नगरपालिका
MEDEP:(मेडेप)	Micro Enterprise Development Programme
उ.वि.शा:	उद्योग विकास शाखा
ल.उ.वि.को	लघु उद्यम विकास कोष
सा.ब.उ. महासंघ:	सामूदायीक वन उपभोक्ता महासंघ
मे.टन:	मेट्रिक टन
EDF	Enterprise Development Facilitator
MEDPA	Micro Enterprise DeveoLpment for Poverty Allevation
SIYB:	Start and Improve Your Business
MECD:	Micro Enterprise Creation and Development
B to B Linkage	Business to Business Linkage
MEGA	Micro Entreprenuer's Association
DMEGA	District Micro Enterprenuer's Group Association
EDC:	Enterprise Development Committee
EDP:	Enterprise Development Plan
गै.स.स:	गैर सरकारी संस्था
गा.बि(.स	गाउँ बिकास समिति
कि.मि	किलोमिटर
DBA	Data base Assistant
AFA	Admin and finance Assistant
RMC	

खण्ड - १: परिचय

१.१ उप-महानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार राज्यको पुनरसंचना हुँदा ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय निकायमा विभाजन भए अनुसार तुलसीपुर उप-महानगरपालिका ५ नं प्रदेश अन्तर्गत दाङ्ग जिल्लामा पर्दछ । नेपाल सरकारको २०७३ साल फाल्गुन २२ गतेको निर्णयअनुसार साविक तुलसीपुर नगरपालिका, पवननगर गाविस, फुलवारी गाविस, डुरुवा गाविस, मानपुर गाविस र बिजौरी गा.वि.स. समायोजन भई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा परिणत भएको हो । यस उप-महानगरपालिकामा हाल १९ वटा वडा रहेका छन् । तुलसीपुर उपमहानगरपालिका एक सुन्दर र प्राकृतिक छठाले भरिपूर्ण साथै महाभारत र चुरे पहाडको काखमा रहेको प्रचुर संभावनायुक्त उपमहानगरपालिका हो । यो प्रदेश नः ५ को केन्द्र भागमा अवस्थित रहेको छ । यस उपमहानगरपालिका नेपालको राजधानि काठमाण्डौंबाट ४५३ कि.मी. पश्चिम दिशामा अवस्थित रहेको छ ।

एसिया कै दोस्रो ठूलो उपत्यका दाङ उपत्यकाको पश्चिम भाग र केही पहाडी इलाकामा फैलिएर कुल ३८४.६३ बर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा रहेको यस उपमहानगरपालिकाको पूर्वमा घोराही उपमहानगरपालिका, पश्चिममा शान्तिनगर गाउपालिका तथा दङ्गीशरण गाउपालिका, उत्तरमा सल्यान तथा रोल्पा जिल्ला र दक्षिणमा लमही नगरपालिकाले अवस्थित रहेका छन् । तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका ३१२३३ घरधुरीमा कूल जनसंख्या १४१५२८ रहेको छ। विविधतापूर्ण जातीय पहिचान रहेको तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा क्षेत्रि, ब्राम्हण, मगर, थारु, तामाङ्ग, नेवार, मुसलवान, कामि, यादव, राई, गुरुङ्ग, दमाई, सार्की, तेली, सन्यासी/दसनामि, वादी लगायतका जातहरुको वसोवास रहेको छ । यस उपमहानगरपालिकाको औसत पारिवारीक संख्या ४.५८ रहेको छ भने लैङ्गिक अनुपात ८७.७९ रहेको छ ।यहाँका बासिन्दाहरुको मुख्य भाषा नेपाली, थारु, नेवार, मगर, हिन्दी आदि रहेका छन् । यस उपमहानगरपालिकाको औसत साक्षरता प्रतिसत ७१.१८ रहेको छ भने पुरुष साक्षरता प्रतिसत ८०.४४ र महिला साक्षरता प्रतिसत ६३.२२ रहेको छ ।

सहभागीहरुबाट प्राप्त सूचना अनुसार यहाँका बासिन्दाको मूल आय श्रोत कृषि, व्यापार, बैदेसिक रोजगार, मजदुरी, नोकरीहुन् ।यस उपमहानगरपालिकामा ४२३३ घरधुरिवाट कम्तिमा एकजना वैदेशिक रोजगारीमा गएको देखिन्छ ।यो उपमहानगरपालिका भित्र वसोवास गर्ने उद्यमीहरु धान उत्पादन, तरकारी उत्पादन, दुध तथा मासु उत्पादन, मह उत्पादन, अदुवा वेसार उत्पादन, टमाटर उत्पादन, च्याउ उत्पादन, फलफुल खेतिमा संलग्न हुदै आएका छन् । यहाँका मानिसहरु बैदेशिक रोजगारीको लागि खाडिमुलुक, भारततथा अन्य मुलुकहरु कोरिया, जापान, युरोप, अमेरिका आदि देशहरुमा जाने गरेका छन् । यहाँका मनिसहरुले बैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त आम्दानीलाई मूख्य रुपमा घरजग्गा, घरखर्च तथा विलासितामा खर्च गर्ने गरेका छन् भने केही बचत समेत गर्ने गरेको तथ्य रहेको देखिन्छ । यहाँको मानिसहरुको बैदेशिक रोजगारीबाट हुने आम्दानी जुन उत्पादन मुलक कार्यहरुमा खर्च हुन सकिरहेको छैन, लघु उद्यमको माध्यमबाट उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु पर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय स्तरमा बिभिन्न प्रकारका छरिएर रहेको श्रोत साधन, पूँजी र सीप भएर पनि सोको समुचित उपयोग हुन नसक्दा मूख्यतया यस नगरपालिकाको अन्य वडाको तुलनामा ग्रामिण क्षेत्रमा अलि बढी गरीवी रहेको पाइन्छ । परम्परागत सिपहरुको व्यवस्थापन हुन नसक्दा सिप तथा व्यवसायहरु लोप हुन थालेको आभास पाइन्छ । कृषिमा देखिएको जनशक्तिको खाँचो तथा घट्दै गएको खेतीयोग्य जमीनले पारेको नकारात्मक प्रभावलाई पनि न्यूनिकरण गर्नका लागि तथा स्थानीय शीप, विशेष शीप र कच्चापदार्थमा आधारीत लघु उद्यमको विकास गरी युवा जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमै रोजगारी सृजना गर्नका लागि लघु उद्यमको विकास गर्नु अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

यस उपमहानगरपालिकामा पनि निश्चित समुदायमा सामाजिक र साँस्कृतिक विभेदहरु रहेको छ तर क्रमिक रुपमा घट्दै गएको पाइन्छ । यस नगरपालिकाका निश्चित जनता मूख्य रुपमा कृषिमा आधारित भएतापनि प्रति परिवार सरदर एकदम कम जमीन रहेको हुँदा निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीबाट गरीव तथा विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनमा समस्या देख्न सकिन्छ । तसर्थ त्यस्ता कृषकहरुलाई व्यावसायिक कृषकको रुपमा रुपान्तरित गर्नु अनिवार्य भैसकेको छ । त्यसैगरी वन पैदावारमा आधारित परम्परागत सीप र प्रविधिलाई अधिकतम् उपयोगको बातावरण तैयार गरी यस क्षेत्रको जिविकोपार्जनलाई लघु उद्यमको माध्यमबाट थप सहज वनाउनु पर्ने खाँचो छ ।

माथिका सान्दर्भिक तथ्य तथा अवधारणा बमोजिम उपमहानगरपालिकाको अगुवाईमा लघु उद्यम विकासको मोडलको सफलतालाई एकाकार गर्दै उद्यम विकास क्षेत्रको रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्न बाञ्छनीय भएको हुँदा यो ५ वर्षे उद्यम विकास योजना (२०७५/०७६ -२०७९/०८०) तैयार गरिएको हो ।

१.२ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको औचित्य

नेपालको संविधान २०७२ कार्यान्वयनका सिलसिलामा प्राय: सबै निर्बाचित जनप्रतिनिधिहरुले ***अबको बाटो जनताको सम्बृद्धिको पाटो*** भनी जनसमक्ष बाचा गरेका छन् र ७५३ वटै स्थानीय तहहरुको गठन भैसकेको छ । स्थानीय तहलाई संविधानले प्रदान गरेका विभिन्न २२ अधिकारमध्ये (अनुसूचि ८) अधिकार नं २,१०,१५र १८ ले जनताको सम्बृद्धिलाई बढी जोड दिएको छ । कृषि, वन, पशु सेवा, घरेलु जस्ता निकायहरु स्थानीय निकायको मातहतमा राखिएकाले जनताको सम्बृद्धिमा योगदानका सेवाहरुलाई जनताकै घरदैलो नजिक ल्याएकोले पनि संविधानले जनताको सम्बृद्धिलाई बिशेष जोड दिएको पाईन्छ ।

स्थानीय तह संचालन ऐन २९७४ तथा औद्योगीक ब्यसाय ऐन २०७३ अनुसार आ-आफ्नै तरिकाले छुट्टा छुट्टै ढंगले कार्य संचालन गर्दा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध श्रोत साधनले दिनुपर्ने जति नतीजा दिन नसकिरहेको अवस्था भएको हुँदा श्रोत सम्भाव्यताअध्ययन, सामाजिक परिचालन, उद्यमशिलताको विकास, प्राविधिक सीप, लघु कर्जामापहुँच, बजारीकरण, उपयुक्तप्रविधि, वस्तु विविधीकरण, गुणस्तर नियन्त्रण एवं आवश्यक व्यावसायिक परामर्शजस्ता क्षेत्रहरु समेटिएको एकीकृत लघु उद्यम विकासको मोडेल (मेड मोडेल) लाई अवलम्बन गरी स्थानिय विकासको आवधिक योजना र नेपाल सरकार उद्योग मन्त्रालयको गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको निर्देशिका २०७० र ५ वर्षे दोश्रो रणनितिक योजना, (२०७५/०७६-२०७७९/०८०) मा एकाकार गराउनु यस उद्यम विकास (रणनीतिक) योजनाको ठूलो औचित्य छ ।

लघु उद्यम विकास कार्यक्रमका निम्न बिशेषताहरुले गर्दा एउटा सफल कार्यक्रमको रुपमा मानिएकाले यसको रणनीतिक योजना तर्जुमाको औचित्यलाई थपसावित गर्दछ:

- ★ महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, कम आयभएका बेरोजगार युवाहरु र अन्य पछि परेका समुदायहरुको गरिव परिवारहरुलाई लक्षित गरेको छ ।
- ★ लक्षित वर्गको उद्यमशीलता विकासद्वारा लघु उद्यमी सृजना गर्दछ । उद्यमीको क्षमता अभिवृद्धि भए पश्चात उद्यमीले जुन सुकै क्षेत्रमा यथासम्भव उद्यम विकास गर्दछ ।

★ लक्षित वर्गहरु गरिवीको रेखामुनि भएकाले उनीहरुलाई उद्यमी वनाउन आवश्यक सेवाहरु एकीकृत रुपमा प्रदान गर्दछ । जस्तै:

- सामाजिक परिचालन
- उद्यमशीलता विकास
- वस्तु बजारीकरणको लागि संजाल निर्माण
- प्राविधिक सिप विकास
- उपयुक्त प्रविधि विकास तथा हस्तान्तरण
- लघु-वित्त सेवामा पहुँच
- बजार संजालमा आबद्ध र व्यवसाय परामर्श सेवा

★ लक्षित वर्गलाई तालिम मात्र दिदैन, अन्त्यमा उद्यमी नै बनाउँछ ।

★ समावेशी सिद्धान्त अपनाउँछ ।

★ समुदाय/वस्तीहरुमा उद्यमशीलता संस्कारको विकास गर्दछ ।

★ स्थानीय स्तरमा उपलव्ध तर खेर गैरहेका श्रोत साधनको सदुपयोग गर्दै लघु उद्यमीको प्रवर्द्धन गर्दछ ।

★ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तर लोप हुँदै गैरहेको शीप, ज्ञान र प्रविधिलाई प्रवर्द्धन, परिमार्जन र सुधार गरी लघु उद्यम सृजना गर्दछ ।

उद्यम विकास योजनाको औचित्यलाई निम्न अनुसार थप प्रष्ट पार्न सकिन्छ :

- नगरपालिका क्षेत्रमा उपलव्ध श्रोत र साधनलाई उद्यममा परिवर्तन गरी वस्तु उत्पादन गर्न एक विस्तृत योजनाको छुट्टै आवश्यकता पर्दछ ।
- ग्रामीण गरीवी घटाउन लघु उद्यम, घरेलुतथा साना उद्यमहरुकोमाध्यमबाट रोजगारी श्रजृना गर्न ठूलो भूमिका हुन्छ । तसर्थ यसका लागि विस्तृत योजनाको आवश्यकता रहन्छ ।
- छरिएर रहेका श्रोत साधनलाई अभिलेख बनाई व्यवस्थितरुपमा स्थलगत उद्यम विकास योजना निर्माण गर्न यसको आवश्यकता रहेको छ ।
- नगर विकास योजनाले पूर्वाधार तथा परम्परागत पूर्वाधारलाई बढी जोड दिएको अवस्थामा नगर उद्यम विकास योजनाले लघु उद्यम प्रवर्द्धन, विस्तार, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारिकरणकालागि उपयुक्त श्रोत र साधनको पक्षमा योजना बनाउने र परिचालन गर्नुपर्नेहुन्छ ।
- नगरपालिकाले बनाएको योजनाभित्र उद्यम विकास सानो अंश देखिने र दातृ सस्थां, स्थानीय निकाय र साझेदार संस्थाहरुबाट प्राप्त हुनसक्ने सहयोगका लागि विस्तृत खाका चाहिने हुँदा उद्यम विकास योजनाले यो आवश्यकतालाई पूर्ति गर्दछ ।
- उद्यम विकास योजनाले दीर्घकालीन रणनीति बनाई श्रोत साधनको प्रक्षेपण गर्दछ ।

१.३ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य :

उद्यम विकास योजना तर्जुमाको मूल उद्देश्य भनेको नगरपालिकामा देखिएको लघु उद्यम प्रवर्द्धनका संभावनालाई रणनैतिक हिसाबले सम्बोधन गरी लक्षित वर्गमा खास गरी गरिवीको रेखामुनि रहेका नगरबासी जो सामाजिक रूपले बहिष्कृत र आर्थिक रूपले सीमान्तकृत समूहमा छन्, लघु उद्यम विकासको माध्यमबाट

रोजगारीको अवसरको सिर्जना र आयस्तर वृद्धि गर्न यो एकिकृत रणनीति तैयार गर्नु हो । तसर्थ स्थानीय तहमै उपलब्ध हुने स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गरी मागमा आधारित उत्पादन तथा सेवाहरूको विकासद्वारा गरिवी न्यूनिकरण गर्न एक रणनीतिको आवश्यकता पर्न गएकोले स्थानीय सीप र स्रोतको उपयोग गर्न सकिने सम्भावनाले सारभूत आर्थिक परिवर्तन गर्न सकिने र युवा रोजगार सिर्जना गर्न सकिने हुँदा उत्पादक जनशक्ति नगरपालिकामा रहँदा नगरपालिकाको अन्य विकासमा समेत टेवा पुग्ने भएकाले पनि यो उद्यम विकास (रणनीतिक) योजना तैयार गर्नु यसको उद्देश्य हो । यस योजनाका थप उद्देश्यहरु निम्न अनुसार रहेका छन्:

१. स्थानीय तहका सबै सेवा प्रदायकहरूको समान बुझाई र कार्यगत एकता कायम गर्ने ।
२. आवश्यक स्रोत साधनको पूर्व अनुमान गरी सो अनुकूलको व्यवस्था मिलाउने ।
३. लघु, घरेलु तथा साना उद्यमको थप सम्भावनाहरूको पहिचान गर्ने ।
४. सेवा प्रदायकहरूबीच कार्यगत एकता र समन्वय कायम राख्ने ।
५. सबै सेवा प्रदायकहरूको लघु, घरेलु तथा साना उद्यम विकाससम्बन्धि प्रतिबद्धता कायम गर्ने ।
६. योजना तर्जुमा, नीति निर्माण, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनजस्ता कार्यहरूमा सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रको संयुक्त तत्परता बढाउने ।
७. उद्यम विकासका क्षेत्रमा लगानीमा दोहोरोपना हटाउने ।
८. स्थानीय श्रोत साधनको परिचालनबाट मागमा आधारित बढी भन्दा बढी व्यवसाय सञ्चालन गरी नगरबासी बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्न सबै सेवा प्रदायकको प्रयासलाई एकजुट गर्ने ।

गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा) कार्यान्वयन र अन्य विषयगत कार्यालय, दातृ निकाय तथा साझेदार संस्थाहरुमा पनि यस मोडललाई आन्तरिकीकरण गर्न पनि यो पाँच वर्षे उद्यम विकास योजना तैयार गर्न आवश्यक परेको हो जस्तै:

- ग्रामीण तथा शहरी भेगमा उपलव्ध श्रोत र साधनलाई उद्यममा परिवर्तन गरी वस्तु उत्पादन गर्न एक विस्तृत योजनाको छुट्टै आवश्यकता पर्दछ ।
- ग्रामीण तथा शहरी गरीवी घटाउन लघु उद्यम, घरेलुतथा साना उद्यमहरुकोमाध्यमबाट रोजगारी श्रृजना गर्न ठूलो भूमिका हुन्छ । तसर्थ यसका लागि विस्तृत योजनाको आवश्यकता रहन्छ ।
- छरिएर रहेका श्रोत साधनलाई अभिलेख बनाई व्यवस्थितरुपमा स्थलगत उद्यम विकास योजना निर्माण गर्न यसको आवश्यकता रहेको छ ।
- नगरपालिकाले बनाएको योजनाभित्र उद्यम विकास सानो अंश देखिने र दातृ सस्था, स्थानीय निकाय र साझेदार संस्थाहरुबाट प्राप्त हुनसक्ने सहयोगका लागि विस्तृत खाका चाहिने हुँदा उद्यम विकास योजनाले यो आवश्यकतालाई पूर्ति गर्दछ ।

१.४ उद्यम विकासको रणनीतिक योजना तर्जुमा प्रकृया

लघु उद्यमको रणनीतिक योजना तर्जुमामा निम्न प्रकृयाहरु अपनाईएको थियो:

क) विज्ञ सहजकर्ताको छनौट :

यस विषयको विज्ञ सेवा प्रदान गर्न ग्रामिण युवा सरोकार केन्द्रलाईछनौट गरी घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय र उत्त केन्द्र बिच सम्झौता भएको हो ।

ख)योजना तर्जुमा गोष्ठी :

लघु उद्यम सम्बन्धि सेवा प्रदायक संस्थाहरु, तुलसीपुरउप–महानगरपालिकाका निर्बाचित पदाधिकारी, लघु वित्त संस्थाहरु, सहकारीका प्रतिनिधीहरु, सम्बन्धित कार्यालय प्रतिनीधिहरु, लघु उद्यमीहरु सहाभागी सहित ६० जना सहभागीहरुको उपस्थितिमा मिति २०७५जेष्ठ४र ५ गते दुई दिने योजना तर्जुमा गोष्ठी सम्पन्न भयो । सो गोष्ठीमा परामर्शदाता सूर्य प्रसाद नेपाल तथा विकास ज्ञवालीको सहजीकरणमा यस घोराही उप–महानगरपालिका भित्रको लघुउद्यमका वर्तमान अवस्था, उपलव्ध कच्चा पदार्थको अवस्था, वजारिकरणका चुनौती, लघुउद्यमका समस्या, चुनौती, अव लिनुपर्ने रणनीतिक योजना, परिकल्पना, लक्ष, उद्देश्य, क्रियाकलापहरु, नयाँ उद्यमीको सिर्जना, सीप विकास तालिम लगायत विषयहरुमा ब्यापक छलफल गरी योजनाको मार्गचित्र तैयार गर्न स्थानीय व्यक्तिहरु तथा सरोकारवालाहरुद्धारा सहभागितामूलकरुपमा आफ्नो योजना आफै वनाउने प्रजातान्त्रिक पद्धतिलाई अवलम्वन गरिएको थियो ।

ग) योजना तर्जुमा समन्वय उप समिति गठन :

यस उद्देश्यको लागि निम्न अनुसारका ब्यत्तीहरु रहनेगरी योजना तर्जुमा समन्वय उप समिति बनाईएको थियोः

- संयोजक- माधव ओली, वार्ड नम्वर १८, अध्यक्ष
- सदस्य- ललित बहादुर घर्ती, बरिष्ठ वित्तीय अधिकृत
- सदस्य- परशुनारायण चौधरी, वार्ड १४, अध्यक्ष
- सदस्य-जानका रेग्मी, कार्यपालिका सदस्य
- सदस्य-रुप बहादुर खत्री, महासचिव, तुलसीपुर उद्योग बाणिज्य संघ

घ) मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतः

उप–महानगरपालिकाकानगरप्रमुख तथा कार्यकारी अधिकृतसँगको समन्वय तथा उपसमितिबाट प्राप्त सुझाव तथा गोष्ठीका सहजकर्ताको प्रतिवेदनको आधारमा मस्यौदाकोप्रतिवेदन तयार गरी मिति २०७५ जेष्ठ. १५ मा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय र उप–महानगरपालिकामा पठाएको हो ।

ङ मस्यौदाको प्रतिवेदन माथीको छलफल र अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुतः

अधिकांस योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीहरु उपस्थित भएको १ दिने कार्यशालामा मिति २०७५ जेष्ठ २१ मा मस्यौदाको प्रतिवेदन माथी छलफल भै आएको सुझावलाई समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तुलसीपुरउप–महानगरपालिका र घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, घोराहीमाप्रस्तुत गरियो ।

१.५ उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको संरचना

यस योजना तर्जुमा प्रतिवेदनले ६ वटा खण्डमा गरी प्रतिवेदनलाई मूर्तरुप दिएको छ । जस अन्तर्गत खण्ड १ पृष्ठभूमिमा छोटकरी परिचय, नगर उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको उद्देश्य, औचित्य, प्रकृया समावेश गरिएको छ भने खण्ड २ अन्तर्गत वस्तुगत विश्लेषण, खण्ड ३मा बजार तथा श्रोत साधनको बिश्लेषण, खण्ड ४ अन्तर्गत उद्यम विकास रणनीतिक योजनाको विस्तृत विवरण, खण्ड ५ मा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका प्रकिया वारे प्रस्तुत गरिएको छ भने खण्ड ६ मा अनुसुचीहरु समावेश गरिएको छ ।

१.६ रणनीतिक योजना तर्जुमाका सीमाहरुः

- योजना तर्जुमा आफैमा जटिल कार्य हो । यसका लागि स्थानीय तहको अद्यावधिक प्रोफाईल चहिन्छ तर भरखरैमात्र स्थानीय तहको गठन भएको हुदा प्रोफाईल अद्यावधिक भै नसक्दा गोष्ठीका सहभागिहरुबाट पाईएको सूचना र अन्य Secondary Information लाई आधार मानेर सूचनाहरु समावेश गरिएको छ । तर प्रोफाईल तयार भएकाको हकमा त्यसैलाई आधार मनिएको छ ।
- उपलब्ध सीमित श्रोतका कारण बजार, श्रोत साधन र संभाब्य उद्यमहरुको आकलन गोष्ठीबाटै गराईएको छ ।
- उद्यम विकास सम्बन्धि गरेका उपलब्धिहरुको यथार्थ डाटा पाउन जटील भएको ।

खण्ड - २: वस्तुगत विवरण

२.१ तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार राज्यको पुनरसंचना हुँदा ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय निकायमा विभाजन भए अनुसार तुलसीपुर उप-महानगरपालिका ५ नं प्रदेश अन्तर्गत दाङ्ग जिल्लामा पर्दछ । नेपाल सरकारको २०७३ साल फाल्गुन २२ गतेको निर्णयअनुसार साविक तुलसीपुर नगरपालिका, पवननगर गाविस, फुलवारी गाविस, डुरुवा गाविस, मानपुर गाविस र बिजौरी गा.वि.स. समायोजन भई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा परिणत भएको हो । यस उप-महानगरपालिकामा हाल १९ वटा वडा रहेका छन् । तुलसीपुर उपमहानगरपालिका एक सुन्दर र प्राकृतिक छठाले भरिपूर्ण साथै महाभारत र चुरे पहाडको काखमा रहेको प्रचुर संभावनायुक्त उपमहानगरपालिका हो । यो प्रदेश नः ५ को केन्द्र भागमा अवस्थित रहेको छ । यस उपमहानगरपालिका नेपालको राजधानि काठमाण्डौंबाट ४५३ कि.मी. पश्चिम दिशामा अवस्थित रहेको छ ।
एसिया कै दोस्रो ठूलो उपत्यका दाङ उपत्यकाको पश्चिम भाग र केही पहाडी इलाकामा फैलिएर कुल ३८४.६३ बर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा रहेको यस उपमहानगरपालिकाको पूर्वमा घोराही उपमहानगरपालिका, पश्चिममा शान्तिनगर गाउपालिका तथा दङ्गीशरण गाउपालिका, उत्तरमा सल्यान तथा रोल्पा जिल्ला र दक्षिणमा लमही नगरपालिकाले अवस्थित रहेका छन् ।

२.२ जनसंख्या र सामाजिक परिवेश :

एसिया कै दोस्रो ठूलो उपत्यका दाङ उपत्यकाको पश्चिम भाग र केही पहाडी इलाकामा फैलिएर कुल ३८४.६३ बर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा रहेको यस उपमहानगरपालिकाको पूर्वमा घोराही उपमहानगरपालिका, पश्चिममा शान्तिनगर गाउपालिका तथा दङ्गीशरण गाउपालिका, उत्तरमा सल्यान तथा रोल्पा जिल्ला र दक्षिणमा लमही नगरपालिकाले अवस्थित रहेका छन् । तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका ३१२३३ घरधुरीमा कूल जनसंख्या १४१५२८ रहेको छ। विविधतापूर्ण जातीय पहिचान रहेको तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा क्षेत्रि, ब्राम्हण, मगर, थारु, तामाङ्ग, नेवार, मुसलवान, कामि, यादव, राई, गुरुङ्ग, दमाई, सार्की, तेली, सन्यासी/दसनामि, वादी लगायतका जातहरुको वसोवास रहेको छ । यस उपमहानगरपालिकाको औसत पारिवारीक संख्या ४.५८ रहेको छ भने लैङ्गिक अनुपात ८७.७९ रहेको छ ।यहाँका बासिन्दाहरुको मुख्य भाषा नेपाली, थारु, नेवार, मगर, हिन्दी आदि रहेका छन् । यस उपमहानगरपालिकाको औसत साक्षरता प्रतिसत ७१.१८ रहेको छ भने पुरुष साक्षरता प्रतिसत ८०.४४ र महिला साक्षरता प्रतिसत ६३.२२ रहेको छ ।

टेवल १: तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वडागतरुपमा जनसंख्या विवरणः

वडा	परिवार संख्या	जनसंख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा
१	९९३	२३९९	१९६२	४३६१
२	९०५	२२२३	२०८९	४३१२
३	१६६३	३९८५	३४९४	७४७९
४	१८१६	४४७९	३६४७	८१२६
५	२७८६	५८८७	५७६१	११६४८
६	३३१३	६६६८	६३०१	१२९६९
७	२४२५	५८१७	५००५	१०८१७
८	१२२९	२८९३	२७४८	५६४१
९	११६९	२५८५	२३४०	४९२५
१०	१३३७	३४८०	३०१७	६४९७
११	१७९४	४६००	४०६१	८६६१
१२	१७७१	४५९१	४२४७	८८३८
१३	१२२७	२९६७	२५२२	५४८९
१४	१२६६	३२५९	२७८१	६०४०
१५	१४६९	३७६१	३१७८	६९३९
१६	१५३५	४०४९	३५५४	७६०३
१७	१५५३	३८८९	३३७२	७२६१
१८	१६५७	३९९५	३६७६	७६७१
१९	१३२५	३३३१	२९२०	६२५१
जम्मा	**३१२३३**	**७४८५३**	**६६६७५**	**१४१५२८**

श्रोतः केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

धार्मिक अवस्थाः सहभागीहरुबाट प्राप्त विवरण अनुसार बहुसंख्यक नागरिक हिन्दु धर्म मान्ने भएता पनि ईसाई, इस्लाम तथा अन्य धर्म मान्ने मानिसहरु पनि यहाँ वसोवास गर्दछन् । यसबाट धार्मिक तथा सांस्कृतिक विविवधतामा विविध आयामहरु भएको तथ्य पुष्टि हुन्छ ।

सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय अवस्थाः यस उपमहानगरपालिकामा विभिन्न देवदेविका मठ मन्दिर रहेका छन् ।

कृष्ण मन्दिर, दोघरे, त्रिसिद्धेश्वरी मन्दिर, तुलसीपुर, राधाकृष्ण मन्दिर, रतननाथ मन्दिर तुलसीपुर, शिवमन्दिर डाडापातु शिवनगर जस्ता धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकिय महत्व बोकेका मन्दिर रहेका छन् भने साततले झरना, चमेरे गुफा, राप्ती शान्ति पाक, हिमाल दृश्याबलोकनका लागि थरकोट, छिल्लीकोट, गौरीगाउ ताल, मुलकोट, दगिशरण दरवारका कारण आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनको धेरै नै सम्भावना रहेको पाईन्छ ।

२.३ भौतिक पूर्वाधार

यस उपमहानगरपालिकामा २४१४४ घरधुरी आफ्नै घरमा बसोवास गर्दछन् भने २०६८७ घरधुरि भाडामा बस्दै आएका छन् । यस उपमहानगरपालिकामा अधिकांह घरहरु माटो तथा इट्टाले निर्माण गरिएका छन् । यहाका अधिमाकांह जनता धाराको पानीमा खानेपानीको लागि आश्रित छन् भने कुवाको प्रयोग पनि उल्लेखनिय संख्यामा रहेको पाइन्छ । अधिकांश परिवारले खाना पकाउन दाउराको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ भने प्रकाशको लागि विद्युतको प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

२.४ तुलसीपुरउपमहानगरपालिकाको आर्थिक गतिविधि

सहभागीहरुबाट प्राप्त सूचना अनुसार यहाँका बासिन्दाको मूल आय श्रोत कृषि, व्यापार, बैदेसिक रोजगार, मजदुरी, नोकरी हुन् । यो उपमहानगरपालिका भित्र वसोवास गर्ने उद्यमीहरु धान उत्पादन, तरकारी उत्पादन, दुध तथा मासु उत्पादन, मह उत्पादन, अदुवा वेसार उत्पादन, टमाटर उत्पादन, च्याउ उत्पादन, फलफुल खेतिमा संलग्न हुदै आएका छन् । यहाँको मानिसहरुको बैदेशिक रोजगारीबाट हुने आम्दानी जुन उत्पादन मुलक कार्यहरुमा खर्च हुन सकिरहेको छैन, लघु उद्यमको माध्यमबाट उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु पर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय स्तरमा बिभिन्न प्रकारका छरिएर रहेको श्रोत साधन, पूँजी र सीप भएर पनि सोको समुचित उपयोग हुन नसक्दा मूख्यतया यस नगरपालिकाको अन्य वडाको तुलनामा ग्रामिण क्षेत्रमा अलि बढी गरीवी रहेको पाइन्छ । परम्परागत सिपहरुको ब्यवस्थापन हुन नसक्दा सिप तथा ब्यवसायहरु लोप हुन थालेको आभास पाइन्छ । कृषिमा देखिएको जनशक्तिको खाँचो तथा घट्दै गएको खेतीयोग्य जमीनले पारेको नकारात्मक प्रभावलाई पनि न्यूनिकरण गर्नका लागि तथा स्थानीय शीप, विशेष शीप र कच्चापदार्थमा आधारीत लघु उद्यमको विकास गरी युवा जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमै रोजगारी सृजना गर्नका लागि लघु उद्यमको विकास गर्नु अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

यस उपमहानगरपालिकामा पनि निश्चित समुदायमा सामाजिक र साँस्कृतिक विभेदहरु रहेको छ तर क्रमिक रुपमा घट्दै गएको पाइन्छ । यस नगरपालिकाका निश्चित जनता मूख्य रुपमा कृषिमा आधारित भएतापनि प्रति परिवार सरदर एकदम कम जमीन रहेको हुँदा निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीबाट गरीव तथा विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनमा समस्या देख्न सकिन्छ । तसर्थ त्यस्ता कृषकहरुलाई व्यावसायिक कृषकको रुपमा रुपान्तरित गर्नु अनिवार्य भैसकेको छ । त्यसैगरी वन पैदावारमा आधारित परम्परागत सीप र प्रविधिलाई अधिकतम् उपयोगको बातावरण तैयार गरी यस क्षेत्रको जिविकोपार्जनलाई लघु उद्यमको माध्यमबाट थप सहज वनाउनु पर्ने खाँचो छ ।

२.५ रोजगारीको अवस्था

यहाँका मानिसहरु बैदेशिक रोजगारीको लागि खाडिमुलुक, भारततथा अन्य मुलुकहरु कोरिया, जापान, युरोप, अमेरिका आदि देशहरुमा जाने गरेका छन् । यस उपमहानगरपालिकामा ४२३३ घरधुरिवाट कम्तिमा एकजना वैदेशिक रोजगारीमा गएको देखिन्छ । यहाँका मनिसहरुले बैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त आम्दानीलाई मूख्य रुपमा घरजग्गा, घरखर्च तथा विलासितामा खर्च गर्ने गरेका छन् भने केही बचत समेत गर्ने गरेको तथ्य रहेको देखिन्छ । यहाँको मानिसहरुको बैदेशिक रोजगारीबाट हुने आम्दानी जुन उत्पादन मुलक कार्यहरुमा खर्च हुन सकिरहेको छैन, लघु उद्यमको माध्यमबाट उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु पर्ने देखिन्छ ।

२.६उद्यम विकास सम्बन्धी सेवा प्रदायकहरु

यो तुलसिपु उप–महानगरपालिकामाकार्यरत सरोकारवालाहरु र संघसंस्थाहरु नक्साङ्कन, श्रोत तथा सेवाको विवरण :

२.६. क) सरोकारवाला तथा संघसंस्थाहरुको नक्साङ्कन

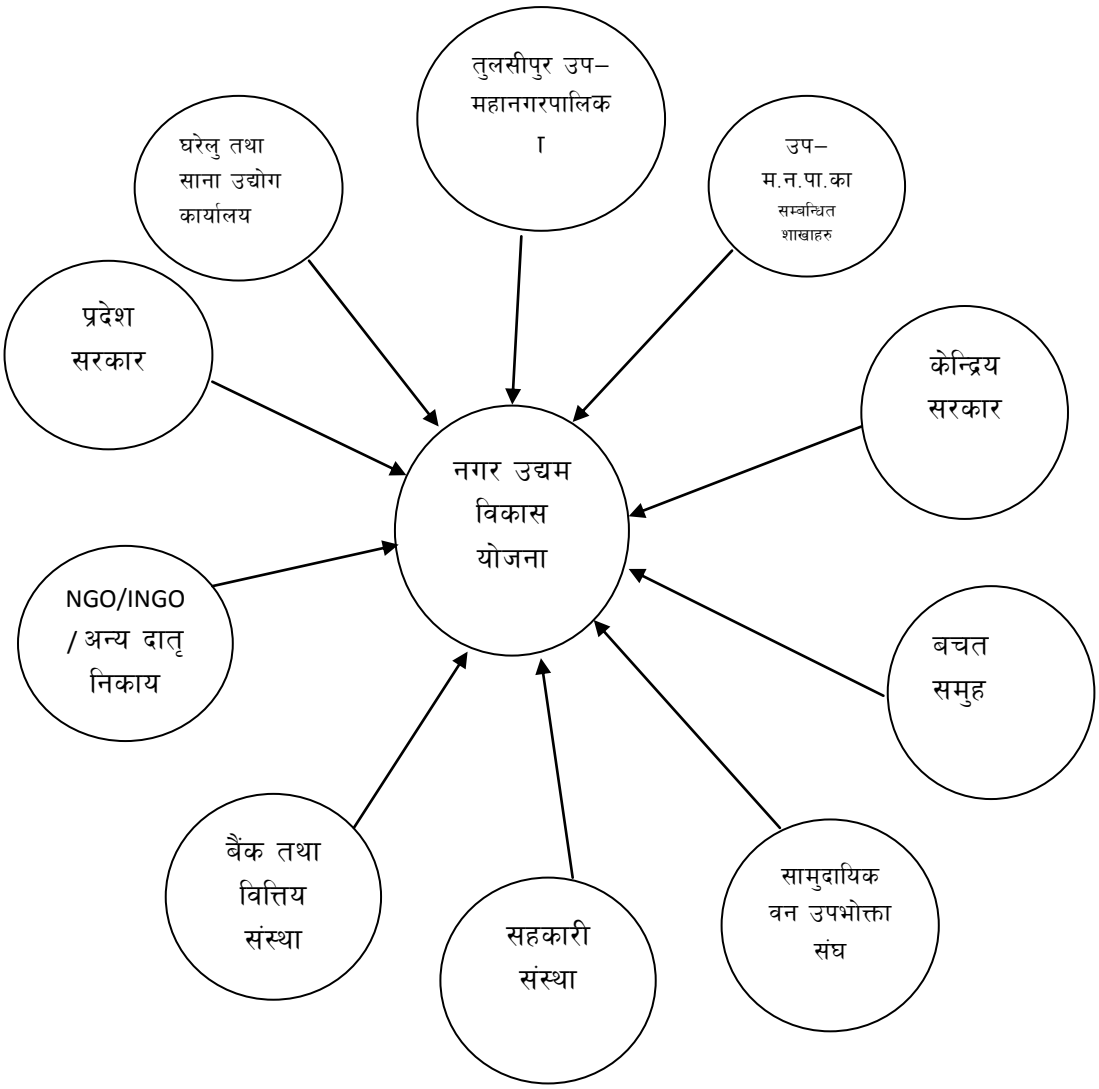

टेवल ३श्रोत तथा सेवा विवरण :

सि. नं	सरोकारवाला तथा संघसंस्थाको नाम	संख्या	उपलब्ध सेवा
१	तुलसीपुरउपमहानगरपालिका	१	समन्वय, व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, बजेट, सामाजिक परिचालन आदी
२	केन्द्रिय सरकार	१	बजेट र नीति नियममा सहजिकरण
३	प्रदेश सरकार	१	बजेट र नीति नियममा सहजिकरण
४	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, घोराही		उद्योग प्रशासन, आर्थिक तथा प्रबिधिक सहयोग
५	बचत समुह	१	बचत तथा ऋण लगानी
६	बैंक तथा वित्तिय संस्था		बचत तथा ऋण लगानी
७	सहकारी ...		बचत तथा ऋण लगानी
८	सामुदायिक वन उपभोत्ता महासंघ		वन, आयआर्जन र ऋण
९	NGO/INGO		गरीवी निवारण कार्यक्रम

१०	उद्योग वाणिज्य संघ		उद्यमीको हक हीतको संरक्षण
११	अन्य दातृ निकाय		आर्थिक सहयोग

२.८उद्यम विकासका लागिविगतका प्रयास र उपलब्धीहरु (वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण)

मेडेपबाट प्राप्त बिबरण अनुसार हाल सम्म मेडेप र मेडपा गरी यस उप–महानगरपालिका भित्र निम्न अनुसारका उद्यमहरु स्थापना भएका छन ।

टेवल ४: उद्यमहरुको विवरण:

सि.नं	उद्यमको प्रकार	संख्या	लगानी रु	बार्षिक कारोवार
१	बासको सामग्री उत्पादन	९	३१५६५.७०	४३९६५०
२	मौरी पालन	९५	९७२३१३.९०	९०४२९७०
३	धागो उत्पादन	३४	१८२७०	६२२०७००
४	खाद्य प्रसोधन	८९	७६६९४५	४५१६९४०
५	धुप उत्पादन	२६	६७१३१.४०	२७१०२७८
६	दुना टपरी उत्पादन	१७	१८१०००	
७	पशुपालन	७०	७८४१३८.७०	९३३३८६५
८	गैरकाष्ठ उत्पादन	८	२८०५८.४०	२४००००
९	कुखुरा पालन	४	८७०००	४८३५०००
१०	तरकारी उत्पादन र बजारीकरण	२२५	२९८८६९३.७०	३६९०६२६२
११	अन्य	३	१०५२१.९०	२०३५२५
१२	परिचय नखुलेको	५	१७५३६.५०	४०८९२६
१३	कला	१५	५२६०९.५०	६२७२४४
१४	झोला उत्पादन	१०	३५०७३	१२३४२७२
१५	फलामको काम	७	३५०७.३०	२२९६८३५
१६	मैनवत्ति उत्पादन	२६	९११८९.८०	१२१२१०४
१७	होजियारी	११	३८५८०.३०	१०२१७५१
१८	मुढा उत्पादन	६	२१०४३.८०	९५६३५३
१९	खुद्धा व्यापार	१	३५०७.३०	११२२८०
२०	टेलरिङ्ग	९९	१५०६५७५.२०	१७१२४५६६
२१	होटल एण्ड लज	२	७०१४.६०	१३५५४८
	कुल	७९२	७७१२२७६.३०	९९५८००६९

खण्ड ३: स्रोत साधन तथा बजार सर्भेक्षण र उद्यम विकासका अवसरहरुको आँकलन

३.१ बजारको अवस्था :

लघु उद्यमहरु सामान्यतया उद्यमीलाई बढी फाइदा र दीगोपनाको लागि उद्यमीहरूको माग, बजारको सम्भाब्यता र कच्चा पदार्थको उपलब्धता जस्ता ३ वटा महत्वपूर्ण पक्षको सन्तुलनलाई ध्यान दिएर कार्य गर्दछ । तसर्थ बजार भनेको उद्यमहरुको प्राण हो । स्रोत मात्र भएर पुग्दैन, सीप पनि चाहिन्छ र श्रोत र सीपले मात्र पुग्दैन बजारमा माग चाहिन्छ । तसर्थ लघु उद्यमको विकासमा बजारको ठूलो भुमिका भएको हुँदा योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट उपलब्ध सूचना तथा श्रोत सर्भेक्षणका आधारमा नगर भित्र वा पायक पर्ने स्थानहरुको पहिचान गर्ने जमर्को गरेको छ ।

टेवल ५: बजारको अवस्था

वार्ड नं	पायक पर्ने बजारहरुको नाम	पायक पर्ने बस्तीहरु	आवत जावत गर्ने माध्यम	बस्ती अनुसारको दुरी	बजारमा आयात हुँने बस्तुहरु	बजारबाट निर्यात हुँने बस्तुहरु	निर्यात भएर जाँने स्थान
१	घिमिरे चोक	पोखरी पशुपति टोल	पैदल	१ कि.मि	अन्न वाली	खाने तेल	खाद्यान्न
	सोनपुर	सोनपुर धारापानी टोल	पैदल	०.५ कि.मि.	तेलहन	तरकारी (टमाटर)	लत्ताकपडा
	मिलनचोक	छोटे मिलन टोल, सोनपुर टोल	पैदल	१.५ कि.मि.	तेलहन		नुन, रासायनिक मल आदि वडा नं. १ को विभिन्न वस्तीहरुमा उक्त बजार क्षेत्रबाट जाने गर्दछ ।
	दुधरास चोक	गनारी, पोखरी	पैदल	१ कि.मि.	तेलहन		
	ठाटीगाउँ	झरना टोल	पैदल	५ कि.मि.	जडिबुटी		
	गनार हेल्थपोष्ट		पैदल	५ कि.मि.	अदुवा		
	कुमालगाउँ	शिवशक्ति टोल	पैदल	५ कि.मि.	टिमुर, काउलो		
२	तुलसीपुर	सबै वडाका बस्तीहरु	गाडी	७ कि.मि.	तरकारी, माछा, फलफुल		तुलसीपुर, घोराही, काठमाण्डौँ
	घोराही	सबै वडाका बस्तीहरु	गाडी	३१ कि.मि.	तरकारी, माछा, फलफुल		
३	तुलसीपुर	भट्टे, कालामा र गोगल डाडाँ	पैदल, ट्याक्सी, बस, ट्रक	५ देखी १५ कि.मि.	तरकारी, कुखुरा, अदुवा, खसी, दुध, घ्यू	दैनिक उपभोग्य वस्तुहरु	तुलसीपुर
	तुलसीपुर	थापापाती	पैदल, ट्याक्सी, बस, ट्रक	२० कि.मि.	अदुवा, खसी, दुध, घ्यू		तुलसीपुर
	तुलसीपुर	नाउला	पैदल, ट्याक्सी, बस,	१५ कि.मि.	अदुवा, खसी,		तुलसीपुर

			ट्रक		दुध, घ्यू		
	तुलसीपुर	अम्वास, डाडाखुट्टी, दमारगाउँ, गहते, राम्री, हरेवास	पैदल, ट्याक्सी, बस, ट्रक	५ देखी १४ कि.मि सम्म	अदुवा, खसी, दुध, घ्यू, अण्डा, तरकारी, खाद्यान्न		तुलसीपुर
४	तुलसीपुर	लामिदमाट, रक्षा चौर, खोद्र	गाडी, मोटरसाईकल	४ देखी २० कि.मि. सम्म	तरकारी, दुध, मह, घ्यू	मह, घ्यू, दालमोट	सल्यान, रुकुम
५	तुलसीपुर	वेलुवा, देघरे, डाँडापातु	टेम्पो	१० देखि २० मिनेट सम्म	तरकारी, दुध, दही	खाद्यान्न, लत्ताकपडा	सल्यान, रुकुम
६	तुलसीपुर	डुर्मिगाउँ, रजौरा, गाइडहर, गोठली गाउँ, कपडदिवि, गोलौरा, मोतीपुर, राजापुर, बनकट्टा, वसपार्क	बस, टेम्पो	१ कि.मि. देखी ४ कि.मि. सम्म	तरकारी, अण्डा, मासु, च्याउ, खाद्यान्न, फर्निचर सामग्री, कृषि जन्य सामग्री	दैनिक उपभोग्य सामान	
७	तुलसीपुर र हात्ति खौवा बजार	नयाँबस्ती, मातिपुर, खन्दर्पा, राजापुर, झुमरे, तमाखे, गैरापातु, डाडाँ पातु	बस, जिप, ट्याक्टर, अटो, मोटरसाईकल, साईकल	१ देखी २ कि.मि. सम्म	तरकारी, दाल, चामल, धान, मकै	तरकारी, कपडा, फलफुल, धान, मकै, गहुँ	
८	तुलसीपुर	नयाँबस्ती, दोगरे	बस, जिप, ट्याक्टर, अटो, मोटरसाईकल, साईकल	३ कि.मि.	दुध, दही, अन्नवाली, आलु	नुन, तेल, लत्ताकपडा, चामल, दाल, अन्य सामग्री	
९	तुलसीपुर	दोघरे, अमृतनगर, रामनगर, शिवपशुपति, पशुपति टोल, बसपार्क	पैदल, बस, जिप, ट्याक्टर, अटो, मोटरसाईकल, साईकल	३ कि.मि.	दुध, दही, मासु, फलफुल, तरकारी, अन्न, अण्डा, माटाका भाँडा, डोका, नाङला अदी	कपडा, आषधी, माछा, भाँडाकुडा, कपी, किताब, चिनी, चाउचाउ, तयारी प्याकिङ नुडल्सहरु	
	तुलसीपुर	वडा नं. ९ का	ट्याम्पो, बस,	२५ देखी ३०	तरकारी बिउ	चामल, सिमेन्ट,	सल्यान,

		वस्तीहरु	ट्याक्टर		विजन	छड, औषधी आदी	कपुरकोट
१०	तुलसीपुर	गौरीगाउँ, बन्गाउँ, गोलौरा, टरीगाउँ, राईखोलियान	मो.सा., सी.गी.	० देखी ३ कि.मि. सम्म	दुध, दही, अण्डा, तरकारी	नुन, रासायनिक विषदी, मल	गौरीगाउँ
११	तुलसीपुर	सुकौरा, मोतीपुर,	ट्याक्टर, ट्रक	१० कि.मि.	च्याउ, नुन, चिनी, टिन, सिमेन्ट	आलु, प्याज, खुर्सानी, काउली	
	घोराही	हस्ना, जस्पुर	ट्याक्टर, ट्रक	२४ कि.मि.	च्याउ, नुन, चिनी, टिन, सिमेन्ट	आलु, प्याज, खुर्सानी, काउली	
	लमही	हस्ना, जस्पुर	ट्याक्टर, ट्रक,	४८ कि.मि.	च्याउ, नुन, चिनी, टिन, सिमेन्ट	आलु, प्याज, खुर्सानी, काउली	
१२	तुलसीपुर	कपडादेवी, टरीगाउँ, रजेना, हरीपउरी, कैवापुर, जस्पुर	अटो रिक्सा, ट्क्सी, गाडी	१० मिनेट देखी १ घण्टम सम्म	दुध, दही, लसुन, आलु, टमाटर, प्याज, चामल, धान, मकै, गहुँ	कपडा, चिनी, कपी, कलम, साबुन, सलाई, चप्पल, औषधी	तुलसीपुर
१३	तुलसीपुर, घोराही	वरपरिया, दमारगाउँ, रनियाडर, बराखरी	गाडी, बस, सानो गाडी	१२ मिनेट देखी १ घण्टा सम्म	तरकारी, दुध, फलफुल, खाद्यवस्तु, मासु आदी	तरकारी, दुध, फलफुल, खाद्यवस्तु, मासु आदी	धनगढी, नेपालगञ्ज, काठमाण्डौ
१४	घोराही	जनकपुर, पहली, जितपुर, खौसापुर, डवकपुर	बस	१४ कि.मि.	कपडा, नुन, तयारी खाद्य वस्तु	दुध, अण्डा, तरकारी, खाद्यान्न	
	तुलसीपुर, नारायणपुर, खैरा	लुहाडवरा, डवाङ्गपुर, मटेरा, भोजपुर, गोठुवा, करङ्गा	बस	१४ कि.मि.	कपडा, नुन, तयारी खाद्य वस्तु	दुध, अण्डा, तरकारी, खाद्यान्न	
१५	तुलसीपुर	डोकेनी, रजेना, लहलौरा, डुम्रीगाउँ,	बस, अटो रिक्सा, ट्याक्सी	५ मिनेट देखी १ घण्टा सम्म	तरकारी, दुध, मासु, खाद्यान्न	दैनिक अत्यावस्यक वस्तु	

		भलवार				, तेल, नुन, छड, सिमेन्ट	
१६	तुलसीपुर, विजौरी	लक्षि, लहलौरा, मनपुर, मज्गै,डोक्रेना, सजनेवा, फचकलुवाँ, मजगाउँ	बस, अटो रिक्सा	तुलसीपुर २० मिनेट विजौरी २ घण्टा	तरकारी, दुध, दही, कुखुरा, धान, मसुरो, लसुन, प्याज	कपडा नुन, तृल, चिनी, मसला	तुलसीपुर
१७	विजौरी बजार	मानपुर, जिन्वा गाउँ, निम्वा, बनकट्टी	पैदल, अटो, बाईक	३० मिनेट	सिमेन्ट, छड, लत्ताकपडा, नुनतेल	धान, मकै, तोरी, गहुँ	घोराही, तुलसीपुर, नेपालगञ्ज
	दुधरास बजार	वघौसी, मंगरी, झिगै, बेलझुन्डी, मजगाउँ	पैदल, अटो, बाईक	३० मिनेट	सिमेन्ट, छड, लत्ताकपडा, नुनतेल	धान, मकै, तोरी, गहुँ	घोराही, तुलसीपुर, नेपालगञ्ज
१८	बिजौरी बजार	खोलीगाउँ, हेमन्तपुर, जैजरे	अटो बाईक, साईकल, पैदल	२ कि.मि. देखी ४ कि.मि. सम्म	दुध, मासुजन्य पशु, तरकारी नुन कपडा	ईटा, सिमेन्ट, दुध जन्य पदार्थ, तेल, धान गहुँ	पूर्व पश्चिम, मेची, महाकाली, घोराही, लमही, बुटवल, नेपालगञ्ज
	दुधरास बजार	अक्कासी, सातकुले, मनिकापुर	अटो, वाईक, साईकल, पैदल	२ कि.मि. देखी ४ कि.मि. सम्म	दुध, मासुजन्य पशु, तरकारी नुन कपडा	ईटा, सिमेन्ट, दुध जन्य पदार्थ, तेल, धान गहुँ	पूर्व पश्चिम, मेची, महाकाली, घोराही, लमही, बुटवल, नेपालगञ्ज
१९	विजौरी	वडाका सबै बस्ती	अटो रिक्सा, गाडी	५ कि.मि.	दुध, दही,अदुवा, काउली, टिमुर, दालचिनी, जडीबुटी	नुन तेल लत्ताकपडा	घोराही, तुलसीपुर

३.२ बजारिकरणका चुनौतीहरु:

गोष्ठीका सहभागिहरुको धारणा अनुसार हाल लघु उद्यमीहरुको ३० प्रतिशत जति सहजरुपमा वजारीकरण हुन सकेको छ भने वजारीकरणमा निम्न अनुसारका चुनौतीहरु रहेको पाईयो ।

- आवश्यक पूर्वाधार नहुनु जस्तै हाटबजार ।
- प्रचार प्रसार गर्न नसक्नु ।
- उत्पादन खरीद र बिक्रिकर्ता बीचको सम्बन्धको बिकास हुन नसक्नु ।
- सुरक्षित भण्डारण तथा चिस्यान केन्द्र नभएका कारणले खासगरी फलफूल तथा तरकारीका उद्यमीहरुले सस्तो मूल्यमा आफ्नो उत्पादन विक्रि गर्नुपर्ने भएको हुदा अपेक्षित लाभ प्राप्त गर्न नसकेको ।
- स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको उपभोगमा आम उपभोक्ताको आकर्षण हुन नसक्नु ।
- स्थानीय उत्पादनको विषयमा प्रचार प्रसार हुन नसक्नु ।
- व्यवसायिक सोचका साथ उत्पादन नहुनु र उत्पादित बस्तुहरुको गुणस्तरले अन्य उस्तै सामान सँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु ।
- उत्पादित बस्तुहरुको लेबलिङ्ग र प्याकेजिङ्गको उचित व्यवस्था गर्न नसक्नु ।
- उत्पादित वस्तुहरुको ग्रेडिङ नभै बजारमा पठाइने कारणले गर्दा उपभोक्ताहरु उत्पादन प्रति आकर्षित नहुनु ।
- वाली वीमाको उचित जानकारी नभएको कारण जोखिम मोलेर उत्पादन गर्नुपर्ने बाध्यता रहेको छ ।
- मूल्य बढी हुनु ।

३.३ श्रोत साधनको सम्भावना र उद्यम विकासका अवसरहरुको आँकलन

प्राय: लघु उद्यमहरु स्थानीय श्रोत साधन, सीप र बजार सम्भावनाका आधार स्थापना हुने भएका हुँदानीलकण्ठनगरपालिका भित्र के कति कुन प्रकारका श्रोत साधन उपलब्ध हुन सक्छन् र स्थानीय तहमा के कस्ता सीपहरु उपलब्ध छन् र बजार लगायत अन्य सम्भावनाहरु के छन् भनी पहिचान गर्नु यो श्रोत साधन सर्भेक्षणको मूल उद्देश्य हो । यसका निहित उद्देश्यहरु निम्न अनुसार छन्:

- छरिएर रहेका कृषि, वनपैदावार, पशु तथा धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र जस्ता व्यवसायिक रुपमा उपलब्ध हुने श्रोत तथा साधनहरुको लिस्ट तैयार गर्ने, जसका आधारमा नयाँ उद्यमहरु स्थपनाका लागि आधार तैयार होस् ।
- अवसरको पर्खाईमा रहेका शिल्पीहरुको पचिान गर्ने, जसबाट आगामी दिनमा लघु उद्यमी स्थापनामा यिनीहरुलाई समेट्न सकियोस्।
- बजार सर्भेक्षणबाट स्थानीय तहको आर्थिक गतिविधिहरुको आँकलन गर्ने, जसबाट लघु उद्यमीहरुको उत्पादनको बजारमा स्थान सुनिश्चित गर्न सहयोग पुगोस् ।

नेपालका अधिकांस गाउँ तथा नगरका जनताको जीविकोपार्जको मूल श्रोत कृषि हो तर निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीबाट गरीव तथा विपन्न बर्गको जिविकोपार्जनमा थप चुनौति वन्दै गएको छ । तसर्थ यस्ता कृषकहरुलाई व्यवसायिक कृषकको रुपमा रुपान्तरित गर्नु अनिवार्य भैसकेको छ । त्यसैगरी वन पैदावारमा आधारित श्रोत साधनलाई सुरक्षित दोहनका साथ दिगो उपयोग गरी वन तथा वातावरणको सही उपयोगबाट अधिकतम लाभ लिन सक्ने गरी यिनमा आधारित उद्यमहरुको विकास तथा परम्परागत सीप र प्रविधिलाई अधिकतम उपयोगको वातावरण तैयार गरी यस क्षेत्रको जिविकोपार्जन लघु उद्यमको माध्यमबाट थप सहज वनाउनु पर्ने खाँचो छ । त्यसैगरी स्थानीय स्तरमा रहेका कतिपय पर्यटनको सम्भावना भएका हाम्रा प्राकृतिक तथा धार्मिक सम्पदाहरु ओझेलमा परी वा त्यको उपयोगको सम्भावना पहिचान गर्न नसकी स्थानीयहरुले त्यसबाट लिन सक्ने फाईदा पनि लिन नसकिरहेको अवस्था छ । तसर्थ यस्ता सम्भावनाहरुलाई उजागर गर्नु पनि आवश्यक छ । यहि कारणले तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाको श्रोत साधन र बजारको सर्भेक्षण गर्नु परेको हो ।

लघु उद्यम भनेको ज्यादै सानो लगानीमा संचालन गरिने उद्यमहरु हुन् जसमा सानान्यतया ज्यादै न्युन पूँजी भएका अति विपन्न वर्गका मानिसहरु तथा परंम्रागत सीप र प्रविधिको उपयोग गरी या स्थानीय स्तरमा विकास गर्न सकिने सीपमा आधार भै बढी मात्रामा संलग्न हुन्छन् । यस्ता उद्यमहरु बाह्य श्रोत साधनमा आधार भएर संचालन गर्न पूँजी, बजार, सीप तथा प्रविधिका आधारमा सम्भव हुँदैनन् ।

हाम्रो देशमा श्रोत साधनको अभाव भन्दा पनि भैरहेको श्रोत र साधनको पहिचान गर्न नसक्नु बढी समस्याको रुपमा देखिन्छ । लक्षित वर्गमा उद्यमशीलताको ज्ञानका अभावका अतिरिक्त छरिएर रहेकाश्रोत तथा साधनलाई एकत्रित गरी लघु उद्यमहरुको स्थापनाबाट अति गरिव तथा गरिव वर्गमा रोजगारी श्रृजना तथा आय बृद्धिमा जोड दिने सोचाईमा आधारित विकासको आयामलाई हालसम्म खासै महत्वको रुपमा नहेरिएको अवस्था छ । तसर्थ स्थानीय स्तरमा श्रोत साधन भएर, मनमा उत्साह भएर तथा हातमा सीप भएर तथा सीप हसिल गर्ने सम्भावना भएर पनि आफ्नो रोजगारी श्रृजना गर्न नसकी युवा पुस्ता गाउँनै खाली गरी विदेशिनु पर्ने बाध्यताको अवस्था छ । तसर्थ स्थानीय श्रोत साधन भनेको लघु उद्यमहरुको आधार भएको हुँदा तुलसीपुरउप–महानगरपालिकामा लघु उद्यमीको विकास गर्न यो श्रोत साधन सर्भेक्षण अति आवश्यक पर्न गएको हो ।

योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट उपलब्ध सूचना तथा श्रोत सर्भेक्षणका आधारमा संक्षिप्तरुपमा हेर्दा यस तुलसीपुरउप–महानगरपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरुमा कृषि,पशु र वन पैदावरमा आधारित कच्चा पदार्थहरू र पर्यटकीय स्थल तथा उपलब्ध सीप र प्रविधि निम्न टेबुलमा देखाईए अनुसार भएको पाईयो

टेवल ५: श्रोत साधनको सम्भावना र सम्भाब्य उद्यम आँकलन

टेबुल ५.१ कृषि पैदावार मा आधारित श्रोत साधनको सम्भावना र सम्भाव्य उद्यम आँकलन

स्थापनाका गर्न सकिने उद्यमका प्रकार र आधारहरु (श्रोत साधन, सीप, बजार आदि)

टेबल १: स्थापना गर्न सकिने **कृषिमा आधारित**उद्यमहरु र त्यसका आधारहरु

वडा.नं	स्थापना गर्न सकिने उद्यमहरु	संभावित संख्य	उद्यम स्थापना गर्न सकिने आधारहरु (श्रोत साधन, सीप, बजार माग आदि)	अनुमानित परिमाण
१	मौरी पालन	३	सामुदायिक वन मा चिउरी पर्याप्त भएको	
	बाखा पालन	५	घासे पहाड र डाले घाँस भएको, जंगल भएको	
	अदुवा खेती	१०	अदुवाको लागि उपयुक्त हावापानी भएको	
	वेसार खेती	२०	वेसारको लागि उपयुक्त हावापानी भएको	
	केरा खेती			
	धान खेती,			
	फलफुल खेती			
२	व्यवासायिक तरकारी खेती	५०	उर्वर जमिन, बजार व्यवस्था	
	तरकारीको बिउ उत्पादन गर्ने	३०	उर्वर जमिन, बजार व्यवस्था	
	धान मकै को बिउ उत्पालन गर्ने	१००	उर्वर जमिन, बजार व्यवस्था	
	व्यवसायिक फलफुल उत्पादन	६०	उर्वर जमिन, बजार व्यवस्था	
	कोल्ड स्टोरको व्यवस्था गर्ने	१	जमिन, बजार व्यवस्था	
	माछापालन गर्ने	१	पानीको व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
३	व्यवसायिक तरकारी खेती	४० जना	सिचाँइ सुविधा, दक्ष कृषक	१० देखी १५ विघा
	मौरी पालन	२५ जना	आवश्यक महका श्रोत, चिउरी, तोरी आदी	५०० घार
	च्याउ खेती	५ जना	उपयुक्त हावापानी	
	माछा पालन	३ जना	खेतमा उपयुक्त ठाउँ	
	कागती खेती	२० जना	उपयुक्त माटो र बढ्दो माग	

	केरा खेती	२० जना	उपयुक्त माटो र बढ्दो माग	
	वृसार खेती	१० जना	उपयुक्त माटो र बढ्दो माग	
	वेसार प्रशोधन उद्योग	३ वटा	कृषकको उत्पादित वेसार प्रशोधन गर्न	
	मह प्रशोधन उद्योग	१ वटा	मह प्रशोधन गरी वजारीकरण गर्न	
	मसला प्रशोधन उद्योग	२ वटा	मसला प्रशोधन गरी वजारीकरण गर्न	
४	वेमौसमे तरकारी उद्यम	५० जना	सिचाँइ, जमिन	
	तरकारी उद्यम	२०० जना	सिचाँइ, जमिन, बजार	
	दालमोट उद्योग	२० जना	मेसीन उपलब्ध	
	टमाटर उत्पादन	८० जना	सिचाँई, जमिन	
	वेसार उद्यम	१०० जना	घाँस, जमिन, सिचाँइ	
	अदुवा उद्यम	१०० जना	जमिन सिचाँइ	
	च्याउ उद्यम	५० जना	मेसीन, टहरा, जनशक्ति	
५	केरा खेती	२० जना	उर्वर जमिन	
	माछा पालन	५० जना	पानीको श्रोत	
	तरकार्रा खेती	६० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमी	
	च्याउ खेती	२० जना	ब्यवस्थापन गर्ने ठाउँ	
६	व्यवसायिक तरकारी खेती	१०० जना	बजार माग, उपयुक्त माटो	
	मौरी पालन	५ जना	महको बढ्दो माग	
	माछा पालन	५ जना	माछाको लागि उपयुक्त ठाउँ	
	मसला उद्योग	३ जना	मसलाको माग पूर्ति गर्न	
	वेसार खेती	२० जना	वेसारको लागि उपयुक्त ठाउँ	
	खुर्सानी खेती	२० जना	बजार माग बढी	
	व्यवसायिक आलु खेती	३० जना	बजार माग बढी	
	अदुवा खेती	२० जना	बजार माग बढी	
७	च्याउ खेती	१५० जना	तुल्सीपु बजार, प्रविधि र प्रसस्त उपयुक्त वातावरण	पराल काट्ने मेसिन ४ वटा
	तरकारी खेती	१५० जना	पानीको श्रोत, जमिन खेती योग्य	

	मौरी पालन	५० जना	जमिन, घार बनाउने सिकर्मी	
	बासँको मुढा	२५ जना	बासँ, जनशक्ति	
८	व्यवसायिक तरकारी खेती	८ वटा, सामुहिक २० जना	दक्ष कृषक, सिचाँइ सुविधा	
	माछा पालन	५ समुहका २५ जना	पानी प्रसस्त र माग	
	केरा खेती	२० जना	उपयुक्त हावापानी	
	च्याउ खेती	२० जना	उपयुक्त हावापानी	
	बेसार खेती	२० जना	उपयुक्त हावापानी	
९	व्यवसायिक तरकारी खेती	४ वटा समुह ४० जना	दक्ष कृषक, सिचाँइको व्यवस्था, आवश्यक पर्ने उर्वर माटो सहितको कृषिका लागि खेत बारी जमिन छ। बिक्रको लागि जमिन उपलब्ध छ। गोरु, रागाँ, ट्याक्टर बाट खेती गर्ने सकिन्छ	१० देखी १५ विघा जमिन
	फलफुल खेती	२ वटा समुह २० जना	जमिन प्रसस्त हुनु, पानीको उचित व्यवस्था हुनु, बजारमा बढ्दो माग	
	व्यवसायिक आलु खेती	३० जना	जमिन प्रसस्त हुनु, पानीको उचित व्यवस्था हुनु, बजारमा बढ्दो माग	
	च्याउ खेती	३० जना	जमिन प्रसस्त हुनु, पानीको उचित व्यवस्था हुनु, बजारमा बढ्दो माग	
	मसला वाली- बेसार, खुर्सानी, प्याज, लसुन	३० जना	जमिन प्रसस्त हुनु, पानीको उचित व्यवस्था हुनु, बजारमा बढ्दो माग	
१०	माछा पालन	९५	बजारको नजिक	
	मौरी पालन			
	गाँई पालन			
	कुखुरा पालन	५००० ल्यर्स		
	तरकारी खेती	१००		
	फलफुल खेती			

११	व्यवसायिक तरकारी खेती	१०० जना	उर्वर जमिन, वजार नजिक	
	तरकारी बिउ उत्पादन	१०० जना	जमिन र सिचाँइ राम्रो	
	धान, मकै बिउ उत्पादन	१५० जना	जमिन र सिचाँइ राम्रो	
	च्याउ खेती	५० जना	जमिन र सिचाँइ राम्रो	
	तरकारी पकेट क्षेत्र	५० जना	मोतीपुर, हस्ना बजार , जमिन र सिचाँइ राम्रो	
१२	तरकारी, गहुँ, धान खेती	२००	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
	तोरी खेती	१००	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
	मसुरो प्रशोधन र प्याकेजिङ	३०	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
	लसुन, खुर्सानी उत्पादन	१००	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
	च्याउ उत्पादन	१०	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
	केरा उत्पादन	५०	उब्जाउ जमिन , सिचाँइ सुविधा	
१३	तरकारी खेती	२० जना	उर्वर जमिन, सिचाँइ सुविधा, बजार पायक पर्ने आदि	
	च्याउ खेती	१५ जना	भाउ राम्र, बजार नजिक	
	आलु खेती	१० जना	उर्वर जमिन, सिचाँइ सुविधा, बजार पायक पर्ने आदि	
	खुर्सानी खेती	१० जना	उर्वर जमिन, सिचाँइ सुविधा, बजार पायक पर्ने आदि	
	केरा खेती	५ जना	उर्वर जमिन, सिचाँइ सुविधा, बजार पायक पर्ने , हावापानी राम्रो आदि	
१४	व्यवसायिक तरकारी खेती, पकेट	१०० जना	सिचाँइ भएको हाल बेचविखन भईरहेको	
	व्यवसायिक मकै, धानको विउ उत्पादन पकेट	१०० जना	प्रसस्त जमिनको व्यवस्थार र चुरे पहाड बाट सटेको ले एकान्त ठाउँ भएकोले प्रयोगसेसनको कमि भएको	
	व्यवसायिक तरकारी को विउ	१०० जना	प्रसस्त जमिनको व्यवस्थार र चुरे पहाड	

	उत्पालन		बाट सटेको ले एकान्त ठाउँ भएकोले प्रयोगसेसनको कमि भएको	
	माछा, मौरी पालन	१०० जना	चुरे पहाडको नजिक पर्ने	
	दालमोट, चिप्स, चाउमिन उद्योग	३ वटा	चुरे पहाडको नजिक पर्ने	
	अर्गानिक तरकारी खेती	५० जना	चुरे पहाडको नजिक पर्ने	
१५	तरकारी खेती फर्म	५०	तरकारी खेती भईरहेको , बजारको माग अत्याधिक भएको	
	माछापालन फर्म	५	माछा पालन भईरहेको र बजार माग पनि भएको र संभावना पनि सबैको	
	व्यवसायिक आलु खेती	५	उर्वर जमिन र बजार माग	
	केरा खेती	२५	उर्वर जमिन र बजार माग	
	आलु चिप्स उद्योग	२	आलु उत्पादन	
१६	तरकारी खेती	२०० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
	मकै, गहुँ, आलु खेती	१०० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
	लसुन खेती	२० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
	च्याउ खेती	३० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
	प्याज खेती	३० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
	मसुरो खेती	२०० जना	सिचाँइ, उर्वर भूमि, वजारको माग	
१७	बिउ, आलु उत्पादन खेती, व्यवसायिक बिउ मकै खेती, बिउ तोरी खेती	५० जना	उर्वर भूमी, सिचाँई सुविधा, विउ विजनको उपलब्धता	
	माछा पालन	१० जना	पानीको राम्रो व्यवस्थाक	
१८	व्यवसायिक तरकारी खेती, आलु खेती, च्याउ खेती	५ जना	गाइबस्तुको मल, स्उला सोत्तर श्रोतमा पर्दछ भने, साधन र श्रोत पनि छ अनि कृषिमा अर्गानिक खेतीको माग बढीरहेको छ ।	
	दाना उद्योग	१०० जना	मकै, गहुँ, अन्य दानाजन्य पदार्थ उत्पादन	

			गर्न सकिने भएकोले श्रोत जुटाउन सकिन्छ, साधन पनि छ, कुखुरा बंगुर, गाई, भैसी आदिको व्यवसाय फस्टाउदै गएकाले यसको माग पनि बढ्ने संभावना छ ।	
	दुध डेरी निर्माण	१५ जना	श्रोत साधन, सीप र बजार माग प्रसस्त छ	
	आर्युवेदिक औषधी तयार गर्ने उद्योग	२० जना	जडीबुटी खेती गर्न प्रसस्त जमिन छ । यसो गर्न सकेमा श्रोत जुट्छ। साधन र सिप जुटाउन सकिन्छ, बजारको माग तिब्र रुपमा वृद्धि हुदैछ ।	
१९	धान, मकै, तोरी,	५०० जना	ज्यामि, कृषक	
	गँहु, काउली, आलु	२०० जना	मेसीन, औजार	
	भान्टा, खुर्सानी,	५० जना	विउ, किटनासक	
	दाना, लसुन, धनियाँ	५० जना	औषधी, सिचाँइ	
	अदुवा	५० जना	मलखाद कम्पोष्ट	
	पाचँऔले, काफल, चोत्रा दालचिनी, चीउरा	५० जना	मल, टहरो निर्माण लगाएतका कामहरु, प्रविधि	
	च्याउ खेती, अन्य तरकारीहरु	१०० जना	ज्ञान सुचनाका लागि तथा बजारको पर्याप्त संभावना	

टेबल २: स्थापना गर्न सकिने **पशु पैदावारमा आधारित**उद्यमहरु र त्यसका आधारहरु

वडा.नं	**स्थापना गर्न सकिने उद्यमहरु**	**संभावित संख्य**	**उद्यम स्थापना गर्न सकिने आधारहरु (श्रोत साधन, सीप, बजार माग आदि)**	**अनुमानित परिमाण**
१	बाख पालन	२	पर्याप्त घाँसे, डालेघास भएको, जंगल	
	डेरी उद्योग संचालन		कृषकहरुबाट पर्याप्त दुध संकलन हुने	
	पनीर उत्पादन			
	छुर्पी उत्पादन			

	घ्यू उत्पादन			
२	भैसी फर्म दर्ता गर्ने	१५ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	गाई फर्म दर्ता गर्ने	४ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	डेरी उद्योग दर्ता गर्ने	२ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	कुखुरा फर्म दर्ता गर्ने	५ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	बाख्र फर्म दर्ता गर्ने	१० जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	कुखुरा हेचरी दर्ता गर्ने	३ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
	टर्की चरा व्यवसायिक गर्ने	५ जना	घासँ व्यवस्था, बजार व्यवस्था	
३	दुध संकलन केन्द्र	५ ठाउँ	पर्याप्त भैसी पालन भएको	५०० बाख्रा
	बाख्र पालन	१० फर्म	पर्याप्त चरीचरण र वजार राम्रो	
	डेरी जन्य उद्योग	५ वटा	बढ्दो माग पुर्ति गर्न	
	भैसीपालन	१० फर्म	बढ्दो दुग्ध सामर्गीको माग पूर्ती गर्न	
	वंगुर पालन	१० फर्म	बजारको माग अनुसारको आपुर्ति गर्न	
	कुखुरा पालन	१०० फर्म	बजारको माग अनुसारको आपुर्ति गर्न	
	गाईपालन	१० फर्म	बजारको माग अनुसारको आपुर्ति गर्न	
	घासँ उत्पादन	२० जना	बजारको माग अनुसारको आपुर्ति गर्न	
	आधुनिक फ्रेस हाउस	२० ठाउँ	बजारको माग अनुसारको आपुर्ति गर्न	
४	कुखुरा पालन	२०० जना	फर्म, जग्गा, पानी	
	पशुपालन	१०० जना	घासँ, पानी, दाना	
	भैसी पालन	५० जना	घासँ, पानी, दाना	
	बाखा पालन	५०० जना	घासँ, पानी, दाना	
	माछा पालन	२० जना	दाना, पानी पोखरी	
	वंगुर पालन	१०० जना	फर्म सफा, दाना, पानि, जमिन	
	मौरी पालन	१०० जना	फुलहरु, वातावरण अनुकुल	
५	कुखुरा पालन	५०	उचित खोर, दाना	
	बाखा पालन	२०	डाले घाँस	
	गाई पालन	१०	घाँस, कुडो, दाना	

	डेरी पसल	२०	फ्रीज, भण्डारण गर्ने ठाउँ	
	घासँको विउ उत्पादन	२०	उचित जमिन	
	रेशम किरा उत्पादन	१०	जंगल	
६	व्यवसायिक गाई पालन	३ वटा फर्म	दुधको माग पूर्ति गर्न	
	भैसी पालन	३ वटा फर्म	दुधको माग पूर्ति गर्न	
	दुध संकलन केन्द्र	२ वटा	दुध संकलन गरी वितरण	
	बाख्रा पालन	५ वटा फर्म	मासुको अत्याधिक माग	
	वंगुर पालन	३ वटा फर्म	मासुको अत्याधिक माग	
	कुखुरा पालन	५ वटा फर्म	मासुको अत्याधिक माग र अण्डा उत्पादन	
	व्यवसायिक घाँस	३ वटा फर्म	मासुको अत्याधिक माग र अण्डा उत्पादन	
	डेरी उद्योग	२ वटा	डेरी जन्य पदार्थ उत्पादन	
७	कुखुरा पालन	१४०	जमिन, घर, जनशक्ति	
	बाख्र पालन	१५०	जमिन, घर, जनशक्ति	
	वंगुर पालन	२००	जमिन, घर, जनशक्ति	
	माछा पालन	५०	पानीको श्रोत, जमिन, पोखरी	
८	दुध संकलन केन्द्र	४ वटा समुह ४० जना	बढ्दो व्यवसायिक पशुपालन	
	डेरी जन्य उद्योग	४० जना	बजार मागलाई आपूर्ति गर्न	
	बाख्रपालन	१० जना	प्रसस्त मात्रामा चरन क्षेत्र भएको, वन जंगल भएको	
	मौरीपालन	५ जना	प्रसस्त मात्रामा चरन क्षेत्र भएको, वन जंगल भएका	
	कुखुरापालन	२५ जना	प्रसस्त मात्रामा चरन क्षेत्र भएको, दानाको उपलब्धता	
९	दुध संकलन केन्द्र	२ वटा	बढ्दो व्यवसायिक पशुपालन	
	डेरी जन्य उद्योग	३ वटा	बजार मागलाई आपूर्ति गर्न	
	बाख्रपालन	१० जना	प्रसस्त मात्रामा चरन क्षेत्र भएको, वन	

			जंगल भएको	
	गाई, भैसी पालन	४० जना	चाखिने दाना, पराल, डाले घाँस प्रसस्त हुनु, बजारमा दुध जन्य पदार्थको बढ्दो माग	
	कुखुरापालन	२५ जना	प्रसस्त मात्रामा चरन क्षेत्र भएको, दानाको उपलब्धता	
१०				
११	भैसी पालन	२० जना	घाँस, दाना, पानी र बजार नजिक	
	गाई पालन	२५ जना	घाँस, दाना, पानी र बजार नजिक	
	बाखा पालन	५० जना	घाँस, दाना, पानी र बजार नजिक	
	बंगुर पालन	१०० जना	घाँस, दाना, पानी र बजार नजिक	
	कुखुरा पालन	५० जना	घाँस, दाना, पानी र बजार नजिक	
	माछा पालन	२० जना	पानीको व्यवस्था राम्रो भएको	
१२	गाई पालन	२५ जना	गौचरन	
	वंगुर पालन	२५ जना	बजार	
	कुखुरा पालन	२५ जना	बजार	
१३	भैसी पालन	२५ जना	पर्याप्त घाँस, पानी, बजार नजिक	
	कुखुरा पालन	२० जना	हावापानी राम्रो भएको , पानी भएको, बजार भएको	
	बाखा पालन	५० जना	नजिक सामुदायिक वन भएको	
	माछापालन	५ जना	पानी र दानाको व्यवस्था राम्रो भएको	
	मौरी पालन	५ जना	नजिक सामुदायिक वन भएको, तोरी खेती धेरै भएको, बजार भएको	
	वंगुर पालन	२० जना	वजार नजिक	
	डेरी पसल	५ जना	भैसीपालन, गाईपालन राम्रो भएका	

	दुध संकलन केन्द्र	२ जना	दुध प्राप्त भएकोले	
	बरसिनघाँसको विउ उत्पालन	५ जना		
१४	दुध संकलन केन्द्र	२ वटा	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	डेरी उत्पादन केन्द्र	२ वटा	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	कुखुरा पालन	१५ जना	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	बाखा फर्म	७ वटा	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	गाई, भैसी फर्म	३ वटा	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	घासँखेती उत्पादन	१० वटा	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	वंगुर पालन	३ जना	वन संग सटेकोले प्रसस्त जमिनको व्यवस्था	
	फ्रेस हाउस	१० जना	थारु बस्ती भएकोले	
१५	भैसीपालन फर्म	१५ जना	दुध, दही को राम्रो माग भएको	
	बंगुर पालन	२० जना	मासुको माग राम्रो भएको	
	कुखुरा पालन	२० जना	संभावना राम्रो भएको	
१६	गाई, बंगुर, कुखुरा, खसी र बाखापालन, डेरी उद्योग	८० जना	प्रसस्त दुधको, मासुको माग, बजार भाउ राम्रो	
१७	गाईपालन, कुखुरा पालन, मौरीपालन, बाखापालन, भैसीपालन	५० जना	घासँको व्यवस्था भएको, मौरीको लागि तोरी खेती भएको र बजारको राम्रो व्यवस्था भएको	
१८	गाईपालन	२० जना		
	कुखुरा पालन	२० जना		

	बाखापालन	२० जना		
१९	गाईभैसी पालन	३००	दुध, मासुको माग धेरै भएको	
	कुखुरा पालन	५०	दुध, मासुको माग धेरै भएको	
	माछा पालन	१०	दुध, मासुको माग धेरै भएको	
	बाखा पालन	२००	दुध, मासुको माग धेरै भएको	
	वंगुर पालन	१००	दुध, मासुको माग धेरै भएको	

टेबल ३: स्थापना गर्न सकिने **वनमा आधारित**उद्यमहरु र त्यसका आधारहरु

वडा.नं	**स्थापना गर्न सकिने उद्यमहरु**	**संभावित संख्य**	**उद्यम स्थापना गर्न सकिने आधारहरु (श्रोत साधन, सीप, बजार माग आदि)**	**अनुमानित परिमाण**
१	आयुर्वेदी औषधी उत्पादन, जडिबुटीको व्यवपायिक खेती		चिउरी, अमला, साल, टिमुर, बर्रो, हर्रो, कुरीलो, जडीबुटी	५
	दुनाटपरीउद्योग स्थापना			१
२	बासँ वेदको सामग्री उत्पादन गर्न सिप विकास तालिम	१००		
	व्यवसायिक टपरी उद्योग दर्ता गर्ने	१००		
	गुन्द्री उत्पादन गर्ने	५०		
	ढकीया तालिम	५०		
	साबुन बनाउने तालिम	१००		
	हाजियारी तालिम	५०		
	मुढा बनाउने	१००		
३	दुना टपरी उद्योग	१० जना	पर्याप्त जंगल भएको र मा भएको	
	फर्निचर उद्योग	१० वटा	पर्याप्त जंगल भएको र मा भएको	
४	दुना टपरी	५० जना	सामुदायिक वन	
	फर्निचर उद्योग	१०० जना	सामुदायिक वन	

	जडिबुटी	१० जना	सामुदायिक वन	
५	दुना टपरी	१००	हरीयो सालको पात	
	फर्निचर	२००	काठ	
	जडिबुटी	२०	बजार नजिक	
	काष्ठ उद्योग	५०	बजार, काठ	
६				
७	टपरी उद्योग	५०	बन सामुदायिक	
	फर्निचर उद्योग	१००	जनशक्ति , प्रसस्त काठ	
८	टपरी उद्योग	५ वटा	बन सामुदायिक	
	फर्निचर उद्योग	५ वटा	जनशक्ति , प्रसस्त काठ	
९	टपरी उद्योग	१ वटा, १० जना	सामुदायि वन प्रसस्त भएकोले उक्त जंगलबाट उपलब्ध हुने पात बाट उत्पादन गर्न सकिने, तालिम प्राप्त भएका उद्योग गर्ने व्यवसाय, प्रसस्त बजारमा माग	
	फर्निचर उद्योग	५ वटा	जनशक्ति , प्रसस्त काठ	
१०				
११	काष्ठ उद्योग	२० जना	सामुदायिक वन भएको, बजार नजिक भएको	
	दुना टपरी	३० जना	सामुदायिक बन नजिक भएको	
	डोरी	२५ जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
	कुरीलो	२० जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
१२	दाउरा बिक्रि	१००	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
	फर्निचर	२०	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
१३	काष्ठ उद्योग	२० जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
	दुना टपरी	५ जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	

	बावियो उद्योग	५ जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
	जडिबुटी खेती	१० जना	सामुदायिक बन मा पाईने र बजार नजिक	
१४	व्यावसायिक दुना टपरी उद्योग	५० जना	वन संग सटेको ले	
	डोरी उद्योग	६ जना	वन संग सटेको ले	
	वेत, बाँस बाट उत्पादित बस्तुहरु	२ जना	बाँस प्रसस्त भएकोले	
१५	घाँस दाउरा फर्म	२ जना	घाँस र दाउराको माग भएको र काट पनि उपलब्ध गराउन सकिने काठको लागि विभिन्न किसिमको काठ जातिको बिरुवा उपलब्ध गराउन सकिने	
१६	टपरी उद्योग	८०	बन सामुदायिक	
	फर्निचर उद्योग	५०	जनशक्ति , प्रसस्त काठ	
१७				
१८	टपरी उद्योग	१००		
१९				

टेबल ४: स्थापना गर्न सकिने **बजार तथा सीपमा आधारित**उद्यमहरु र त्यसका आधारहरु

वडा.नं	**स्थापना गर्न सकिने उद्यमहरु**	**संभावित संख्य**	**उद्यम स्थापना गर्न सकिने आधारहरु (सीप र बजार माग आदि)**	**अनुमानित परिमाण**
१	व्यावसायिक मासु पसल			
	डोरी उद्योग संचालन			
	दुना, टपरी, कागजको गिलास उत्पादन			
२	चाउमिन उद्योग दर्ता गर्ने	२		

	साबुन उद्योग दर्ता गर्ने	३		
	दालमोट उद्योग दर्ता गर्ने	३		
३	सिलाई कटाई	२५ जना	सिलाई कटाईको राम्रो संभावना	
	प्लम्बिङ तालिम	२५ जना	ईच्छुक जनशक्ति	
	हाउस वाईरिङ्ग	२५ जना	राम्रो बजार र उत्साहित जनशक्ति	
	बुटिक उद्योग	२५ जना	राम्रो बजार	
	सिकर्मी, डकर्मी	२५ जना	बढ्दो र आधुनिक घर निर्माण	
	मोवाईल मर्मत	२५ जना	बढ्दो माग पूर्ती गर्न	
४	सिलाई कटाई	१०० जना	स्थानिय माग	
	चुरा सम्बन्धि	१० जना	स्थानिय माग	
	डकर्मी	५० जना	स्थानिय माग	
५	लाछा डोरी	५० जना	धागो, रङगीन धागा	
	सिकर्मी तालिम	२०० जना	भवन निर्माण	
	विद्युतिय उपकरण तालिम	१०० जना	वलव, विद्युतिय तार	
	प्लम्बर	१०० जना	स्थानियको माग	
	मैन बत्ती	१०० जना	स्थानियको माग	
	व्युटिपार्लर	१०० जना	बजार	
	टेन्ट	१०० जना	पार्टी, विवाह	
	बुटिक	१०० जना	बजारको माग	
६	वुटिक तालिम	१०० जना	बुटिकको माग बढी भएको	
	सिलाई कटाई	५० जना	राम्रो बजार	
	हाउसवाईरिङ	६० जना	बढ्दो घर निमार्ण	
	टि.भि., मोवाईल मर्मत	८० जना	माग बढी	
	अटोमोवाईल मर्मत	५० जना	अत्यधिक चाप कम गर्न	
	गुडिया तालिम	१०० जना	बजार माग पूर्ति गर्न	
	व्युटिपार्लर तालिम	६० जना	सिप सिमाई स्वरोजगार	

	चुरा, टिकुली तालिम	२५ जना	सिप सिमाई स्वरोजगार	
	खाद्य प्रशोधन तालिम	५०० जना	सिप सिमाई स्वरोजगार	
७	सिलाई कटाई	२० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	व्युटिपार्लर	१० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	डकर्मी	२०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	सिकर्मी	२०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	हाते कडाई	२०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	पोते बुन्ने	२०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	विद्युत वाईरिङ	२०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
८	हाउस वायरिङ	२५ जना	नयाँ नयाँ घर निर्माण भईरहेको	
	बुटिक तालिम	२० जना	राम्रो बजार	
	सिलाई कटाई	२० जना	राम्रो बजार	
	टि.भि. मर्मत	२० जना	राम्रो बजार	
	सिकर्मी डकर्मी तालिम	२० जना	राम्रो बजार	
	साईबर	२० जना	राम्रो बजार	
९	हाउस वायरिङ	२५ जना	नयाँ बजार बढ्दो, भवन निर्माण भैरहदा दक्ष जनशक्तिको कमीले बजारमा आउने नयाँ जनशक्तिको बढ्दो माग । उचित पारिश्रमिक उपलब्ध हुने भएकोले आम्दानीमा बृद्धि हुने	
	अटो मोबाईल तालिम	१० जना	नयाँ बजार बढ्दो, भवन निर्माण भैरहदा दक्ष जनशक्तिको कमीले बजारमा आउने नयाँ जनशक्तिको बढ्दो माग । उचित पारिश्रमिक उपलब्ध हुने भएकोले आम्दानीमा बृद्धि हुने	
	सिलाई कटाई	५० जना	नयाँ बजार बढ्दो, भवन निर्माण भैरहदा दक्ष जनशक्तिको कमीले बजारमा आउने	

			नयाँ जनशक्तिको बढ्दो माग । उचित पारिश्रमिक उपलब्ध हुने भएकोले आम्दानीमा बृद्धि हुने	
	मसला प्रशोधन उद्योग	१० जना	स्थानिय उत्पालनको माग बढी भएको	
१०				
११	होजियारी तालिम	१०० जना	बेरोजगारहरुलाई हल गर्न, आय आर्जन गर्न, बजार नजिक	
	सिलाई, कटाई तालिम	५० जना	बेरोजगारहरुलाई हल गर्न, आय आर्जन गर्न, बजार नजिक	
	गुडिया तालिम	१०० जना	बेरोजगारहरुलाई हल गर्न, आय आर्जन गर्न, बजार नजिक	
	बुटिक तालिम	१ जना	बेरोजगारहरुलाई हल गर्न, आय आर्जन गर्न, बजार नजिक	
१२	सिकर्मी तालिम	३००	तुलसीपुर बजार नजिक	
	डकर्मी तालिम	२५	तुलसीपुर बजार नजिक	
	प्लम्बर	१५	तुलसीपुर बजार नजिक	
	विजुलि जडान मर्मत तालिम	२००	तुलसीपुर बजार नजिक	
१३	डकर्मी तालिम	२०जना	सामुदायिक वन	
	ईलेक्ट्रिकल तालिम	१००जना	स्थानिय स्तरको माग	
	कम्प्युटर तालिम	१०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	लुगा बुनाई तालिम	१०० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	कम्प्युटर मर्मत	५० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	मोवाईल मर्मत	५० जना	स्थानिय स्तरको माग	
	अगरबत्ति तालिम	२० जना	स्थानिय स्तरको माग	
१४	सिकर्मी डकर्मी तालिम	१ जना		

	ईलेक्ट्रिकल तालिम	५ जना		
	प्लम्बिङ तालिम	५० जना		
	होजियारी तालिम	५० जना		
	कम्प्युटर मर्मत	५० जना		
	सिलाई कटाई	५० जना		
	अगरबत्ति तालिम			
	मसला उद्योग	३ वटा		
१५	सिलाई कटाई केन्द्र	२० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	प्लम्बिङ तालिम	२० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	ईलेक्ट्रिकल तालिम	२० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	खाजा नास्ता	१० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	चाउमिन	१० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	हेयर कटिङ	१० जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	टि.भि मर्मत	१५ जना	बजारमा माग अत्याधिक भएको र गर्न सकिने संभावना भएको	
	मोटरसाईकल वर्कसप	१० जना	तुलसीपुर बजार	
१६	सिकर्मी तालिम	१०० जना		
	डकर्मी तालिम	१०० जना		
	प्लम्बर तालिम	३० जना		
	विजुली जडान	२५ जना		
१७	हाउस वाईरिङ, सिलाई कटाई,	१५० जना	बेरोजगारलाई रोजगारमुलक बनाउन	

	बुटिक, ब्युटिपार्लर, सिकर्मी, डकर्मी		सकिने, दक्ष जनशक्तिको उत्पादन	
१८	बुटिक उद्यम	२० जना		
	हाउस वाईरिङ	२० जना		
	ड्राईभिङमा महिला	२० जना		
	गलैचा उद्यम	२० जना		
	अन्य सिपमुलक तालिम	२० जना		
	चौधरी सामुदायिक बस्तु निर्माण गर्ने उद्यमी	२० जना		
१९				

टेबल ५: स्थापना गर्न सकिने **धार्मिक तथा पर्यटनमा आधारित**उद्यमहरु र त्यसका आधारहरु

वडा.नं	**स्थापना गर्न सकिने उद्यमहरु**	**संभावित संख्य**	**उद्यम स्थापना गर्न सकिने आधारहरु - धार्मिक तथा पर्यटन स्थ। सीप, बजार माग आदि)**	**अनुमानित परिमाण**
१	मनकामना देवीस्थान मन्दिर, पर्यटन स्थल बनाउन सकिने	२	चारैतिर हराबरा बजनउने पानीका मुलहरु, शिव मन्दिर, दुगाृको मन्दिर	४
२	थारु होमस्टे खोल्ने, थारु सस्कृति बचाउ कार्यक्रम ल्याउने, मगर सस्कृति बचाउ कार्यक्रम ल्याउने			
३	प्रर्या पर्यटन	१	वडा नं. ३ को भट्टे को कप्तानको फुलबारी राम्रो ठाउ	
	भ्यू टावर	१	अग्लो दृश्यावलोकन गर्न सकिने ठाउँ	
	पिकनिक स्पोर्ट	३ वटा	भट्टे, बल्ले, राम्री	
४	मन्दिर, पर्यटन	६	मुलकोट, बनकट्टी, खारेखोला, रक्षा चौर, खाद्रे	
५	पार्क स्थापना	१	फलफुल, जुस	

	राधा कृष्ण मन्दिर	१	टिका, अगरबत्ति, किराना पसल	
७	होटल ब्यावसाय	३ जना	शिवालय मन्दिर, शान्ति उद्येन पार्क आदी	६
	फलफुल ब्यावसाय	१४जना	शिवालय मन्दिर, शान्ति उद्येन पार्क आदी	६
	अन्य किराना पसल	५ जना	शिवालय मन्दिर, शान्ति उद्येन पार्क आदी	६
८	धार्मिक पर्यटन स्थल	५ जना	कृष्ण मन्दिर,, टिकरी केवरानी मा राम्रो ठाउँ	
	स्वीमीङपुल	१ जना	कृष्ण मन्दिर,, टिकरी केवरानी मा राम्रो ठाउँ	
	पिकनिक स्पोर्ट	३ जना	कृष्ण मन्दिर,, टिकरी केवरानी मा राम्रो ठाउँ	
११	मन्दिर	५ वटा	धार्मिक आस्था सबै व्यक्तिमा भएको, दङ्गीसरणराजाको दरवार रहेको ठाउँको कारण पर्यटन क्षेत्र बनाउन सकिने	
	सुकौरा दङ्गीसरणराजकोट	सुमौरा १	धार्मिक आस्था सबै व्यक्तिमा भएको, दङ्गीसरणराजाको दरवार रहेको ठाउँको कारण पर्यटन क्षेत्र बनाउन सकिने	
	सिमसार क्षेत्र	सुकौरा र कोतीपुर	धार्मिक आस्था सबै व्यक्तिमा भएको, दङ्गीसरणराजाको दरवार रहेको ठाउँको कारण पर्यटन क्षेत्र बनाउन सकिने	
१२	पुष्प व्यावसाय	१०	शिव मन्दिर	
	पुजा सामग्री	१५	राधाकृष्ण मन्दिर	
	खाजा नास्ता	१		
१४	थारु होमस्टे, थारु सस्कृति संरक्षण नाच, गान, मठमन्दिर, अन्य धार्मिक मठमन्दिर संरक्षण तथा प्रवर्धन	१५	थारु बस्ती	
१५	बबई संभाव्यताको विकास केन्द्र	१	बबई को किनारमा हरियालीको विकास गरेर पर्यटक भित्राउन सकिने	
	मठ मन्दिरको सुधार-पुष्प	२५	मठ मन्दिरलाई विकार गर्न सकिने र	

	व्यावसाय, पुँजा सामग्री, खाजा नास्ता		धार्मिक पर्यटकलाई आकर्शित गर्न सकिन्छ	
१६	त्रिनेश्वर	२	शिव मन्दिर	
१७	पर्यटन निर्माणको लागि होमस्टे संभावना	२० जना	पर्यटकीय स्थलको लागि होमस्टेको संभावना	
१८	विभिन्न सस्कार स संस्कृतिको प्रवर्धन गर्ने खालको एउटा “सस्कार र संस्कृति गृह” निर्माण गर्ने	५०० जना		

३.४ उद्यम विकासका चुनौतीतथा समस्या बिश्लेषण:

यस नगरपालिकामा उद्यम विकासको लागि प्रशस्त सम्भावना छ र विभिन्न सेवा प्रदायकहरुबाट उद्यम विकासका प्रयासहरु भैरहेका पनि छन् । यति हुँदाहुँदै पनि उद्यम विकासका लागि निम्न अनुसारका चुनौतीहरु तथा समस्याहरु देखिएका छन्:

३.४.१ चुनौतीहरु:

- उद्यम विकासका प्रयासहरु योजनाबद्ध ढंगले संचालन नभएको अवस्था
- उद्यमीमा आर्थिक अभाव र ऋणमा पहुचको समश्या
- बजार व्यवस्थापनको कमि, बजारीकरणको लागी संजाल निर्माण हुन नसकेको
- जनतालाई उद्यम तर्फ प्रोत्साहन गर्ने सरकारी नीतिको अभाव
- स्थातीय तहमा उद्यममैत्री योजनाको अभाव
- उद्यमीहरुमा प्रतिस्पर्धामा उत्रन नचाहने स्वभाव
- उदमीमा प्राविधिक ज्ञानको कमि
- आम मानिसमा कामलाई सम्मान नगर्ने संस्कृति
- स्थानिय वस्तुको प्रयोग गर्ने व्यवहारमा कमि
- अरु प्रतिको आकर्सण आफ्नो सामान प्रतिको विकर्षण
- बजार मैत्री तथा प्रतिस्पर्धि प्रविधिको अभाव
- गरिखाने सानो बसिखाने ठुलो हुँने संस्कार
- तालिम र सोको प्रयोगमा तालमेल नहुानु
- प्राविधिक तालिमको प्रभावकारीताको अनुगमनको अभाव
- उत्पादन लागत बढी
- कानुनको कार्यान्वयनमा फितलोपना
- न्युन विजकिकरणमा अनियन्त्रित आय
- जातिय विभेदका करण कतिपय उत्पादनको बजारिकरण्मा चुनौती
- परम्परागत (निर्वाहमुखि) कृषि प्रणाली
- व्यवसायमुखी चिन्तनको अभाव
- चाहना अनुसारको व्यवसाय छनौट गर्ने सीप नहुँनु
- व्यापारि, किसान र उपभोक्तामा समन्वय नहुनु
- तल्लो वर्गका जनताहरु (महिला, दलित, गरिव)को उपलब्ध सेवा सुविधामा पहुचको अभाव
- आयात प्रतिस्थापन गर्ने प्रकारका उत्पादनमुखि कार्यक्रममा जोड दिन नसक्नु
- ठूलठूला मेसिनबाट उत्पादन भएका सामाग्रीसँग प्रतिस्पर्धा गर्न गाह्रो भएको ।
- दातृ निकाय तथा गै.स.स.हरुले कार्यक्रम अनुसारका फरक फरक कार्यान्वयन गर्ने नीति रहेको छ जस्तै कृषि, पशु, वन, महिला बालबालिका, गरिवी निवारण कोष जस्ताका लक्षित समूह समान

भएतापनि उनीहरुको उद्यम विकासमा गरिने गतिविधी फरक गरिएकाका छन् । जसरी मेडेप मोडलमा ६ वटा विभिन्न चरणमा व्यवसाय विकासमा सहयोग गरिन्छ भने कतिपयले एउटा दुईटा चरणमा मात्र सहयोग गर्ने गरिएको छ । यसले गर्दा एउटै किसिमको नतिजा भेट्न नसकिएको ।

- लगानी मैत्री वातावरण नहुनु जस्तो सबैभन्दा गरिवलाई सबैभन्दा चर्को ब्याज, संस्थागत खरिदमा १५ प्रतिशत महँगो भएतापनि स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने प्रावधान हुँदाहुँदै पनि कार्यान्वयन नहुनु ।
- उद्यमीलाई नीतिगत प्रावधानकाबारेमा पूर्ण जानकारी नहुनु र उद्यमी त्यसप्रति सचेत नहुनु ।
- भएका स्रोत साधनलाई उद्यम मैत्री नवनाइनु ।
- रेमिट्यान्सलाई उद्यमशील क्षेत्रमा प्रवाह गर्ननसक्नु ।
- अति गरिवको स्रोत साधनमा पहूँच बृद्धि सहज हुन नसक्नु ।
- साना व्यवसाय गर्न चाहनेले धितोको अभावमा ऋण नपाउने र पाएपनि चर्को व्याज तिर्नुपर्ने ।
- स्थानीय सीपलाई पहिचान र प्रोत्साहन गर्ने वातावरण नहुनु ।
- आवश्यक सूचनाको कमी, उपभोक्ता ज्ञानको कमी ।
- उद्यमशिलताको ज्ञानको कमी ।
- उद्यमशील संस्कारको कमीले गर्दा सहयोग छुटि सकेपछि व्यवसायिक दिगोपना नहुनु ।
- लघुउद्यमीलाई बजारको बारेमा ज्ञानको कमी ।
- स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित उद्यम स्थापना नहुनु ।
- देखासिखीमा एकै प्रकारका उद्यम स्थापना गरिनु र फरक तरिकाले नसोच्नु ।
- बजारको माग अनुसारको उत्पादन नहुनु ।
- आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध नहुनु ।
- नयाँ प्रविधि सहज रुपमा उपलब्ध नहुनु ।
- सही व्यक्तिमा शिप हस्तान्तरण नहुनु ।

३.४.२ बित्तीय सेवा प्रदायकहरुः

यस उप–महानगरपालिकामा करिव ३०० जति वित्त संस्थाहरु रहेका छन् । जसमा २४१ सहकारी संस्थाहरु र १५ देखि २० वटा बाणिज्य बैंक तथा १२ वटा लघु वित्तीय संस्थाहरु छन् तापनि लघु उद्यमीहरुको सहज पहूँच बृद्धि गर्न थप प्रयास गर्नुपर्ने छ ।

३.४.३ समस्या बिश्लेषणः

टेवल ६: समस्या बिश्लेषण तालीका

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरु	तत्कालिन असर	मूख्य कारणहरु	अन्तरनिहित कारणहरु	समाधानका सम्भावित उपायहरु	लिनुपर्ने मूख्य-मूख्य रणनीतिहरु

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरु	तत्कालिन असर	मूख्य कारणहरु	अन्तरनिहित कारणहरु	समाधानका सम्भावित उपायहरु	लिनुपर्ने मूख्य-मूख्य रणनीतिहरु
उद्यमशील संस्कार नहुँदा मानव स्रोत बिदेश पलायन	उर्जाशील जनशक्तिको अभाव	मानव स्रोत विदेश पलायन हुनु	रोजगारीको अभाव	रोजगारमूलक व्यवसाय प्रवर्द्धनमा जोड दिनुपर्ने	बजारमुखी तथा रोजगार मुखी व्यवसाय पहिचान गर्ने ।
स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता नदिनु	स्थानीय उत्पादनको विक्री कम हुनु	गुणस्तरमा प्रतिस्पर्धी वन्न नसक्नु	व्यवसायिक सीपमा कमी	व्यवसायीहरुको सीप विकास गर्नुपर्ने	स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्द्धनमा जोड दिने र सरकारी, गैह्र सरकारी संस्थाहरुले अनिवार्य रुपमा १० प्रतिशत सम्म महँगो भएपनि स्थानीय उत्पादन प्रयोग गर्न पैरवि गर्ने ।
अरु उत्पादकहरु सँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु	प्रतिस्पर्धाको बजारमा टिक्न नसक्नु	लगानीको तुलनामा उत्पादनको मात्रा कम भएकोले	प्रविधिको अपुग	प्रविधि विकास तथा ब्यवस्थपन	उपयुक्त प्रविधिको आवश्यकता बारे अध्ययन गरी प्रविधि भित्र्याउन जोड दिने
मूल्य श्रृंखलाका हरेक तहमा एउटै व्यक्ति/समूह जिम्मेवार हुन खोज्नु	न्यून सफलता	क्षमता भन्दा बढी जिम्मेवारी	कम मुनाफा हुँदा अरुको ज्याला दिन नसक्नु	उत्पादनको मात्रा बृद्धि गरी मूल्य श्रृंखलाका अन्य पक्षसँगको सहकार्य बृद्धि गर्ने	उत्पादन क्षमताको अध्ययन गरी उत्पादन बृद्धिको आवश्यक रणनैतिक हस्तक्षेप गर्ने
व्यवसायिक अवसरको पहिचान तथा विश्लेषण नहुनु	बजारले नमागेको व्यवसाय शुरु भए	पर्याप्त बजार विश्लेषण नहुनु	व्यवसायीको बजार विश्लेषण सहितको व्यवसायिक योजना नहुनु	व्यवसाय शुरु गर्नु पूर्व देखि निरन्तर बजार विश्लेषण गर्नुपर्ने	बजार विश्लेषणबाट उपयुक्त देखिएका व्यवसाय संचालन गर्न उत्प्रेरित गर्ने
उत्पादन	विक्री भएन	प्रतिस्पर्धामा	मूल्य र	गुणस्तर	मूल्य गुणस्तर र

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरु	तत्कालिन असर	मूख्य कारणहरु	अन्तरनिहित कारणहरु	समाधानका सम्भावित उपायहरु	लिनुपर्ने मूख्य-मूख्य रणनीतिहरु
गुणस्तरीय नहुनु		टिक्न नसक्नु	गुणस्तरको अनुपात नमिल्नु	विकास र मूल्य निर्धारण बारे व्यवसायीलाई उचित परामर्श दिनुपर्छ	बजारको अन्तर सम्वन्ध बारे अनुशिक्षण दिने ।
गाउँ विकासमा भौतिक पूर्वाधार मात्र प्राथमिकतामा पर्नु र लघु उद्यम छाँयामा पर्नु	उद्यमीले पछाडी परेको महसुस गर्छन् ।	विकासे अफिसहरुको मनोगत धारणा	नीतिगत व्यवस्था बाध्यात्मक नहुनु	बजेटको निश्चित प्रतिशत लघु घरेलु तथा साना उद्यम प्रवर्द्धनमा लगाउने नीति हुनुपर्छ	संस्थागत उपयोगका लागि स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता दिन पैरवि गर्ने
उद्यम विकासका लागि उपयुक्त प्रविधि बारे जानकारी नहुनु, भित्र्याउन नसक्नु र प्रयोमा ल्याउन नसक्नु	स्थानीय उत्पादन पछाडी परेको	लागत र गुणस्तर प्रतिस्पर्धी वन्न नसक्नु	पुरानो प्रविधि, प्रविधिको अल्पज्ञान र प्रविधिलाई कम महत्व दिने परिपाटी	बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गरी उत्पादन गर्ने प्रविधि भित्र्याउने	उपयुक्त र आवश्यक प्रविधिको पहिचान गरी भित्र्याउने
परम्परागत प्रबृति र चिन्तन बाट बाहिर निस्केर उद्यमी चिन्तन नहुनु	व्यवसाय धरासायी भए	घाटा भयो	उद्यमशील सीपको अभाव	उद्यमशीलताको विकास हुनुपर्ने	नगरपालिका भित्र उद्यमशीलताको पैरवि व्यापक गर्ने
कृषिलाई व्यवसायीकरण गर्न नसक्नु	निर्वाहमुखी मात्र बन्न गयो	कृषिलाई उद्यमको रुपमा स्वीकार	अबको कृषि निर्बाहमुखी नभई देशको	कृषि उद्यम विकास कार्यक्रम लागू	उद्यमी विकास पाठ्यक्रममा कृषि उद्यम विकास पाठ्यक्रमलाई

लघु उद्यम विकासका क्षेत्रमा देखिएका समस्याहरु	तत्कालिन असर	मूख्य कारणहरु	अन्तरनिहित कारणहरु	समाधानका सम्भावित उपायहरु	लिनुपर्ने मूख्य-मूख्य रणनीतिहरु
		नगर्नु	सबैभन्दा ठूलो उद्यम हो र करिब ८०% कृषक यसका मालिक हुन् भन्ने रणनैतिक अभाव	गर्नुपर्छ	पनि समायोजन गरेर लैजाने ।
बजारीकरणको संजालमा आउन नसक्नु	बाहिरी बजारमा पहूँच भएन	संजालमा पहूँच नहुनु	त्यसको न्यूनतम ज्ञान नहुनु	बजार संजाल संग सम्पर्क सूत्रको काम गर्नुपर्ने	स्थानीय उत्पादनलाई बाहिरी बजारको संजालमा आबद्ध गर्दै लैजाने
लघु उद्यममा गुणस्तर र निरन्तरता भन्दा पनि संख्यालाई मात्र ध्यान दिनु	खुलेकाउद्योगहरु पनि वन्द भए	संख्यात्मक प्रगतिलाई ठूलो मान्ने प्रबृति	कार्यक्रमका उद्देश्यहरु पनि संख्या केन्द्रित भएर	संख्या भन्दा गुण्स्तर र आयस्तर बृद्धि केन्द्रित उद्देश्य र कार्यक्रमहरु हुनुपर्ने	उद्यमहरुको स्तर अध्ययन गरी गुण्स्तर बृद्धिको लागि विशेष जोड दिने

खण्ड - ४आगामी ५ बर्षको रणनीतिक योजना

४.१ पृष्ठभूमि

विकासोन्मुख मुलुक नेपालको आर्थिक विकासका लागि उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउन सक्ने सम्भाव्यता रहेका नेपाली उद्योगहरूको विकास र प्रवर्द्धन आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो । नेपाल सरकारको तेह्रौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७०/७१-२०७२/७३) ले पनि वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) भित्र नेपाललाई अल्प विकसित मुलुक बाट विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नती गर्ने दीर्घकालीन सोच राखी देशमा व्याप्त आर्थिक तथा मानवीय गरिवी घटाई आमजनताको जीवनस्तरमा प्रत्यक्ष परिवर्तनको अनुभूति दिलाउने उद्देश्य लिएको छ । यसका लागि निर्यात प्रवर्द्धन र आयात प्रतिस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउने खालका वस्तुहरूको देशभित्रै गुणस्तरीय उत्पादन गर्ने एवम् रोजगारी प्रदान गर्नसक्ने उद्योगहरूको अझ विकास एवम् स्तरोन्नती गर्नु अपरिहार्य छ । यस्तो अवस्थामाआयात प्रतिस्थापन गर्नसक्नेमा लघु,घरेलु तथा साना उद्यमहरू अग्रपङ्क्तिमा रहेका छन् ।

तसर्थ लघु उद्यमको माध्यमद्वारा न्यून आय भएका गरिव परिवारहरूको आय वृद्धि गरी उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्यका साथ संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रमको प्राविधिक सहयोगमा नेपाल सरकारले सन् १९९८ देखि नेपालका संचालिते लघु उद्यम विकास कार्यक्रमे सफलतापश्चात नेपाल सरकारले गरिबीनिवारणका लागि लघु उद्यमविकास कार्यक्रम (मेडपा) को रुपमा आ.व. २०६६/६७ देखि आन्तरिकीकरण गरी चालु आ.व. ०७४/७५ मा७७ वटै जिल्लाका ५३७ स्थानीयतहमाकार्यक्रम संचालन भईरहेको छ । यसैअनुरुप तत्कालिनकेही नगरपालिका/गाविसहरुले उद्यम विकास योजना तर्जुमा कार्यान्वयन कार्यविधि २०७४ अनुसार आफ्नो आवधिक गाउँ तथा नगर उद्यम विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन थालेका छन् ।

यसरी स्थापित ६ वटा एकिकृत सेवाको मोडललाई मेडेपबाट आन्तरिकिकरण गराउँदै मेडपाको ५ वर्षे रणनीतिक योजना (प्रथम) ले हासिल गरेका सफलतासँगै यसलाई निरन्तरता दिई आगामी ५ वर्ष भित्रमा देशका सबै स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्नका लागि मेडपा ५ वर्षे रणनीतिक योजना (२०७५/७६-२०७९/८०) दोस्रो प्रस्ताव गरेको छ । मेडपा ५ वर्षे रणनीतिक योजना प्रथमको सिद्धान्त र अवधारणामा स्थापित यस दोस्रो रणनीतिक योजनाले करिब एक लाख लघु उद्यमी सिर्जना गर्ने, एक लाख पचास हजार लघु उद्यमीहरुको स्तरोन्नती गर्ने, अति गरिव परिवारका लागि १,१०० वटा साझा सुविधा केन्द्र स्थापना गर्ने, उद्यमीहरुको बजार सम्वन्ध विकास गर्ने तथा मेडपाका सरोकारवालाहरु विशेषगरी केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारीहरु, उद्यमी संघहरु, व्यवसाय सेवा प्रदायक संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नुका साथै मेडपाका लागि तीनै तहमा संस्थागत क्षमता विकास गर्नु रहेको छ । यस रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनबाट कम्तीमा एक लाख पैतालिस हजार जनाले प्रत्यक्ष रोजगार पाउने तथा करिब ६५ हजार घर परिवार गरिवीको रेखा माथि आउने अनुमान गरिएको छ । यस योजना कार्यान्वयनका लागि कुल अनुमानित बजेट रु ११ अरब २ करोड ८० लाख छ जसको केहि अंश प्रदेश र स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । यसले निम्न सिद्धान्त तथा अवधारणाहरु अंगिकार गरेको छः

स्थानीयस्तरमा स्थापना भै सञ्चालनमा रहेका लघुउद्यम तथा उद्यमीहरु सफल देखिएका, यसबाट स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर श्रृजना भएको, स्थानीय स्रोत साधनको समुचित उपयोग भएको र गरीवी

न्यूनीकरणमा सहयोगी रहेको हुँदा लघु उद्यम विकास मोडललाई स्थानीय निकायहरुले आन्तरिकरण गरिरहेका छन् । उद्यम विकास रणनीतिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनबाट यस पद्धतिलाई अझ व्यावहारिक र नतिजामुखी गराई स्थानीयस्तरमा थप रोजगारी र आम्दानी बृद्धि गर्ने विषयहरु नगरपालिकाहरुको प्राथमिकतामा रहेका छन् । यसरी सिकिएको अनुभवलाई संस्थागत गरी स्थानीयविकास प्रक्रियाको मूलप्रवाहीकरणमा ल्याउनआवश्यक देखिएको छ । यसै अवधारणा बमोजिम स्थानीयतहमा लघु, घरेलु तथा सानाउद्यमविकास गर्न स्थानीयतहको अगुवाइमाउद्यमविकास रणनीतिक योजनातर्जुमागर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

४.२ उद्यम विकास सम्बन्धी मुख्य सिद्धान्त तथा अवधारणा :(Key Principles and Approaches):

नेपाल सरकारको चाहना बमोजिम विभिन्न विकास साझेदार संस्थाहरुको आर्थिक सहयोगमा संयुक्त राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रम (युएनडिपि) को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडेप) कार्यान्वयन भएको हो । सन् १९९८ मा शुरु भएको यो कार्यक्रम हाल आएर नेपाल सरकारको कार्यक्रमको रुपमा७७ जिल्लामा बिभिन्न ६ चरणको मोडल कार्यान्वयन हुँने क्रममाछ ।

४.२.१ गरिवीको रेखामुनि रहेकालाई लक्षित गर्नु (Targeting People Living below Poverty Line)गरिबि निवारणका लागी लघु उदम विकास कार्यक्रम (मेडपा)एक लक्षित कार्यक्रम हो र यसले गरिवीको रेखामुनी रहेका वर्गको मागहरुलाई सम्बोधन गर्दछ । यस कार्यक्रमले अति विपन्न वर्ग, महिला, दलित, आदिवासी जनजातिलाई लक्ष गरी दुर्गम तथा सेवाको पहुँच कम पुगेका क्षेत्रहरुमा उद्यम विकासका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दछ । मेडपाले नेपाल सरकारको गरिवी निवारण रणनीति अनुसार कार्यहरु गर्दै सिमान्तकृत तथा गरिवोन्मुख वर्गका लागि लक्षित कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दछ । मेडपाले दिगो विकास लक्षको अति गरिवी र भोक निराकरण, महिला सशक्तिकरण, समावेशी विकास आदि क्षेत्रमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउँदछ । नेपाल सरकारको गरिवलाई पहिचान गर्ने विशेष अभियान अन्तर्गत गरिव परिचय-पत्र वितरण भएपछि मेडपाको लक्षित वर्ग पहिचान गर्न अझ सहज वातावरण बन्नेछ र यस कार्यक्रमका लक्षित वर्गहरुमा त्यस्ता परिचय-पत्र बाहकलाई समेट्न सकिनेछ ।

४.२.२ रोजगारी सिर्जना:(Employment Generation)

मेडपाको एक प्रमुख उद्देश्य रोजगार सिर्जना गर्नु हो । ग्रामीण इलाकाहरुमा मूल्य अभिवृद्धिका लागि उच्च सम्भावना भएका लघु उद्यमहरुको प्रवर्द्धन गरेर मेडपाले स्वरोजगार लगायत बढ्दो मात्रामा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रोजगार सिर्जनामा जोड दिन्छ । क्षमता अनुसारको सिप तथा सो अनुसारको व्यवसाय शुरु गर्नमा सहयोग उपलब्ध गराउनमा यस कार्यक्रमले जोड दिएको छ ।

४.२.३ स्थानिय श्रोतहरुको उपयोग (Local Resource Utilization)

लघु उद्यममा आधारित वस्तु र सेवाहरुको विकास र प्रवर्द्धनका लागि बजारको माग र सम्भाव्य श्रोतहरुको पर्याप्त जानकारीका आधारमा स्थानीय तहहरुको छनौट गरी कार्यक्रमको शुरुवात गरिन्छ । उद्यमहरुको सफलता स्थानीय तुलनात्मक लाभलाई बढी भन्दा बढी उपयोग गर्न सक्ने समुदायको क्षमताका आधारमा निर्भर गर्दछ । स्थानीयस्तरमा उपलब्ध श्रोतहरुको पहिचान र विश्लेषण गहन रुपमा गरिन्छ । लघु उद्यमहरुको विकास र प्रवर्द्धनका लागि बजार अवसरहरुलाई दृष्टिगत गरी मागमा आधारित नाफायोग्य उद्यमहरुको

छनौटमार्फत दिगो व्यवसायको लागि सुनिश्चित हुने लक्ष कार्यक्रमले लिएको छ । यसले स्थानीय श्रोतमा नकारात्मक असर पार्नेतर्फ ध्यान दिनुका साथै सहभागीहरु बिच समतामूलक लाभ वितरण गर्दछ ।

स्थानीय श्रोत साधनको उपलब्धता, कच्चा पदार्थ, श्रम र मानिसको परम्परागत सिप सबै स्थानमा एक नासको हुनु पर्छ भन्ने छैन । तसर्थ उद्यमी तथा उद्यमको छनौट गर्दा यस्ता विशिष्ट सम्भाव्यता र अवसरहरुमा पर्याप्त ध्यान पुरयाउनु पर्छ । ग्रामीण बजार केन्द (Rural Market Center)हरु ग्रामीण उद्यमीकरणका लागि परम्परागत सम्भाव्य उद्यमका क्षेत्रका रुपमा छनौट गरिन्छन् । जिल्लामा ग्रामीण उद्यमशीलता विकासका लागि यस्ता प्रयत्नहरुले हौसला प्रदान गर्नुका साथै लघु उद्यम विकासका गतिविधिमा प्रत्यक्ष सहयोग पुरयाउछन् । न्यून उपयोग गरिएका वा पूर्णरुपमा उपेक्षा गरिएका प्राकृतिक श्रोतहरुमा आधारित भएर उद्यम खोल्न प्रोत्साहन गर्नु यस कार्यक्रमको रणनीति हुनेछ । प्रतिस्पर्धात्मक र तुलनात्मक लाभ भएका अर्ध तैयारी वा तैयारी उत्पादनहरु बढाएर मूल्य अभिबृद्धिको अवधारणालाई व्यवहारमा उतार्न सकिन्छ । प्रयोगमा नआएका वा खेर गैरहेका प्राकृतिक श्रोतहरुको उपयोग बढाउँदा रोजगारी तथा आय आर्जनका अवसरहरु प्रवर्द्धन हुन पुग्दछन् । यसले स्थानीय तहहरुलाई स्थानीय श्रोतको उपयोग बढाई राजश्व वृद्धिमा पनि सहयोग पुग्न सक्दछ ।

४.२.४ समावेशीकरण:(Inclusion)

असन्तुलित भौगोलिक विकास, गहिरोरुपमा जरा गाडेर बसेको आर्थिक-सामाजिक असमानता, राजनीतिक रुपमा बहिष्करणमा परेका समुदायहरुको उत्थानका लागि सार्थक प्रयत्नहरु गरिरहनु पर्छ । मेडपाले नीतिगत, संस्थागत र कार्यक्रमको तहमा लैगिंक र समावेशीकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गरेको छ । यस अन्तर्गत प्रत्यक्ष रुपमा लक्षित गरिएका समूहहरु महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुश्लिम, अपांगता भएका व्यक्तिहरु र अन्य पछि परेका विशेषत: विपन्न वर्ग पर्दछन् ।

४.२.५ साझेदारी/सहकार्यको अवधारणा (Collaborative Approach)

बिभिन्न संघ संस्थाहरुले गरेको प्रयास तथा कार्यक्रमहरु बिच अझ बढी प्रभावकारी प्रतिफल हासिल गर्न मेडपाले विभिन्न सरकारी तथा स्थानीय तहहरु, निजीक्षेत्र, सहकारी तथा समुदायमा आधारित संघसंस्था, लघु उद्यमी समूहहरुको संघ तथा नागरिक समाजसँग सहकार्य तथा समन्वय गरी कार्य गर्नेछ । उद्यम विकास गतिविधिहरुमा उद्योग मन्त्रालयले विभिन्न सम्वद्ध मन्त्रालय तथा द्विपक्षीय र बहुपक्षीय निकायहरुसँग समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नेछ । श्रोत परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि पर्यटन, कृषि विकास, पशुपंछि, वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयहरुबिच सहकार्यात्मक रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछन् । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा समेत लघु उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने संस्थाहरुबिच प्रभावकारी सञ्जाल तैयार गरिनेछ ।

४.२.६ सम्भाव्य बजार र मागका आधारमा निर्देशित अवधारणा (Need- Based, Market Potential and Demand- Driven Approach)

लघु उद्यमीहरुलाई बढी भन्दा बढी लाभ प्रदान गर्न मेडपाले उद्यम विकासका लागि उद्यमीहरुको माग, बजार सम्भाव्यता, कच्चा पदार्थमा आधारित रहेर निम्न तिन पक्षहरुलाई ध्यान दिएर कार्य गर्दछ :

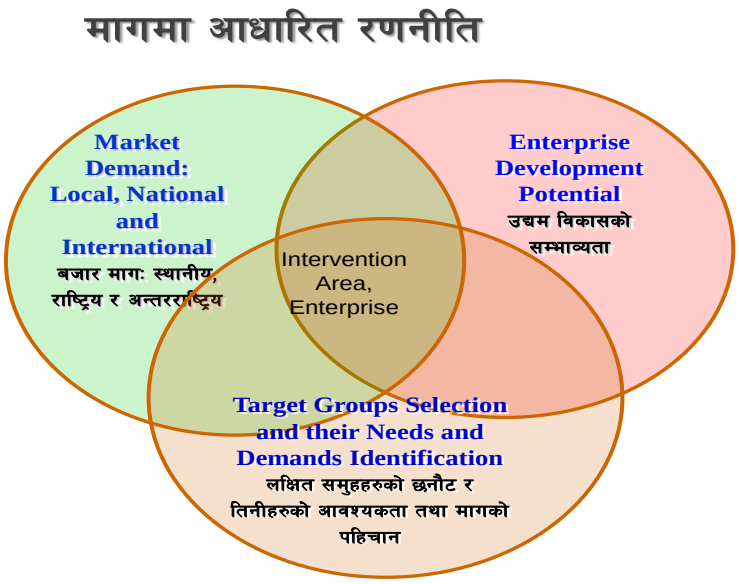

४.२.७ एकीकृत अवधारणा (Integrated Approach)

कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि एकीकृत अवधारणा अनुरुप कार्य गरिनेछ । यस अवधारणा अन्तर्गत विगतको अनुभवबाट प्रमाणित भैसकेका प्रकृयाहरु जस्तै सामाजिक परिचालन, उद्यमशीलता विकास, सिपमुलक तालिम, लघु वित्तमा पहुँच, उपयुक्त प्रविधि, बजारीकरण, व्यवसायिक परामर्श र लघु उद्यमको स्तरोन्नतिका साथै लघु उद्यम विकासका लागि नीतिगत वातावरण निर्माणमा निरन्तर जोड दिईनेछ । तलको चित्रमा देखाइएका चरणहरुको अनुसरणले लघु उद्यमहरुले ६ चरण पार गर्दै स्तरोन्नती गर्दछन् । एकीकृत अवधारणाका चरण निम्न अनुसार छन् ।

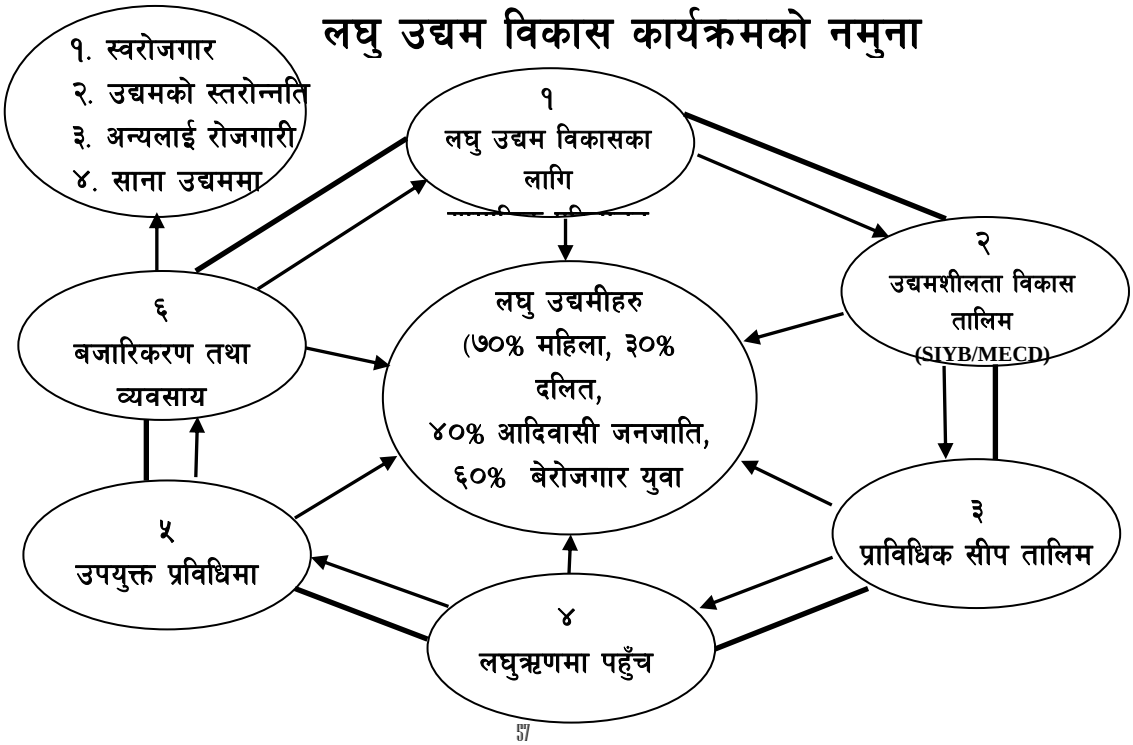

उद्यम विकास कार्यक्रममा लक्षित वर्गलाई तालिम मात्र दिईदैन, अन्त्यमा उनीहरुलाई नै उद्यमी बनाईन्छ र समुदाय/वस्तिहरूमा उद्यमशीलता संस्कारको विकास गर्दछ ।

४.२.८ क्षमता विकास (Capcity Development)

मानव पूँजी मेडपाको मूख्य चासो हो । यस कार्यक्रममा लघु उद्यमी तथा लघु उद्यम विकाससँग सम्बन्धित कार्यान्वयन गर्ने निकायहरुको क्षमता विकासमा ध्यान दिईनेछ । यसका लागि मेडपाले निम्न क्षेत्रहरुमा सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिबृद्धि गर्नेछ :

क) लघु उद्यममा संलग्न बहुसरोकारवाला सहभागीहरुसँगै रहेर गर्ने नीति विकास र अनुगमन प्रकृया,

ख) राष्ट्रिय स्तरमा लघु उद्यम विकास र सरोकारवालाहरुबिच समन्वय र सहकार्य,

ग) उद्यम विकास सहजकर्ताहरु जस्ता स्थानीय दक्ष जनशक्ति पर्याप्त मात्रामा तैयार गर्नकालागि सहकार्यका प्रयासहरु,

घ) लैगिंक एवं सामाजिक समावेशीमा आधारित नतीजामुखी कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्याकंन,

ङ) एकीकृत गरिवोन्मुख र समावेशी लघु उद्यम रणनीतिको विकास,

च) गरिवमुखी सार्जजनिक निजी साझेदारी विकास, उपकरार र व्यवस्थापन,

छ) उद्यमीहरुको नेतृत्वदायी क्षमताको विकास,

ज) प्रदेश र स्थानीय तहमा क्षमता विकास,

झ) नयाँ उद्यम विकास सहजकर्ता तैयार गर्ने/हायर गर्ने र गर्न सम्वन्धित संस्थाहरुसंग सहकार्य गर्ने ।

ञ) कार्यक्रमहरुलाई नयाँ राजनैतिक परिप्रेक्षमा सशक्त रुपमा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित सबै सरोकारवाला जस्तै राजनैतिक नेतृत्व, सहजकर्ता, केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय तहका सरकारी कर्मचारी, लघु उद्यमी महासंघ तथा जिल्ला संघहरु (MEGA, DMEGA, PMEGA, NMEFEN), व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरु (BDSPOs) को क्षमता विकास गर्ने ।

मेडपाका गतिविधिहरु स्थानीय व्यवसायिक संस्था तथा संगठनहरुलाई प्रवर्द्धन गर्दै लघु उद्यम तथा रोजगारीका अवसरहरु प्रति केन्द्रित हुनेछन् । स्थानीय तहमा क्षमता विकासका लागि

(क) स्थानीय उद्यम विकास समिति सक्रिय हुनुका साथै यस समितिका सदस्यहरुले पारस्परिक उत्तरदायित्व निर्वाह गर्नेछन् ।

(ख) गरिवोन्मुख तथा समावेशी लघु उद्यम विकास रणनीतिलाई प्रदेश तथा स्थानीय तहको सन्दर्भ र सम्भाव्यताका आधारमा विकास गरिनेछ ।

(ग) संस्थागत सिकाईका लागि लघु उद्यम विकास रणनीति, योजना तथा गतिविधिलाई अनुगमन तथा मूल्यांकनमा जोड दिईनेछ ।

(घ) लघु उद्यम विकासका लागि गरिवोन्मुख सार्वजनिक निजी साझेदारी, उपकरार र लगानीका गतिविधिहरुमा मार्गदर्शन र अनुगमन गरिनेछ ।

(ङ) लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण, समता र दिगो विकासमा जोड दिईनेछ ।

४.२.९ पारदर्शिता एवं जवाफदेहिता (Transparency and Accountablilty)

स्थानीय स्तरमा कार्यक्रमका प्राप्त उपलब्धिहरुलाई ध्यान दिएर दुर्गम क्षेत्रमा पुगी कार्यहरु गर्ने सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरुका साथै सबै सरोकारवालाहरुबिच समन्वय, निर्णय गर्ने प्रकृया, बजेट, सञ्चालन र यसका नीतिगत पक्षहरुमा मेडपालै पारदर्शिता कायम गर्नेछ । पारदर्शिताका लागि कार्यक्रम तर्जुमा देखि कार्यान्वयन र मूल्याकंनसम्मका हरेक चरणमा सक्रिय र अर्थपूर्ण सहभागितामा जोड दिईनेछ । आपसी छलफल तथा अन्तरक्रियालाई घनिभुत बनाउँदै जाँदा कार्यक्रममा जवाफदेहिता पनि स्थापित हुनेछ । सरोकार पक्षहरु मुलतः स्थानीय तहको वस्तीस्तरदेखिका वर्गहरुको सहभागिताले योजना तर्जुमा प्रकृयालाई लक्षित वर्गसम्मको पहुँचमा पुर्याउनेछ ।

४.२.१० गरिवोन्मुख सार्वजनिक निजी साझेदारी (Pro-Poor Public Private Partnership - 5 Ps)

उद्यम सिर्जना र उद्यमशीलता विकास भन्नाले केवल रोजगार प्रवर्द्धन र गरिवी निवारणका रणनीतिहरु मात्र नभएर निजी क्षेत्रको विकासलाई समेत बुझ्नु पर्दछ । विविध क्रियाकलापहरुको दिगो विकासमार्फत गरिवी निवारण र निजी क्षेत्रसितको समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्न भरपर्दो र दिगो प्रयास हुन अति आवश्यक छ । यसले पुनः खरिदको सुनिश्चितता (Buy Back Guarantee)गर्ने व्यवस्थाका लागि उपयुक्त संरचना प्रदान गर्नेछ । अग्र-पृष्ठ सम्बन्ध र संलग्नता बढाउँदा उच्च मूल्य श्रृंखलाका गतिविधिहरु बृद्धि हुदै जानेछन् । निजी क्षेत्रसँगको सम्बन्ध बृद्धिले बजारीकरण तथा वित्तिय सुविधासँगको पहुँचमा समेत सुधार हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । उपकरार नीतिले लघु उद्यम र ठूला उद्योगबिच व्यापारिक गतिविधि र सम्बन्धलाई थप मजबुत बनाउन योगदान गर्नेछ ।

मेडपालाई गरिव तथा बहिष्कृतहरुको पहुँच बृद्धि गर्दै सार्वजनिक निजी साझेदारीमार्फत गरिवी घटाउने कार्यक्रमका रुपमा परिभाषित गरिएको छ । लघु उद्यम स्थापना, सञ्चालन र स्तरोन्नती गरेर त्यस्ता वर्गको उत्थानमा जुट्नु नै मेडपाको उद्देश्य हो । यसका लागि सामुदायिक संगठन तथा नागरिक समाजका संस्थाहरुको सिप तथा दक्षतालाई कार्यक्रममा उपयोग गर्न निरन्तर र दिगो सहकार्यलाई प्रवर्द्धन गर्दै लगिनेछ । यस्तो सहकार्यले नै सरकारी संयन्त्र तथा निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई मूर्तरुप दिनेछ । यसरी सरकारी संयन्त्र तथा निजी क्षेत्र दुबैले गरिवी न्यूनीकरण गर्ने प्रयत्नमा आइपर्ने जोखिमहरु वहन गर्दै जानेछन् ।

४.२.११ वातारणीय दिगोपन (Environmental Sustainability)

भौतिक वातावरण, जलवायु परिवर्तन सार्वजनिक स्वास्थ तथा संस्कृतिमाथि नकारात्मक प्रभाव पार्ने लघु उद्यमहरुलाई मेडपाले प्रवर्द्धन गर्दैन । व्यवसायका बिभिन्न पक्षले वातावरणमा प्रतिकुल प्रभाव पार्न सक्छन, जसलाई अगाडि नै सम्बोधन गर्न आवश्यक छ । लघु उद्यम विकासको उद्देश्य नै जीविकोपार्जनमा सुधार गर्नु

रहेकोले वातावरणमा पार्ने दुष्प्रभावहरुलाई नकार्न नसक्ने उद्यमहरुलाई मेडपाले सहयोग गर्नेछैन । लघु उद्यम विकासले वस्तुतः व्यवसायिक अवसरहरुलाई समेट्न सक्नु पर्दछ, जुन हरित अर्थतन्त्र (Green Economy) ले प्रदान गर्दछ । यसका केही उदाहरणहरुमा प्रांगारिक खेती, पुनः नवीकरणीय उर्जा र श्रोतको प्रयोग, उर्जा क्षमता प्रवर्द्धन गरेर प्रविधिको प्रयोग र हस्तान्तरण (जस्तै सुधारिएको चुलो) आदि छन् । मुलुकमा प्राकृतिक श्रोतहरु जस्तैः जलश्रोत, कृषि उत्पादन तथा वनजन्य उत्पादनमा वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरु देखिन थालेका छन् । ग्रामीण उद्यमीहरुले वातावरणीय परिवर्तनका यस्ता प्रभावहरुमा क्षति र जोखिम बढ्दै गैरहेको कुरालाई अनुभूत गरिसकेका छन् । प्राकृतिक श्रोतमा आधारित लघु उद्यमलाई यस्तो वातावरणीय दुष्प्रभावबाट जोगाउँदै व्यवसायलाई दिगो बनाउने उपायहरुको खोजी गर्नु आवश्यक भैसकेको छ ।

४.२.१२उद्यमहरुको दिगोपन (Sustainbiltiy of Enterprises)

उद्यमीहरु आफैमा बाँच्न सक्ने बनाउनुका साथै उनीहरुको स्तरोन्नती गर्नु मेडपाको विशिष्ट लक्ष्य हो । लघु उद्यहरुको गतिशिल परिवर्तन (Dynamic Progression)लाई ध्यान दिएर कार्यक्रमका गतिविधिहरु सञ्चालन गरिनेछन् । सामान्यतः ३-४ वर्ष सम्मको चरणमा सहयोग गरी परिपक्वतातर्फ अघि बढ्ने लघु उद्यमलाई सहयोगको मात्रा घटाइँदै लगिनेछ । अध्ययनहरुले पनि यस्तो सहयोग कम्तिमा ३ बर्ष हुनु पर्ने औंल्याइएको छ। सबै उद्यमीहरु प्राकृतिकरुपमा स्वतः सफल हुन्छन् भन्ने नभए जस्तै सबै असफल बन्छन् भन्ने निष्कर्ष पनि निकाल्नु हुँदैन । राम्ररी ध्यान पुर्याएर खोलिएको उद्यमीको उद्योगले सार्थक आम्दानी दिन सक्छ तर निश्चित समयको लागि विभिन्न चरणमा चाहिने निरन्तर सहयोग भने जरुरी छ ।

समूहमा आधारित उद्यम विकासका मोडेलहरुले राम्रो कार्य गरिरहेको र सदस्यहरुलाई समेत सशक्त बनाईरहेको पर्याप्त उदाहरण छन् । यद्यपि समूहको गतिशिलता सधैंभरी एकनास रहँदैन । खासगरी जब व्यवसाय परिवर्तन हुन्छ वा बढी बिक्रियोग्य श्रोत उपलब्ध हुन्छ वा औपचारिक संगठनात्मक ढाँचा तर्फ अग्रसर हुन्छन्, यस्तो अवस्थामा उनीहरुको आवश्यकता पहिचान गर्दै संगठनात्मक विकासका सहयोगहरु प्रदान गरिरहनु पर्छ । उद्यम विकासको विभिन्न चरणमा विभिन्न प्रकारका सहयोगहरु निरन्तर गरिरहनु पर्छ । संगठनात्मक विकासको जीवन चक्रका दृष्टिकोणबाट हुने आरोह अवरोह तथा परिवर्तनको यस वास्तविकतालाई कार्यक्रमले आत्मसात गर्नेछ । व्यवसायिक योजनाहरुको वार्षिक समिक्षाले उद्यमीको सुधार र दिगोपनामा सहयोग पुरयाउनेछ । नयाँ उपयुक्त प्रविधि र औजारहरु प्रयोग गर्न वा समसामयिक बनाउन आवश्यक ध्यान पुरयाइनेछ ।

४.२.१३ व्यवसाय विकास सेवाको दिगोपन (Sustanabilty in Business Development Service

Providers)

मेडपाले लघु उद्यमीहरुको मागको आधारमा सेवा प्रदान गर्न प्रदेश तथा स्थानीय तहमा लघु उद्यमको विकासका लागि एक व्यवसाय विकास सेवा केन्द्र प्रबर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिएको छ । यस्ता सेवाहरुमा सहुलियत दिईने, शुल्कमा आधारित वा दुवै मिश्रित समेत हुनेछन् । लघु उद्यमी समूह वा लघु उद्यमी समूह संघमार्फत मागमा आधारित विकेन्द्रित व्यवसायिक विकास सेवाको व्यवस्थाका लागि मेडपा दुरदृष्टि अन्तर्गत निम्न विशेषताहरु समावेश छन् : क) लघु उद्यमी समूह वा संघले तयार पारेका क्षमता विकास सम्बन्धी योजनाहरुमा लगानी वा सहुलियत प्रदान गर्न बजेटको केही अंश छुटयाइएको हुन्छ । ख) स्थानीय तह उद्यम विकास समितिले व्यवसाय विकास सेवासँग सम्बन्धित आवश्यक सेवा प्राप्त गर्नका लागि गैर सरकारी/निजी

संस्थाहरुबाट आवश्यकता अनुसार खरिद गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ । यसको लागि स्थानीय तह खरिद संरचना बनाउने रणनीति लिएको छ । ग) लघु उद्यमी, लघु उद्यमी समूह वा संघहरुले व्यवसाय विकास सेवा समयको अन्तरालमा सशुल्क प्राप्त गर्नुपर्नेछ । यही नै दिगोपनाको आधार हो ।

४.२.१४ उद्यमीको संस्थाहरुको दिगोपन(Sustaiability of Entrerrenerus' Associations)

लघु उद्यमीहरुले संकलन गरेको सदस्यता शुल्क, नाफाबाट सामान्य योगदान, स्थानीय श्रोत योजना मार्फत छुट्याइएको निश्चित अंश जस्ता श्रोतहरुको संकलन गर्न सक्ने क्षमताका आधारमा उद्यमीहरुको संगठनको दिगोपन निर्भर गर्दछ । उद्यमीका संगठनको भूमिका लघु उद्यम विकासका लागि मूलतः नेतृत्व विकास, उद्यमीहरुको बजार संजाल विस्तार, सुशासन र नीतिगत बहस जस्ता पक्षहरुमा केन्द्रित हुन आवश्यक छ ।

४.२.१५ नतीजामुखी उपकरार (Results-based Sub-Contracting)

नतीजामुखी उपकरार माध्यमबाट मेडपा कार्यक्रम अन्तर्गत लघु उद्यमी सिर्जना तथा स्तरोन्नतीका कार्यक्रमहरु गरिनेछ । नतीजामुखी उपकरारको मूख्य विशेषता भनेको उपकरार गर्ने संस्थालाई अगाडी नै तोकिएको परिणाम अनुसार उपलब्धि भए नभएको भनी तेश्रो पक्षले लक्ष अनुसार उपलब्धिका बारेमा प्रमाणित गरेका आधारमा मात्र गरिने भुक्तानी हो । स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, कृषि विस्तार सेवा र सिप रोजगारीका क्षेत्रहरुमा नेपाल लगायत विभिन्न देशका अनुभवहरुले नतीजामुखी उपकरारका फाइदाहरुलाई उल्लेख गरेका छन् । यसका फाइदालाई यसरी उल्लेख गर्न सकिन्छ : (क) यसले उपभोक्ता र संस्था दुवैमा लाग्ने लागत खर्चमा ठूलो बचत गर्दछ, (ख) दक्षता र उपलब्धिका दृष्टिबाट प्रदान गर्ने सेवामा मुल्य अभिवृद्धि गर्दछ उदाहरणका लागि पारिश्रमिकलाई सोझै उपलब्धिसँग गाँसिएको हुन्छ, कर्मचारीहरु परिणाम निकाल्न बढी समर्पित हुन्छन्), (ग) यसले दिगो विकासका लागि पूर्व शर्त तैयार गर्दछ र (घ) यसले भ्रष्टाचार र अव्यवस्थालाई न्यूनीकरण गर्दछ ।

४.३आगामी ५ बर्षको को परिकल्पना (Vision):

यसनगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत साधन, जनशक्ति, सीप र पर्यटकीय सम्भावनाका अवसरहरु, प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्रहरु र बढ्दो बजारीकरणको अवसरबाट नगरबासीले प्रतिपर्धात्मक लाभ प्राप्त गरी जिवीकोपार्जन तथा आर्थिक समृद्धिमा गुणात्मक सुधार ल्याउन, तुलसीपुरलाई उद्यमशिल बनाउँन, उद्यमशिलतामा सबैको पहाच पुऱ्याउँने प्रतिबद्धताका साथ उद्यम विकासको क्षेत्रमा निम्न अनुसार तुलसीपुरउप–महानगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको छः

“स्थानीय श्रोत, साधन र सीपबाट रोजगारीमा बृद्धि,
तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाका बिपन्न बर्गको समृद्धि”

४.३.१. दीर्घकालीन सोच (परिकल्पना) पुरा गर्ने रणनीति :

- ✓ सर्बप्रथम यस उप–महानगरपालिका भित्रकृषि, पर्यटन, औद्योगिक तथा बसोबासको क्षत्रको पहिचान गरी नगरबासीका आर्थिक गतित्रिधिहरुलाई बढावा दिईने छ ।
- ✓ सामाजिक सामावेशीकरणलाई केन्द्रित गरी लघु, घरेलु तथा साना उद्योग मार्फत् गरिवी न्यूनीकरण गरिनेछ ।

- ✓ गरिवी निवारणको लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमको सफल अवधारणालाई सबै वडाहरुमा अवलम्वन गरिनेछ ।
- ✓ नगरपालिका तहमा उद्यम विकासका लागि विभिन्न निकायबाट लगानी गरिने श्रोत तथा प्रदान गरिने सेवालाई एकीकृत ढङ्गले परिचालन गर्न बार्षिक संयुक्त कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- ✓ सरकारी तथा संगठित संस्थाहरुले १५ प्रतिशतसम्म महँगो भएतापनि स्थानिय उत्पादनको उपयोगलाई प्राथमिकता दिन पैरवि गरिनेछ ।
- ✓ सीप विकास तालिम दिदा सहभागीहरुलाई प्रतिस्पर्धी बन्न सक्नेगरी पुग्दो सीप दिइनेछ ।
- ✓ नगरको पहिचान बोकेका तथा हाल लोपोन्मुख अवस्थामा रहेका बिशेष सीपमा आधारित उद्यमहरुको पुनस्थापना गरी सम्मानित पेशाको रुपमा स्थापित गर्न जोड दिइने ।
- ✓ यो योजना कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाको अगुवाइमा सेवा प्रदायक छनौट गरिनेछ ।
- ✓ मेड्पा मोडेललाई लक्षित समूह अनुकुलन गरिनेछ ।
- ✓ **"सबै बिपन्न नगरवासी उद्यममा सरिक, कोही पनि नरहुन् गरिव"** भन्ने नाराका साथ उद्यम विकासका कृयाकलापहरुलाई केन्द्रित गरिनेछ ।
- ✓ वैदेशिकरोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणको उपयोगद्वारा आयातलाई प्रतिस्थापन हुने गरी उद्यम व्यवसाय परिचालन गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ र पुनः बैदेशिक रोगारीमा जाने कमलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- ✓ बिपन्न नगरबासीको एक घर एक उद्यम सहितको व्यवसायिक रोजगारमूलक अवस्थाको सिर्जना गरिनेछ ।
- ✓ सुलभ ब्याजदरमा कृषि कर्जा पाउने प्रावधानलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनमा ल्याउन पहल गरिनेछ ।
- ✓ प्रत्येक वडालाई बिशेष उत्पादनको पहिचान बनाउँन निम्न वडाहरुमा निम्न अनुसारका उत्पादन तथा गतिबिधिहरुलाई बिशेष सहयोगका साथ अगाडी बढाईनेछः

वडा नं	बिशेष उत्पादन तथा सेवाहरु	उप–म.न.पा.ले गर्ने सहयाृग
१	जडिबुटी उत्पादन	बजारिकरण, यातायातको विकास
२	अर्गानिक तरकारी उत्पादन	प्राविधिक तालिम, सिचाई
३	कागति उत्पादन	यातायातको विकास, सिचाई र बजारीकरण
४	तरकारी उत्पादन	सिचाई र यातायात
५	डेरी व्यवसाय	प्रबिधि र सीप
६	च्याउ उत्पादन	बजारीकरण, प्रविधि
७	अर्गार्निक मलबाट उन्नत धान खेति	अगार्निक मल, प्रविधि, विउ
८	पशुपालन (दुध र मासु उत्पादन)	उन्नत बिउ र घास
९	माछा पालन	लिफ्टबाट पानीको उपलब्धता
१०	दुध उत्पादन	प्रविधि
११	माछा पालन	बजार व्यवस्थापन, पानीको व्यवस्था

१२	तरकारी उत्पालन	सिचाई
१३	दुध र मासु उत्पादन	आवश्यक सहयोग
१४	पशु पालन	घास उत्पादनको लागि सिचाई
१५	तरकारी खेति	सिचाई र आधुनिक कृषि औजार
१६	उन्नत जातको धान खेति	सिचाई र मल
१७	उन्नत मकै विउ उत्पादन	डिप बोरिङ्गबाट सिचाई
१८	जडिबुटी उद्यान केन्द्र	विश्व विद्यालयको जग्गा भाडामा उपलब्ध गराउने व्यवस्थाका लागि मध्यस्थता, विरुवा
१९	मालागेडी उत्पादन	यातायात

- ✓ आयात प्रतिस्थापन गर्नेतथा निर्यात प्रबर्द्धन गर्ने प्रकारका उत्पादनमा आधारित उद्यमहरुको बृद्धिका लागी सिंचाई अभाव भएका बस्तीहरुमा सिंचाई सुबिधा प्रदान गर्न यस उप–महानगरपालिकाबाट बिशेष ध्यान दिईनेछ ।
- ✓ कृषि उद्यममा उन्नत प्रबिधिको प्रयोग गरी अधुनिकिकरण लाई जोड दिईनेछ ।
- ✓ बेरोजगार युवा लक्षित उत्पादन तथा सेवाका उद्यमहरुमा बिशेष जोड दिईने छ ।
- ✓ खास गरी तरकारी तथा फलफुल जन्य उत्पादनका कृषि उद्यमी तयार गरि यस्ता बस्तुको आयात प्रतिस्थापनलाई बिशेष जोड दिईने छ । यस्तो उत्पादन बद्धि र बजारिकरणलाई निम्न अवधारण अनुसार बिशेष ब्यवस्था गरिने छः
    - ○ बस्तीहरुमा तरकारी तथा फलफुल उत्पादक समूह गठन गरी उत्पादनमा बिशेष सहयोग गरिने छ ।
    - ○ वडाहरुमा स्थापना गरिने शंकलन केन्द्रहरु संभव भए सम्म सहकार्य गर्न छनौट भएका र बिशेष गरी लघु उद्यमीका सहकारीहरु संग आवद्ध गरिने छ ।
    - ○ समूहबाट उत्पादन भएका उत्पादनहरु शंकलन केन्द्रमा शंकलन गरी तुलसीपुर मण्डीमा पठाईने छ र यस्का लागी तुलसीपुर मण्डीको स्तरोन्नती र छानिएका थोक ब्यापारी लाई समूको उत्पादन नियमित रुपमा शंकलन तथा बजारिकरण गर्ने शर्तका साथ ब्यापारिक उपकरण तथा ढुवानकि साधन खरिदमा साझेदारी अनुदनको ब्यवस्था गरिने छ ।

गरीवकालागि पूर्ण उद्यमशीलता विकासको प्याकेज :

- ✓ उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन ।
- ✓ उद्यमशीलता क्षमता विकास ।
- ✓ प्राविधिक सीप विकास विभिन्न किसिमका सीप प्रदान गर्ने ।
- ✓ लघु वित्त सुविधामा पहुँच बृद्धि गर्ने ।
- ✓ उपयुक्त प्रविधिको पहुँचमा बृद्धि गर्ने ।
- ✓ बजार संजालमा आबद्ध र व्यवसाय विकास परामर्श सेवा प्रदान ।

अति गरीवकालागि माथिका सबै सेवाका अलावा तपशीलका सबै:

- ✓ समूहमा सञ्चालित हुने उद्यमका लागि साझा सुविधा केन्द्रमार्फत लगानी हुने।
- ✓ ऋण पाउन नसक्नेलाई ऋण पाउन योग्य वनाउने ।
- ✓ समूह गठन भैसकेपछि सहकारी अथवा निजी साझेदारी संस्था दर्ता गर्ने ।
- ✓ साझा सुविधा केन्द्रमा लगानी भएको रकम सदस्यहरुलाई शेयरमा परिणत गर्ने ।
- ✓ साझा सुविधा केन्द्र, सहकारी वा निजी संस्थालाई हस्तान्तरण गर्ने ।

४.४आगामी ५ बर्षको लक्ष(Goal):

यस तुलसीपुरउप–महानगरपालिका को लघुउद्यम बिकास योजनाको मूल लक्ष्य भनेको नगरपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरुको स्थापना तथा विकास गरी थप १४,५२६ बिपन्न नगरबासीको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो:

लक्षका सूचकहरु:

- योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमीमध्दे ७० प्रतिसत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुनेछ ।
- लघु उद्यममा रोजगारी पाउँने मध्दे कम्तिमा पनि ६५ प्रतिसतको आयमा ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुँने छ
- स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्दे कम्तिमा पनि १५ प्रतिसत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुँनेछन ।

४.५ आगामी ५ बर्षको उद्देश्य (Objective):

यस योजनाको मूल उदेश्य भनेको बिपन्न बर्गको समृद्धिका लागी तुलसीपुरउप–महानगरपालिकामा छरिएर रहेका परम्परागत सीप तथा स्रोत साधनको पहिचान गरि लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गरि थप रोजगारीको श्रृजना गरी विपन्न बर्गको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउँने हुनेछ ।

४.६ आगामी ५बर्षमा निकाल्नै पर्ने नतीजाहरुको बिस्तृत योजनाः

४.६.१ उद्यम र रोजगारी श्रृजना तथा लगानि र आय बृद्धि योजना :

टेवल ७: उद्यम स्थापना,रोजगारी श्रृजना तथा लगानी र आय बृद्धि

वडानं	श्रृजना गर्न सकिने संभाब्य उद्यमहरु	संभावित संख्या	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	मौरी पालन	50	12	8	10	11	9	50
	अदुवा खेती	10	1	2	2	2	3	10
	वेसार खेती	20	3	4	4	4	5	20
	केरा खेती	40	9	8	8	8	7	40
	फलफुल खेती	35	5	6	7	8	9	35
	बाख पालन	60	14	9	12	13	12	60
	डेरी उद्योग संचालन	2	1	1	0	0	0	2
	पनीर उत्पादन	2	0	1	1	0	0	2
	छुर्पी उत्पादन	1	1	0	0	0	0	1
	घ्यू उत्पादन	15	2	2	3	4	4	15
	आयुर्वेदी औषधी उत्पादन, जडिबुटीको व्यवपायिक खेती	3	1	1	1	0	0	3
	दुनाटपरीउद्योग स्थापना	5	1	1	1	1	1	5

	व्यावसायिक मासु पसल	3	0	1	0	1	1	3
	डोरी उद्योग संचालन	3	1	0	1	1	0	3
	कागजको गिलास उत्पादन	2	1	1	0	0	0	2
	मनकामना देवीस्थान मन्दिर, पर्यटन स्थल बनाउन सकिने	2	1	1	0	0	0	2
	जम्मा	**253**	53	46	50	53	51	253
२	व्यवासायिक तरकारी खेती	100	31	14	18	20	17	100
	तरकारीको बिउ उत्पादन गर्ने	10	2	2	2	2	2	10
	धान मकै को बिउ उत्पालन गर्ने	40	7	6	8	9	10	40
	व्यवसायिक फलफुल उत्पादन	40	7	6	8	9	10	40
	कोल्ड स्टोरको व्यवस्था गर्ने	1	1	0	0	0	0	1
	माछापालन गर्ने	1	0	1	0	0	0	1

	भैसी फर्म दर्ता गर्ने	15	2	3	3	3	4	15
	गाई पार्ले	10	1	1	2	2	4	10
	डेरी उद्योग दर्ता गर्ने	2	1	1	0	0	0	2
	कुखुरा फर्म दर्ता गर्ने	5	1	1	1	1	1	5
	बाख पालन	50	10	7	10	11	12	50
	कुखुरा हेचरी दर्ता गर्ने	3	1	1	1	0	0	3
	टर्की चरा व्यवसायिक गर्ने	5	1	1	1	1	1	5
	बासँ वेदको सामग्री उत्पादन गर्न सिप विकास तालिम	5	1	1	1	1	1	5
	व्यवसायिक टपरी उद्योग दर्ता गर्ने	5	0	1	2	0	2	5
	गुन्द्री उत्पादन गर्ने	5	1	1	1	1	1	5
	ढकीया तालिम	20	3	4	4	4	5	20
	साबुन बनाउने	5	1	1	1	1	1	5
	हाजियारी	5	2	2	1	0	0	5

	मुढा बनाउने	5	1	1	1	1	1	5
	चाउमिन उद्योग दर्ता गर्ने	2	1	1	0	0	0	2
	साबुन उद्योग दर्ता गर्ने	5	0	1	1	2	1	5
	दालमोट उद्योग दर्ता गर्ने	3	1	1	1	0	0	3
	थारु होमस्टे खोल्ने, थारु सस्कृति बचाउ कार्यक्रम ल्याउने, मगर सस्कृति बचाउ कार्यक्रम ल्याउन	10	2	2	2	2	2	10
	जम्मा	**352**	**78**	**60**	**69**	**70**	**75**	**352**
२	व्यवसायिक तरकारी खेती	60	12	9	12	13	14	60
	मौरी पालन	25	3	4	5	6	7	25
	च्याउ खेती	5	1	1	1	1	1	5
	माछा पालन	3	1	0	1	0	1	3
	कागती खेती	20	4	4	4	4	4	20
	केरा खेती	20	2	3	4	5	6	20
	वेसार खेती	10	1	1	1	3	4	10

	वेसार प्रशोधन उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	मह प्रशोधन उद्योग	1	1	0	0	0	0	1
	मसला प्रशोधन उद्योग	2	0	1	1	0	0	2
	दुध संकलन केन्द्र	5	1	1	1	1	1	5
	बाख पालन	10	1	1	2	2	4	10
	डेरी जन्य उद्योग	5	2	2	1	0	0	5
	भैसीपालन	10	2	2	2	2	2	10
	वंगुर पालन	10	1	1	1	3	4	10
	कुखुरा पालन	25	3	4	5	6	7	25
	गाईपालन	10	2	2	2	2	2	10
	घासँ उत्पादन	4	1	1	1	1	0	4
	आधुनिक फ्रेस हाउस	3	0	0	1	1	1	3
	दुना टपरी उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	फर्निचर उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
	प्लम्बिङ तालिम	10	1	1	2	2	4	10
	हाउस वाईरिङ्ग	10	1	2	2	2	3	10

	बुटिक उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	सिकर्मी, डकर्मी	10	2	2	2	2	2	10
	मोवाईल मर्मत	5	0	0	1	2	2	5
	प्रर्या पर्यटन	1	1	0	0	0	0	1
	भ्यू टावर	1	0	1	0	0	0	1
	पिकनिक स्पोर्ट	3	1	1	1	0	0	3
	जम्मा	**289**	49	49	58	61	72	289
४	वेमौसमी तरकारी उद्यम	50	8	8	9	11	14	50
	तरकारी उद्यम	80	12	15	16	18	19	80
	दालमोट उद्योग	2	1	1	0	0	0	2
	टमाटर उत्पादन	40	5	7	8	9	11	40
	वेसार उत्पादन	10	2	2	2	2	2	10
	अदुवा उद्यम	15	2	3	3	3	4	15
	च्याउ उद्यम	5	1	1	1	1	1	5
	कुखुरा पालन	20	2	3	4	5	6	20
	पशुपालन	25	3	4	5	6	7	25
	भैसी पालन	10	1	1	1	3	4	10
	बाख्रा पालन	45	7	8	9	10	11	45
	माछा पालन	5	1	1	1	1	1	5
	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	दुना टपरी	5	1	1	1	1	1	5

	फर्निचर उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	जडिबुटी उत्पादन	80	16	16	16	16	16	80
	सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
	चुरा सम्बन्धि	5	1	1	1	1	1	5
	डकर्मी	10	2	2	2	2	2	10
	मन्दिर, पर्यटन	3	1	1	1	0	0	3
	जम्मा	**428**	**70**	**79**	**84**	**92**	**103**	**428**
५	केरा खेती	20	3	4	4	4	5	20
	माछा पालन	5	2	2	1	0	0	5
	तरकारी खेती	80	12	15	17	18	18	80
	च्याउ खेती	10	2	2	2	2	2	10
	कुखुरा पालन	40	6	7	8	9	10	40
	बाखा पालन	70	12	13	14	15	16	70
	गाई पालन	10	2	2	2	2	2	10
	डेरी पसल	3	1	1	1	0	0	3
	घासँको विउ उत्पादन	2	1	1	0	0	0	2
	रेशम किरा उत्पादन	10	1	1	1	2	5	10
	दुना टपरी	10	2	2	2	2	2	10
	फर्निचर	3	1	1	1	0	0	3

	जडिबुटी	5	1	1	1	1	1	5
	काष्ठ उद्योग	2	1	1	0	0	0	2
	लाछा डोरी	5	2	2	1	0	0	5
	सिकर्मी तालिम	10	2	2	2	2	2	10
	विद्युतिय उपकरण तालिम	10	1	1	2	2	4	10
	प्लम्बर	10	2	2	2	2	2	10
	मैन बत्ती	3	1	1	1	0	0	3
	व्युटिपार्लर	4	0	1	1	1	1	4
	पार्क स्थापना	1	0	0	0	1	0	1
	जम्मा	**313**	**55**	**62**	**63**	**63**	**70**	**313**
६	टेन्ट	3	1	1	1	0	0	3
	बुटिक	10	2	2	2	2	2	10
	माछा पालन	5	1	1	1	1	1	5
	मसला उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	वेसार खेती	35	6	6	7	8	8	35
	खुर्सानी खेती	35	7	7	7	7	7	35
	व्यवसायिक आलु खेती	70	12	14	16	17	11	70
	अदुवा खेती	20	3	3	3	5	6	20
	व्यवसायिक गाई पालन	10	1	2	2	2	3	10

	भैसी पालन	15	3	3	3	3	3	15
	दुध संकलन केन्द्र	2	1	1	0	0	0	2
	बाख्रा पालन	60	10	11	12	13	14	60
	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	कुखुरा पालन	25	4	5	5	5	6	25
	व्यवसायिक घाँस	3	1	1	1	0	0	3
	सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
	हाउसवाईरिङ	10	2	2	2	2	2	10
	टि.भि., मोवाईल मर्मत	5	1	1	1	1	1	5
	अटोमोवाईल मर्मत	5	1	1	1	1	1	5
	गुडिया बनाउँने	5	1	1	1	1	1	5
	व्युटिपार्लर तालिम	5	2	2	1	0	0	5
	चुरा, टिकुली तालिम	5	0	1	1	0	3	5
	जम्मा	**346**	**63**	**69**	**71**	**71**	**72**	**346**
७	च्याउ खेती	10	1	1	2	3	3	10
	तरकारी खेती	150	25	30	30	30	35	150
	मौरी पालन	50	8	9	9	11	13	50
	बासँको मुढा	5	1	1	1	1	1	5

	कुखुरा पालन	40	8	8	8	8	8	40
	बाख पालन	60	10	11	12	13	14	60
	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	माछा पालन	7	1	1	1	1	3	7
	टपरी उद्योग	10	2	2	2	2	2	10
	फर्निचर उद्योग	4	1	1	1	1	0	4
	सिलाई कटाई	5	2	2	1	0	0	5
	व्युटिपार्लर	5	1	1	1	1	1	5
	डकर्मी	10	1	1	2	2	4	10
	सिकर्मी	10	2	2	2	2	2	10
	होटल ब्यावसाय	3	1	1	1	0	0	3
	फलफुल ब्यावसाय	14	2	2	3	3	4	14
	अन्य किराना पसल	5	1	1	1	1	1	5
	जम्मा	**398**	**69**	**76**	**79**	**81**	**93**	**398**
८	हाते कडाई	20	2	3	4	5	6	20
	पोते बुन्ने	20	3	3	4	5	5	20
	विद्युत वाईरिङ	15	2	2	3	4	4	15
	च्याउ खेती	20	3	3	4	5	5	20
	बेसार खेती	20	3	4	4	4	5	20
	दुध संकलन केन्द्र	40	6	7	8	9	10	40

	डेरी जन्य उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	बाखपालन	65	10	12	14	14	15	65
	मौरीपालन	50	8	9	10	11	12	50
	कुखुरापालन	25	3	4	5	6	7	25
	टपरी उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	फर्निचर उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	हाउस वायरिङ	10	2	2	2	2	2	10
	बुटिक	10	1	1	2	3	3	10
	सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
	टि.भि. मर्मत	5	1	1	1	1	1	5
	सिकर्मी डकर्मी तालिम	20	3	4	4	4	5	20
	साईबर	4	1	1	1	1	0	4
	धार्मिक पर्यटन स्थल	5	1	1	1	1	1	5
	स्वीमीङपुल	1	1	0	0	0	0	1
	पिकनिक स्पोर्ट	3	1	1	1	0	0	3
	जम्मा	**353**	**55**	**62**	**72**	**79**	**85**	**353**
९	व्यवसायिक तरकारी खेती	70	12	12	14	15	17	70
	फलफुल खेती	25	4	5	5	5	6	25

	व्यवसायिक आलु खेती	50	7	8	9	10	16	50
	च्याउ खेती	15	3	3	3	3	3	15
	मसला वाली- बेसार, खुर्सानी, प्याज, लसुन	30	5	6	6	6	7	30
	दुध संकलन केन्द्र	2	1	1	0	0	0	2
	डेरी जन्य उद्योग	3	0	1	1	1	0	3
	बाखपालन	60	10	12	13	14	11	60
	गाई, भैसी पालन	40	6	7	8	9	10	40
	कुखुरापालन	25	5	5	5	5	5	25
	टपरी उद्योग	10	2	2	2	2	2	10
	फर्निचर उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	हाउस वायरिङ	10	2	2	2	2	2	10
	अटो मोबाईल तालिम	5	1	1	1	1	1	5
	सिलाई कटाई	5	2	2	1	0	0	5
	मसला प्रशोधन उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	जम्मा	**360**	**62**	**69**	**72**	**75**	**82**	**360**
१०	माछा पालन	20	3	4	4	4	5	20

	मौरी पालन	55	9	10	11	12	13	55
	गाँई पालन	20	3	4	4	4	5	20
	कुखुरा पालन	50	10	10	10	10	10	50
	फलफुल खेती	20	3	4	4	4	5	20
	तरकारी बिउ उत्पादन	25	3	4	5	6	7	25
	व्यवसायिक तरकारी खेती	100	15	18	20	22	25	100
	धान, मकै बिउ उत्पादन	25	5	5	5	5	5	25
	च्याउ खेती	10	2	2	2	2	2	10
	जम्मा	**325**	**53**	**61**	**65**	**69**	**77**	**325**
११	तरकारी त्पादन	100	18	19	20	21	22	100
	भैसी पालन	20	3	4	4	4	5	20
	गाई पालन	25	4	5	5	5	6	25
	बाखा पालन	60	10	11	12	13	14	60
	बंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	कुखुरा पालन	45	8	9	9	9	10	45
	माछा पालन	15	2	2	3	4	4	15
	काष्ठ उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	दुना टपरी	10	2	2	2	2	2	10
	डोरी	5	1	1	1	1	1	5

	कुरीलो	20	3	4	4	4	5	20
	होजियारी	5	1	1	1	1	1	5
	सिलाई, कटाई	7	1	1	1	2	2	7
	गुडिया	5	2	2	1	0	0	5
	बुटिक तालिम	1	1	0	0	0	0	1
	मन्दिरमा साना व्यवसाय	5	1	1	1	1	1	5
	सुकौरा दङ्गोसरणराजकोट	1	1	0	0	0	0	1
	सिमसार क्षेत्रमा पर्यटन	1	1	0	0	0	0	1
	जम्मा	**340**	**62**	**65**	**67**	**70**	**76**	**340**
12	तरकारी खेती	100	16	18	22	22	22	100
	तोरी खेती	100	19	20	20	20	21	100
	मसुरो प्रशोधन र प्याकेजिङ	5	1	1	1	1	1	5
	लसुन, खुर्सानी उत्पादन	40	7	8	8	8	9	40
	च्याउ उत्पादन	10	2	2	2	2	2	10
	केरा उत्पादन	50	8	9	10	11	12	50
	गाई पालन	15	3	3	3	3	3	15
	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10

	कुखुरा पालन	25	5	5	5	5	5	25
	दाउरा बिक्रि	5	1	1	1	1	1	5
	फर्निचर	3	1	1	1	0	0	3
	सिकर्मी कार्य	10	2	2	2	2	2	10
	डकर्मी कार्य	10	2	2	2	2	2	10
	प्लम्बर	10	1	1	2	3	3	10
	विजुलि जडान मर्मत	10	2	2	2	2	2	10
	पुष्प व्यावसाय	5	1	1	1	1	1	5
	पुजा सामग्री	5	1	1	1	1	1	5
	खाजा नास्ता	1	1	0	0	0	0	1
	जम्मा	**414**	75	79	85	86	89	414
१३	तरकारी खेती	60	10	12	12	13	13	60
	च्याउ खेती	15	2	3	3	3	4	15
	आलु खेती	30	4	5	6	7	8	30
	खुर्सानी खेती	10	2	2	2	2	2	10
	केरा खेती	10	2	2	2	2	2	10
	भैसी पालन	25	5	5	5	5	5	25
	कुखुरा पालन	20	2	3	4	5	6	20
	बाख्रा पालन	50	7	8	9	11	15	50
	माछापालन	5	1	1	1	1	1	5
	मौरी पालन	40	6	7	8	9	10	40

	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	डेरी पसल	5	1	1	1	1	1	5
	दुध संकलन केन्द्र	2	1	1	0	0	0	2
	बरसिनघाँसको विउ उत्पालन	5	1	1	1	1	1	5
	काष्ठ उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	दुना टपरी	5	1	1	1	1	1	5
	बावियो उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	जडिबुटी खेती	10	1	1	2	2	4	10
	डकर्मी तालिम	20	3	4	4	4	5	20
	ईलेक्ट्रिकल	10	1	1	1	2	5	10
	कम्प्युटर मर्मत	5	1	1	1	1	1	5
	लुगा बुनाई	5	1	1	1	1	1	5
	मोवाईल मर्मत	5	1	1	1	1	1	5
	अगरबत्ति उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	जम्मा	**358**	58	66	70	75	89	358
१४	व्यवसायिक तरकारी खेती, पकेट	100	15	18	20	22	25	100
	व्यवसायिक मकै, धानको विउ उत्पादन पकेट	30	5	6	6	6	7	30

	व्यवसायिक तरकारी को विउ उत्पालन	10	1	2	2	1	4	10
	माछा, मौरी पालन	30	5	6	6	6	7	30
	दालमोट, चिप्स, चाउमिन उद्योग	2	1	1	0	0	0	2
	अर्गानिक तरकारी खेती	50	8	9	10	11	12	50
	दुध संकलन केन्द्र	2	1	1	0	0	0	2
	डेरी उत्पादन केन्द्र	2	1	1	0	0	0	2
	कुखुरा पालन	15	3	3	3	3	3	15
	बाखा पालन	45	6	7	8	9	15	45
	गाई, भैसी फर्म	3	1	1	1	0	0	3
	घासँखेती उत्पादन	3	1	1	1	0	0	3
	वंगुर पालन	3	0	1	1	1	0	3
	फ्रेस हाउस	3	1	0	1	0	1	3
	व्यावसायिक दुना टपरी उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	डोरी उद्योग	6	2	1	1	1	1	6

	वेत, बाँस बाट उत्पादित बस्तुहरु	2	1	1	0	0	0	2
	सिकर्मी डकर्मी तालिम	1	1	0	0	0	0	1
	ईलेक्ट्रिकल तालिम	5	1	1	1	1	1	5
	प्लम्बिङ	10	2	2	2	2	2	10
	होजियारी	5	1	1	1	1	1	5
	कम्प्युटर मर्मत	4	1	1	1	1	0	4
	सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
	अगरबत्ति उद्योग	3	1	1	1	0	0	3
	मसला उद्योग	3	0	0	1	1	1	3
	थारु होमस्टे, थारु सस्कृति संरक्षण नाच, गान, मठमन्दिर, अन्य धार्मिक मठमन्दिर संरक्षण तथा प्रवर्धन	15	3	3	3	3	3	15
	जम्मा	**362**	64	70	72	71	65	362
१५	तरकारी खेती	100	18	19	20	21	22	100
	माछापालन फर्म	5	1	1	1	1	1	5

व्यवसायिक आलु खेती	60	10	11	12	12	15	60
केरा खेती	35	6	6	7	8	8	35
आलु चिप्स उद्योग	2	1	1	0	0	0	2
भैसीपालन	15	2	3	3	3	4	15
बंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
कुखुरा पालन	25	4	5	5	5	6	25
घाँस दाउरा शंकलन तथा बिक्रि	2	1	1	0	0	0	2
सिलाई कटाई	5	1	1	1	1	1	5
प्लम्बिङ	10	2	2	2	2	2	10
ईलेक्ट्रिकल	10	1	1	2	3	3	10
खाजा नास्ता	5	1	1	1	1	1	5
चाउमिन	5	1	1	1	1	1	5
हेयर कटिङ	5	1	1	1	1	1	5
टि.भि मर्मत	4	1	1	1	1	0	4
मोटरसाईकल वर्कसप	4	0	1	1	1	1	4
बबई संभाव्यताको विकास केन्द्र	1	1	0	0	0	0	1

	मठ मन्दिरको सुधार-पुष्प व्यावसाय, पुँजा सामग्री, खाजा नास्ता	10	2	2	2	2	2	10
	जम्मा	**313**	56	60	62	65	70	313
१६	तरकारी खेती	150	25	27	34	33	31	150
	आलु खेती	100	15	17	19	22	27	100
	लसुन खेती	20	3	3	4	5	5	20
	च्याउ खेती	10	2	2	2	2	2	10
	प्याज खेती	20	4	4	4	4	4	20
	गाई, बंगुर, कुखुरा, खसी र बाखापालन, डेरी उद्योग	80	15	17	16	16	16	80
	टपरी उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	फर्निचर उद्योग	5	1	1	1	1	1	5
	सिकर्मी	10	1	2	2	2	3	10
	डकर्मी	10	2	2	2	2	2	10
	प्लम्बर	10	2	2	2	2	2	10
	विजुली जडान	10	1	1	2	3	3	10
	त्रिनेश्वर	2	1	1	0	0	0	2
	जम्मा	**432**	**73**	**80**	**89**	**93**	**97**	**432**

१७	बिउ, आलु उत्पादन खेती, व्यवसायिक बिउ मकै खेर्ता, बिउ तोरी खेती	100	20	16	22	22	20	100
	माछा पालन	10	2	2	2	2	2	10
	गाईपालन, कुखुरा पालन, मौरीपालन, बाखापालन, भैसीपालन	80	20	14	15	18	13	80
	हाउस वाईरिङ, सिलाई कटाई, बुटिक, ब्युटिपार्लर, सिकर्मी, डकर्मी	30	6	6	6	6	6	30
	पर्यटन निर्माणको लागि होमस्टे संभावना	10	2	2	2	2	2	10
	जम्मा	**230**	**50**	**40**	**47**	**50**	**43**	**230**
१८	व्यवसायिक तरकारी खेती, आलु खेती, च्याउ खेती	120	28	24	25	20	23	120
	दाना उद्योग	5	1	1	1	1	1	5

दुध डेरी निर्माण	15	2	3	3	3	4	15
आर्युवेदिक औषधी तयार गर्ने उद्योग	5	2	2	1	0	0	5
गाईपालन	20	2	3	6	5	4	20
कुखुरा पालन	20	5	4	4	4	3	20
बाखापालन	60	13	13	12	12	10	60
टपरी उद्योग	10	1	2	2	2	3	10
बुटिक उद्यम	20	4	4	4	4	4	20
हाउस वाईरिङ	20	5	4	4	4	3	20
ड्राईभिङमा महिला	20	4	4	4	4	4	20
गलैचा उद्यम	20	6	3	4	5	2	20
चौधरी सामुदायिक बस्तु निर्माण गर्ने उद्यमी	20	6	3	4	5	2	20
विभिन्न सस्कार स संस्कृतिको प्रवर्धन गर्ने खालको एउटा “सस्कार र संस्कृति गृह” निर्माण गर्ने	30	6	6	6	6	6	30
जम्मा	**385**	**85**	**76**	**80**	**75**	**69**	**385**

१९	तरकारी तथा आलु उत्पादन	87	17	19	19	17	15	87
	भान्टा, खुर्सानी,	50	11	10	10	10	9	50
	लसुन, धनियाँ उत्पादन	50	15	5	10	15	5	50
	अदुवा	50	10	10	9	11	10	50
	पाचँऔले, काफल, चोत्रा दालचिनी, चीउरा	50	14	10	10	10	6	50
	च्याउ खेती, अन्य तरकारीहरु	10	2	2	2	2	2	10
	गाईभैसी पालन	30	7	5	8	5	5	30
	कुखुरा पालन	25	5	5	5	5	5	25
	माछा पालन	10	5	0	5	0	0	10
	बाखा पालन	50	7	13	15	9	6	50
	वंगुर पालन	10	2	2	2	2	2	10
	जम्मा	**422**	95	81	95	86	65	422
	कुल जम्मा उद्यमी स्थापना	**6673**	1225	1250	1350	1385	1463	6673
	नयाँ उद्यम स्थापनाबाट रोजगारी श्रृजना	10,011	1838	1875	2025	2078	2195	10011

	स्तरोन्नतीबाट रोजगारी श्रृजना	4515	600	857	937	1013	1108	4515
	जम्मा रोजगारी श्रृजना	**14,526**	2438	2732	2962	3091	3303	14526
	लगानी बृद्धि	25,74,71,000	4,28,75,000	4,37,50,000	5,40,00,000	5,54,00,000	6,14,46,000	25,74,71,000
	बार्षिक आय बृद्धि	59,73,75,000	9,80,00,000	10,00,00,000	12,15,00,000	13,15,75,000	14,63,00,000	59,73,75,000

४.६.२उद्यमशिलता तथा सीप बिकास तालीम योजनाः

सि.नं	लक्षित समूह	आ.ब. २०७४/२०७५ देखी २०७८/२०७९ सम्म					जम्मा
		२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	
क	**सीप विकास तालीम**						
१	अति गरिब परिवार (५० प्रतिसत)	674	688	743	762	805	3672
२	गरिब परिवार (३० प्रतिसत)	404	413	446	457	483	2203
३	अन्य परिवार (२० प्रतिसत)	270	275	297	305	322	1469
	जम्मा	1348	1376	1486	1524	1610	**7344**
ख.	**उद्यमशीलता विकास तालीम पाउँनेको संख्या**	**1383**	**1514**	**1635**	**1676**	**1844**	**8052**

४.६.३ लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तर उन्नति योजनाः

सि.नं	उद्यमको स्तर	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	साविक भन्दा उत्पादन तथा बिकि		600	857	937	1013	1108	4515

	बृद्धि गर्न स्तरोन्नती गरिने उद्यमहरुको संख्या							
२	अर्ध सक्रिय र पूर्ण निष्कृय उद्यमहरुको पहिचान र अद्यावधिक गर्ने	निरन्तर	निरन्तर					निरन्तर
३	हाल अर्ध सकृय रहेकालाई पूर्ण सकृय बनाई अर्ध सकृय को संख्या काम गरिने उद्यमको संख्या	९० उद्यम	१०	१५	१५	२०	२०	८०
४	हालका पूर्ण निष्कृयलाई सकृय बनाउने उद्यमको संख्या	८४ उद्यम	५	१०	१५	१५	२०	६५

४.६.४ वित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि पहुँच बृद्धि योजनाः

टेवल १४ बित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि

सि.नं	उद्यमको स्तर	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	उद्यमी र वित्तीय संस्थाहरु बिच अन्तरकृया		१९	१९	१९	१९	१९	९५
२	व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या		**आवश्यकता अनुसार**					
३	लेख तथा व्यवसयिक कारेवार र व्यवस्थापन तालिम दिइने उद्यमीको संख्या		१२५०	१३००	१३७०	१४००	१५००	६८२०
४	लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	१०	१	२	२	२	२	१९
५	भएका सहकारीबाट ने.रा.बै.को स्वरोजगार कोष तथा अनय बैंकहरुको सुलभ बर्जामा पहुँ बृध्दि गरिने सहकारिको संख्या	७	१	१	१	२	२	१४
६	सहजरुपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको प्रतिसत बृद्धि	३०	३५	४०	५०	६०	७०	७०

४.६.५ मूल्य श्रृंखलाको विकास तथा बजार सँगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन

मूल्यश्रृंखलाको अवधारणालाई अवलम्बन गरिने छः हरेक उत्पादनहरु निश्चित उपभोक्ताहरुकालागि लक्षित गरिएका हुन्छन् र उत्पादन भन्दा अगाडी, उत्पादन र बजारिकरणका बिचमा थुप्रै गतिविधिहरुका लागि थुप्रै पात्रहरु जोडिएका हुन्छन् र तिनिहरुले विविध गतिविधिहरु सञ्चालन गरेका हुन्छन् । उत्पादन गर्ने सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यदि उत्पादन पूर्वका कार्यहरुले गति नलिदा उत्पादनमा नकारात्मक असर पर्दछ र उत्पादन पछिको श्रृंखला पनि प्रभावित हुन्छ । साथै उत्पादन भएर पनि उत्पादन पश्चातका कार्यश्रृंखलाहरुले गति नलिदा पनि उत्पादन देखि उत्पादन पूर्वका श्रृंखला प्रभावित हुन्छन् । मूल्यश्रृंखलाको सामान्य अवधारणा निम्न अनुसार छ :

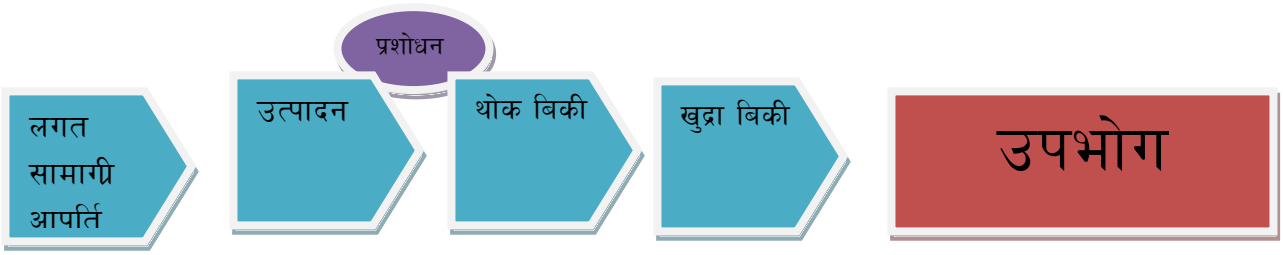

तसर्थ उद्यमहरुको स्थापना गर्दा वस्तुहरुको प्रकार अनुसारका श्रृंखलाहरुको हेक्का राखी मूल्य श्रृंखलाहरुको विविध पक्ष तथा पात्रहरुको विकासमा पनि जोड दिई श्रृंखलालाई अटुट गराउन जोड दिईनेछ ।

टेवल १५ बजार संगको सम्बन्ध बिस्तार योजना

सि.नं	बजारिकरणका क्षेत्रहरु	हालको	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	उत्पादनको प्रकार अनुसारका मूल्य श्रृङ्खलाहरुको बिश्लेषण गरिने संख्या		१	१	१	१	१	५
२	सौगात गृह स्थापना	**१**	१	१	१	२	१	७(६वटा थपविजौरी,मानपुर, कोठरी, बखरिया,गोटिखोला बसपार्क र बालापुर
३	सङ्कलन केन्द्र स्थापना	९	३	३	४	४	५	**२८**
४	हाटबजारको स्थापना र संचलन	०	०	१	१	१	०	पातुखोला पश्चिम १, पातुखोला देखि ग्वारखोला १, ग्वारखोला देखि पूर्व १ जम्मा ३
५	नगर स्तरमा आयोजना गरिने प्रदर्शनी,को संख्या	१	१	१	१	१	१	**५(बर्षमा एक)**
६	क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सब आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या	५	१० जाना बाषिृक					**५०**
६	अन्तरकृयाद्वारा बि टु बि लिंकेज गराइने उद्यमीको संख्या	१ मह	१	१	१	१	१	तरकारी, आलु, च्याउ, मकैको विउ र

								तोरी लगायतका ५ उत्पादनको
७	उद्यमीहरु र मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरु बिच अन्तरकृया	०	२८	२८	२८	२८	२८	**१४० वटा (प्रत्येक शंललन केन्द्रमा बर्षमा एक पटकले)**
८	सरोकावालाहरु र उद्यमीहरुको अवलोकन भ्रमण	५०	५०	५०	५०	५०	५०	**२५०**

४.६.६ प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि ब्यवस्थापनयोजनाः

टेवल १६ प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि ब्यवस्थापन योजना

सि.नं	विवरण	हालको संख्या	२०७५/२०७६	२०७६/२०७७	२०७७/२०७८	२०७८/२०७९	२०७९/२०८०	जम्मा
१	हाल भएको प्रबिधिमा परिर्वतन गर्ने उद्यमको संख्या		१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	**६००**
२	नया उद्यमी लाई प्रबिधिमा सहयोग		700	850	900	1050	1100	4600
३	साझा सुविधा केन्द्रको स्थापना	५	३	३	४	५	४	**२४**

४.७ प्रमुख कार्यक्रमहरुको परिमाणात्मक परिलक्ष्य र बजेट

			आ.ब. अनुसारको बजेट					
प्रमुख कार्यक्रम	**गतिविधि**	**इकाई**	**७५/७६**	**७६/७७**	**७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**जम्मा**
स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	१.१ स्रोत साधनको पहिचान	पटक	4	4	4	4	4	20
	बजेट		100,000	100,000	100,000	100,000	100,000	500000
	१.२.बजारको स्थिति पहिचान	पटक	1	1	1	1	1	5
	बजेट		50000	50000	50000	50000	50000	250000
	१.३.कच्चा पदार्थको पहिचान	पटक	1	1	1	1	1	5
	बजेट		50000	50000	50000	50000	50000	250000
	१.४.लक्षित समूह पहिचान	पटक	3	3	3	3	3	15
	बजेट		45000	45000	45000	45000	45000	225000
	जम्मा बजेट		**245,000**	**245,000**	**245,000**	**245,000**	**245,000**	**1,225,000**
उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन	२.१ पि.आर.ए. गर्ने	पटक	2	2	2	2	2	10
	बजेट		50000	50000	50000	55000	55000	260000
	२.२ न.पा. स्तरको अभिमुखीकरण गर्ने	पटक	2	0	0	1	0	3
	बजेट		50000	0	0	50000	0	100000
	२.३ वस्तिस्तरको अभिमुखीकरण गर्ने	पटक	2	2	2	2	2	10
	बजेट		20000	20000	20000	20000	20000	100000
	२.४ ए देखि जि सम्मको फारम भर्ने	संख्या	1500	1800	2100	2400	2500	10300
	बजेट		750000	900000	1050000	1200000	1250000	5150000

	२.५ समूह निर्माण / Logistic support, बैठकमा सहयोग गर्ने (अगिल्लो वर्षकालाई समेत)	संख्या	5	6	7	8	9	35
	बजेट		25000	30000	35000	40000	45000	175000
	जम्मा बजेट		**895000**	**1000000**	**1155000**	**1365000**	**1370000**	**5785000**
उद्यमशीलता विकास	३.१ SIYB/MECDतालिम दिने	जना	1383	1514	1635	1676	1844	8052
	बजेट		1659600	1816800	2043750	2095000	2397200	10012350
	३.२ व्यवसायिक योजना निर्माणमा सहयोग गरिने उद्यमी को संख्या	जना	1250	1275	1375	1475	1575	6950
	बजेट		250000	255000	275000	295000	315000	1390000
	३.३ उद्यम छनौट	गोटा	1348	1376	1486	1524	1610	7344
	बजेट		0	0	0	0	0	0
	जम्मा बजेट		**1909600**	**2071800**	**2318750**	**2390000**	**2712200**	**11402350**
प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	४.१ उद्यमशील विकासका लागि छानिएका विषयमा सीप विकास तालिम दिने ।	जना	1348	1376	1486	1524	1610	7344
	बजेट		13480000	13760000	14860000	16002000	16903000	75007000
	४.२ प्रशिक्षकहरूको रोष्टर तयार गर्ने ।	गोटा	1	1	1	1	1	5
	बजेट		5000	5000	5000	5000	5000	25000
	४.३ संचालन भैरहेका उद्यमहरु मद्धे स्तरोन्नति गर्न एडभान्स र पुनर्ताजकीय तालिम पाउने उद्यमीको संख्या	संख्या	600	857	937	1013	1108	4515
	बजेट		6000000	8570000	10307000	11143000	13296000	49316000

	४.४अर्ध तथा पूर्ण निष्कृय रहेका उद्यमहरुको स्तरोन्नति गर्न थप सिप तालिम पाउने उद्यमीको संख्या	संख्या	15	25	30	35	40	145
	बजेट		120000	200000	255000	297500	360000	1232500
	जम्मा बजेट		**19605000**	**22535000**	**25427000**	**27447500**	**30566000**	**125580500**
बित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच वृद्धि	५.१ लघु उद्यमीहरु लगायत उनिहरु संग सरोकार भएका र बित्तीय सेवा आवश्यक पर्ने मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको पहिचन गर्ने ।		2	2	2	2	2	10
	बजेट		20000	20000	20000	20000	20000	100000
	५.२ बित्तीय सेवाको माग सङ्कलन गरिने उद्यमीको संख्या	गोटा	1250	1275	1375	1400	1500	6800
	बजेट		250000	255000	275000	280000	300000	1360000
	५.३ वित्तीय सेवा प्रदायकको लिष्ट म्यापिङ्ग	गोटा	1	1	1	1	1	5
	बजेट		5000	5000	5000	6000	6000	27000
	५.४ उद्यमी र वित्तीय संस्थाहरु बिच अन्तरकृया	पटक	19	19	19	19	19	95
	बजेट		285000	285000	285000	285000	285000	1425000
	५.५ व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या	गोटा	आवश्यकता अनुसार					आवश्यकात अनुसार
	बजेट		30000	35000	40000	40000	50000	195000
	५.६ लेखा तालिम दिइने उद्यमीको संख्या	जना	1250	1300	1370	1400	1500	6820
	बजेट		500000	520000	685000	700000	750000	3155000

	५.७ लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	गोटा	1	2	2	2	2	9
	बजेट		100000	200000	200000	200000	200000	900000
	५.८ भएका सहकारीबाट ने.रा.बै.को स्वरोजगार कोषमा पहुँ बृध्दि गरिने सहकारिको संख्या	७	1	1	1	2	2	7
	बजेट		25000	25000	25000	50000	50000	175000
	५.९सहजरुपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको प्रतिसतमा बृद्धि	30	35	40	50	60	70	70
	बजेट		14000	16000	20000	24000	28000	102000
	जम्मा बजेट		**1229000**	**1361000**	**1555000**	**1605000**	**1689000**	**7439000**
उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	६.१ नयाँ प्रविधि/ सामग्रीबारे रोष्टर तयार गर्ने ।	पटक	1	2	2	2	2	9
	बजेट		5000	10000	10000	5000	5000	35000
	६.२ नयाँ प्रविधि बारे सचेतना गराइने उद्यमको संख्या	गोटा	1225	1250	1350	1385	1500	6710
	बजेट		490000	500000	540000	554000	600000	2684000
	६.३ नयाँ उद्यमीलाई नयाँ मेसिनरी उकरण नयाँ प्रविधि हस्तान्तरण गरिने उद्यमीको संख्या		700	850	900	1050	1100	4600
	बजेट		7000000	8500000	11250000	13125000	15400000	55275000
	जम्मा बजेट		**7,495,000**	**9,010,000**	**11,800,000**	**13,684,000**	**16,005,000**	**57,994,000**

मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,	७.१ उत्पदनको प्रकार अनुसारका मूल्य श्रृङ्खलाहरुको बिश्लेषण गरिने संख्या	गोटा	1	1	1	1	1	5
	बजेट		100000	100000	100000	100000	100000	500000
	७.२ सौगात गृहको स्थापना गर्ने संख्या		1	1	1	2	1	6
	बजेट		300000	300000	300000	600000	300000	1800000
	७.३ सङ्कलन केन्द्रको स्थापना गर्ने संख्या	गोटा	3	3	4	4	5	19
	बजेट		900000	900000	1200000	1200000	1500000	5700000
	तुलसीपुरको फलफुल तथा तरकारी बजारको सुधार र सभ्फेदारी विकास		5000000	5000000	5000000	5000000	5000000	25000000
	७.४ हाटबजारको व्यवस्थापना गर्ने संख्या		0	1	1	1	0	3
	बजेट		0	150000	150000	150000	0	450000
	७.५ न. पा. स्तरमा आयोजना गरिने प्रदर्शनीको संख्या		1	1	1	1	1	5
	बजेट		100000	100000	100000	100000	100000	500000
	७.६ क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सब आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या		10	10	10	10	10	50
	बजेट		50000	50000	50000	50000	50000	250000
	७.७ अन्तरकृया द्वारा बि टु बि लिंकेज गराइने उद्यमीको संख्या	संख्या १	1	1	1	1	1	5
	बजेट		10000	10000	10000	10000	10000	50000

	७.८ उद्यमिहरु र अन्य मूल्यश्रृङ्खलाका पक्षहरु बिच अन्तरकृया		28	28	28	28	28	140
	बजेट		280000	280000	280000	280000	280000	1400000
	जम्मा बजेट		**6,740,000**	**6,890,000**	**7,190,000**	**7,490,000**	**7,340,000**	**35,650,000**
व्यवसायिक परामर्श सेवा	८.१ समस्या पहिचान (SWOT) गरिने उद्यमीको संख्या	संख्या	1250	1275	1350	1400	1500	6775
	बजेट		500000	510000	540000	560000	600000	2710000
	८.२ व्यवसायिक परामर्श दिइने उद्यमको संख्या	संख्या	1500	1300	1400	1500	1500	7200
	बजेट		300000	260000	280000	300000	300000	1440000
	जम्मा बजेट		**800,000**	**770,000**	**820,000**	**860,000**	**900,000**	**4,150,000**
	९.१ लघु उद्यमीहरू लाई समूह, संघ हुदै जिल्ला लघु उद्यमी समूह संघमा आबद्ध गराइने उद्यमीको संख्या	ज्ना	8	9	10	11	12	50
	बजेट		40000	45000	50000	55000	60000	250000
	९.२ मानव स्रोत परिचालन गरिने संख्या	जना	13	13	13	13	13	13
	EDF	जना	10	10	10	10	10	10
	Coordinator	जना	1	1	1	1	1	1
	DBA	जना	1	1	1	1	1	1
	AFA	जना	1	1	1	1	1	1
	बजेट		2800000	2900000	3000000	3100000	3200000	15000000

	९.३ सेवा प्रदायक /सेवा ग्राही संस्थाहरू मेगा, उद्यम विकास समिति समिति र अन्य सेवा प्रदायकलाई नेतृत्व अभिवृद्धि, मेडपा मोडेलको तालिम दिने तालीम संख्या	पटक	2	2	2	2	2	10
	बजेट		80000	80000	80000	80000	80000	400000
	९.४ मेगाहरु लाई प्रस्ताव, प्रतिवेदन लेखन तालिम दिने	ज्ना	20	30	30	40	50	170
	बजेट		24000	36000	36000	48000	60000	204000
	९.५ उद्यमी तथा सरोकारवालाहरकलाई अवलोकन भ्रमण		50	50	50	50	50	250
	बजेट		500000	500000	500000	500000	500000	2500000
	९.६ लघु उद्यम विकास समितिको बैठक संख्या		6	6	6	6	6	30
	बजेट		120000	120000	120000	120000	120000	600000
	जम्मा बजेट		**3,564,000**	**3,681,000**	**3,786,000**	**3,903,000**	**4,020,000**	**18,954,000**
प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि परिबर्तन	१०.१ हाल भएको प्रबिधिमा परिर्वतन गर्ने सहयोग गरिने उद्यमको संख्या	पटक	120	120	120	120	120	600
	बजेट		1200000	1200000	1440000	1560000	1560000	6960000
	१०.३ साझा सुविधा केन्द्रको स्थापना	४	3	3	4	5	4	19
	बजेट		3000000	3000000	4400000	6000000	5200000	21600000
	जम्मा बजेट		**4,200,000**	**4,200,000**	**5,840,000**	**7,560,000**	**6,760,000**	**28,560,000**
लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था			**1,500,000**	**1,500,000**	**1,500,000**	**1,500,000**	**1,500,000**	7500000

	कूल जम्मा बजेट (१ देखी ११ सम्मको)		48,182,600	53,263,800	61,636,750	68,049,500	73,107,200	304,239,850

४.८ आय ब्यय बिबरण (आ.ब. २०७५/२०७६ देखी २०७९/२०८० सम्म)

	उपलब्ध हुँन सक्ने अनुमानित बजेट						
सि.नं	स्रोत	बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५	जम्मा
१	तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाले केन्द्र तथा प्रदेश सरकार र आफ्नो बजेट समेत बाट ब्यहोर्ने	२,५०,००,०००	2,75,00,000	3,02,50,000	3,32,75,000	3,66,02,000	15,26,27,000
२	तुलसीपुर उप–महानगरपालिकाकै कृषि, पशु, महिला तथा वालवालिका जस्ता शिर्षक बाट ब्यवस्था गर्ने	१,००,००,०००	1,10,00,000	1,21,00,000	1.33.10.000	1,46,41,000	6,10,51,000
३	घरेलु तथा साना उद्योग र मेडपा कार्यक्रमबाट	२०,००,०००	22,00,000	24,20,000	26,62,000	29,28,000	1,22,10,000
४	सहकरीहरुबाट	५०,००,०००	55,00,000	60,50,000	66,55,000	73,20,000	3,05,25,000

५	उप–महानगरपालिका क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्थाबाट	५०,००,०००	55,00,000	60,50,000	66,55,000	73,20,000	3,05,25,000
६	अपुग रकम अन्य दातृ निकाय तथा NGO/INGO संग सहकार्यको लागी पहल गर्नु पर्ने रु						1,73,01,850
	जम्मा	4,70,00,000	5,17,00,000	5,68,70,000	6,25,57,000	6,88,11,000	30,42,39,850
	अनुमानित व्यय बिबरण						
सि.नं	खर्चका मूल शिर्षक	बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५	जम्मा
१	बजार, स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	245,000	245,000	245,000	245,000	245,000	1,225,000
२	उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन	895000	1000000	1155000	1365000	1370000	5785000
३	उद्यमशीलता विकास तालीम	1909600	2071800	2318750	2390000	2712200	11402350
४	प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	19605000	22535000	25427000	27447500	30566000	125580500
५	बित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि	1229000	1361000	1555000	1605000	1689000	7439000

६	उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	7,495,000	9,010,000	11,800,000	13,684,000	16,005,000	57,994,000
७	मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,	6,740,000	6,890,000	7,190,000	7,490,000	7,340,000	35,650,000
८	व्यवसायिक परामर्श सेवा	800,000	770,000	820,000	860,000	900,000	4,150,000
९	मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास	3,564,000	3,681,000	3,786,000	3,903,000	4,020,000	18,954,000
१०	सेवा तथा प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि परिबर्तन	4,200,000	4,200,000	5,840,000	7,560,000	6,760,000	28,560,000
११	लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको ब्यवस्था	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	7500000
	जम्मा	**48,182,600**	**53,263,800**	**61,636,750**	**68,049,500**	**73,107,200**	**304,239,850**

४.९ तर्कबद्ध योजना(Logical Framework)

विवरणात्मक संक्षेप	**२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक**						पुष्टयाँइका आधारहरु
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
लक्ष	यस तुलसीपुर उप–महानगरपालिका को लघुउद्यम बिकास योजनाको मूल लक्ष भनेको उप–महानगरपालिका क्षेत्रमा छरिएर रहेका श्रोत तथा सीपमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्यमहरुको स्थापना तथा विकास गरी थप १४५२६ बिपन्न						मूल्यांकन प्रतिवेदन

विवरणात्मक संक्षेप	२०७५/७६ देखि ०७९/८० सम्मका सूचक						पुष्टयाँइका आधारहरु
	नगरबासीको आयस्तरमा सुधार ल्याई जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने हो: लक्षका सूचकहरु: ● योजनाको अन्त्य सम्ममा नयाँ उद्यम स्थापना गर्ने उद्यमीमध्दे ७० प्रतिसत उद्यमीको आयमा कम्तिमा पनि ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुनेछ । ● लघु उद्यममा रोजगारी पाउँने मध्दे कम्तिमा पनि ६५ प्रतिसतको आयमा ६० प्रतिसतले बृद्धि भएको हुँने छ ● स्तरोन्नतीको सेवा पाएका मध्दे कम्तिमा पनि १५ प्रतिसत लघु उद्यमहरु साना उद्यममा परिणत भएका हुँने छन ।						
उद्देश्य	यस योजनाको मूल उदेश्य भनेको बिपन्न बर्गको समृद्धिका लागी तुलसीपुरउप–महानगरपालिकामा छरिएर रहेका परम्परागत सीप तथा स्रोत साधनको पहिचान गरि लघु घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना तथा स्तरोन्नति गरि थप रोजगारीको श्रृजना र आय बृद्धि गरी विपन्न बर्गका समुदायका मानिसको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउँने हुनेछ ।						मूल्यांकन प्रतिवेदन
उदेश्यका सूचकहरु	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	**५ बर्षको लक्ष**					
१. रोजगारी श्रृजना गर्ने ।		2438	2732	2962	3091	3,303	मूल्यांकन प्रतिवेदन
२. लघु उद्यमको हालको लगानी. बृद्धि		4,28,75,000	4,37,50,000	5,40,00,000	5,54,00,000	6,14,46,000	मूल्यांकन प्रतिबेदन
३. लघु उद्यमिको बार्षिक आय बृद्धि		9,80,00,000	10,00,00,000	12,15,00,000	13,15,75,000	14,63,00,000	मूल्यांकन प्रतिबेदन

नतिजाहरु

नतिजा १ : आयआर्जनका विभिन्न क्षेत्रका उद्यम पहिचान गरी लक्षित समुदायलाई उद्यम स्थापना र रोजगारी तथा कारोवार बृद्धि गर्न सहजीकरण गरिने छ ।							
नतिजा १ का सूचकहरु	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	५ बर्षको लक्ष					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
१.१.उद्यम स्थापना		1225	1250	1350	1385	1463	6673
१.२. थप रोजगारी श्रृजना		2438	2732	2962	3091	3,303	14,526
१.३ लक्षित बर्गका उद्यमीको बार्षिक आय बृद्धि		9,80,00,000	10,00,00,000	12,15,00,000	13,15,75,000	14,63,00,000	59,73,75,000
अति गरिब परिवार		4,90,00,000	5,00,00,000	6,07,50,000	6,57,62,500	7,31,50,000	29,86,87,500
मध्यम गरिब परिवार		2,94,00,000	3,00,00,000	3,64,50,000	3,94,72,500	4,38,90,000	17,92,12,500
सामान्य गरिब परिवार		1,96,00,000	2,00,00,000	2.43.00,000	2,63,15,000	2,92,60,000	11,94,75,000
नतिजा २ : उद्यम स्थापना गर्न बिपन्न बर्गका परिवारलाई माग र आवश्यकता अनुसार उपयुक्त तालीम दिई दक्ष जनशक्ति तयार गरिने छ ।							

नतिजा २ को सूचकहरु	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	**५ बर्षको लक्ष**					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
सीप विकास तालीम							
२.१ अति गरिब परिवार		674	688	743	762	805	3672
२.२ मध्यम गरिब परिवार		404	413	446	457	483	2203
२.३ अन्य गरिब परिवार		270	275	297	305	322	1469
जम्मा		1348	1376	1486	1524	1610	**7344**
उद्यम विकास तालीम		**1383**	**1514**	**1635**	**1676**	**1844**	**8052**

नतिजा ३ : लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तरोन्नति गरिने छ ।

नतिजा ३ कोसूचकहरु	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	**५ बर्षको लक्ष**					
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	जम्मा
३.१ साविक भन्दा उत्पादन तथा बिक्रि बृद्धि गर्न स्तरोननती गरिने		600	857	937	1013	1108	4515

उद्यमहरुको संख्या							
३.२ अर्ध सक्रिय र पूर्ण निष्कृय उद्यमहरुको पहिचान र अद्यावधिक गर्ने	निरन्तर					निरन्तर	निरन्तर
३.३ हाल अर्ध सकृय रहेकालाई पूर्ण सकृय बनाई अर्ध सकृय को संख्या काम गरिने उद्यमको संख्या	९० उद्यम	१०	१५	१५	२०	२०	८०
३.४ हालका पूर्ण निष्कृयलाई सकृय बनाउने उद्यमको संख्या	८४ उद्यम	५	१०	१५	१५	२०	६५
नतिजा ४ लघु उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरुको बित्तीय सेवामा पहुँच बृद्धि भएको हुने छ।							
नतीजा ४	आधार बर्ष	**५ बर्षको लक्ष**					जम्मा

का सूचकहरु	२०७४/७५को अवस्था	७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
४.१ उद्यमीहरु वित्तीय संस्थाहरु बिच अन्तरकृया		१९	१९	१९	१९	१९	९५
४.२ व्यवसायिक योजना पुनरावलोकन गर्ने उद्यमको संख्या		**आवश्यकता अनुसार**					
४.३ लेखा तालिम दिइने उद्यमीको संख्या		१२५०	१३००	१३७०	१४००	१५००	६८२०
४.४ लघु उद्यमीबाट बनाइने सहकारीको संख्या	१०	१	२	२	२	२	१९
४.५ भएका सहकारीबाट ने.रा.बै.को स्वरोजगार कोषमा पहुँ बृध्दि गरिने सहकारिको संख्या	७	१	१	१	२	२	१४

४.६ सहजरुपमा ऋणमा पहुँच हुँने उद्यमी तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका पात्रहरुको संख्या बृद्धि	३०	३५	४०	५०	६०	७०	७०
नतिजा ५ : मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकासको माध्यम बाट लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको उत्पादनको बजारीकरण भएको हुनेछ							
नतीजा ५ का सूचकहरु:	आधार बर्ष २०७४/७५को अवस्था	**५ बर्षको लक्ष**					जम्मा
		७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
५.१ बजार संस्थाहरुको स्थपना र बिकास भएको (सौगात गृह, शंङ्कलन केन्द्र)	**१०**	४	४	५	६	६	**३५**
५.२ हाटबजारको स्थापना	०	०	१	१	१	०	पातुखोला पश्चिम १, पातुखोला देखि ग्वारखोला १, ग्वारखोला देखि पातुखोला विच १ जम्मा ३
५.३ गाउँस्तरमा	१	१	१	१	१	१	**५(बषृमा एक)**

आयोजना गरिने प्रदर्शनी,को संख्या							
५.४ क्षेत्रीय र राष्ट्रिय प्रदर्शनी, महोत्सब आयोजनामा सहभागी गराइने उद्यमीको संख्या	५	१० जाना बाषृिक					**५०**
५.५ अन्तरकृया द्वारा बि टु बि लिंकेज गराइने उद्यमीको संख्या	१ मह	१	१	१	१	१	तरकारी, आलु, च्याउ, मकैको विउ र तोरी लगायतका ५ उत्पादनको
५.६ उद्यमीहरु र मूल्य श्रृङ्खलाका पक्षहरु बिच अन्तरकृया	०	२८	२८	२८	२८	२८	**१४० वटा (प्रत्येक शंललन केन्द्रमा बर्षमा एक पटकले)**
५.७ सरोकावालाहरु र उद्यमीहरुको अवलोकन भ्रमण	५०	५०	५०	५०	५०	५०	**२५०**
नतिजा ६ : लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको उत्पादनमा सेवा तथा प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि परिबर्तन भएको हुनेछ ।							
नतीजा ६ का	आधार बर्ष	**५ बर्षको लक्ष**					जम्मा

सूचकहरु:	२०७४/७५को अवस्था	७५/७६	७६/७७	७७/७८	७८/७९	७९/८०	
६.१ हाल भएको प्रबिधिमा परिर्वतन गर्ने उद्यमको संख्या		१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	**६००**
६.२ नयाँ उद्यमीलाई प्रबिधिमा सहयोग		700	850	900	1050	1100	4600
६.३ साझा सुविधा केन्द्रको स्थापना	५	३	३	४	५	४	**२४**

मुख्य कार्यक्रमहरु तथा बजेट

मुख्य कार्यक्रमहरु	**५ बर्षको बजेट रु**
१. बजार सर्भेक्षण, स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन तथा लक्षित समूह पहिचान	1,225,000
२. उद्यमशीलता विकासका लागि सामाजिक परिचालन	5785000
३. उद्यमशीलता विकास तालीम	11402350
४. प्राविधिक सिप विकास तथा पुराना उद्यमको स्तरोन्नती गर्ने ।	125580500
५. बित्तीय सेवामा उद्यमीहरु तथा अन्य मूल्य श्रृङ्खलाका अन्य पात्रहरुको पहुच बृद्धि	7439000
६. उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धन विस्तार	57,994,000

७. मूल्य श्रृङ्खलाको विकास तथा बजार संगको सम्बन्ध विकास र व्यवस्थापन,	35,650,000
८. व्यवसायिक परामर्श सेवा	4,150,000
९.मानवश्रोत व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास	18,954,000
१०. सेवा तथा प्रबिधिको विकास तथा प्रविधि व्यवस्थापन	28,560,000
११ लघु उद्यमीहरुको लागी घुम्ति कोषको रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्था	7500000

जोखिम तथा पूर्वानुमान

- सेवा प्रदायकहरुको सहकार्य चुस्त र फलदायी भएको ।
- सेवा प्रदायकहरुले प्रतिबद्धता गरेको रकम यथा समयमा उद्यम कोषमा जम्मा र सहि समयमा परिचालन भएको अवस्था ।
- राजनैतिक स्थिरता भएको र बजार संजालमा व्यवसायीको आबद्धता भएको अवस्था ।
- १० जाना इडिएफ सुनिश्चित भएको, सहयोगी निकायहरुको समन्वय र सहकार्य चुस्त भएको अवस्था ।
- बजार अनुकुल भएको अवस्था, उत्पादनकालागि नयाँ प्रविधि अवलम्वन गरि प्रतिस्पर्धाको लाभ लिने अवस्था ।
- बित्तिय संस्थाहरुमा लगानी गर्ने पूंजि पर्याप्त भएको अवस्था ।
- प्राकृतिक प्रकोप नभएको अवस्था र
- सरकारी नीतिमा बारम्वार परिवर्तन नभएको अवस्था ।

केहि प्राविधिक सुझावहरु

१.उद्यमहरुको छनौटःगोष्टीका सहभागीहरुले प्रस्ताव गरे अनुसार उद्यमहरु वडागत रुपमा छनौट भएका छन् तर बजेटका कारण गोष्ठिका समयमा प्रस्तुत गरिएको संख्यालाई बजेटको आकार अनुसार मिलान गर्दा केहि कम तथा बेसी हुन गएका छन् । योजना तर्जुमामा देखाईएका उद्यमहरुका अतिरिक्त बजेटले भ्याएमा सीमित हुन बाध्य भईने छैन ।

२ उद्यम विकास घुम्ति कोषको व्यवस्थाः: लघु उद्यमीहरु ज्यादै न्युन पूँजीभएका हुँदा र कतिपयलाई हातमा सीप भएर पनि सानो बीउ पूँजीको अभावमा र ऋणको झन्झटले उद्यम थाल्न नसक्ने अवस्थामा हुँदा त्यस्ताका लागि छोटो समयको निम्ति निर्ब्याजी रुपमा लघु उद्यमीहरुको हकमा काम गर्ने सहकारी मार्फत ऋण दिन घुम्तिकोषका रुपमा उद्यम विकास कोषको व्यवस्थागर्ने गरी बजेटमा व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सहकारीलाई ओभरहेडको रुपमा बढीमा २ प्रतिशतसम्म ऋणिहरुबाट लिन पाउने गरी कार्यविधि अपनाई कार्यान्वयन गर्न सुझाव दिईएको छ ।

३ नगरमा प्लाष्टिक नियन्त्रणःउप–महानगरपालिकाले नगरको प्रदुषणको मूल कारणका रुपमा रहेको प्लाष्टिक नियन्त्रण गर्ने र यस अवस्थालाई लघुउद्यम श्रृजनाको अवसरका रुपमा लिई वातावरण मैत्री झोला तथा डोरी उत्पादन तथा प्लाष्टिक प्रशोधन जस्ता गतिविधिहरुको योजना बनाउन पनि सुझाव दिईन्छ ।

४.फोहरलाई आयमुलक बनाउनेः नगर क्षेत्रको समस्याको रुपमा रहेको फोहर संकलन गरी उर्जा तथा जैविक मल तयार गरी बजारिकरण गर्दा निम्न आय वर्गको सम्वृद्धि र वातावरणमा सुधार सँगसँगै आउने हुँदा उप–महानगरपालिकाले यस तर्फ पनि ध्यान दिन जरुरी देखिन्छ ।

५. औद्योगिक ग्रामको व्यवस्थाः ध्वनी तथा वायु प्रदुषण गर्ने प्रकारका उद्यमहरुको दीगो व्यवस्थापन तथा नगरमा प्रदुषण न्युनिकरण गर्न घना बस्तीहरु बाहिर औद्योगिक ग्रामको स्थपना गर्न सके लघु उद्यमीहरुलाई एकिकृत सेवा दिन पनि सहजहुने र वातावरणको पनि संरक्षण भै नगरबासीको स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने हुँदा यस उप–महानगरपालिकाले त्यस तर्फ अग्रसरता देखार्य बिशेष योजनाकोरुपमा अगाडी बढाउँन सुझाव दिईन्छ ।

४.१० जनशक्तियोजना(Human Resource Plan)

उद्यम विकासको लागि आवश्यक जनशक्ति मध्ये महत्वपर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने उद्यम विकास सहजकर्ता हो । सामान्यतया उद्यम स्थापना र अन्य सेवाका लागी १० जना उद्यम विकास सहजकर्ता मेडपा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने परिकल्पना गरिएको छ । साथै एकिकृत उद्यम विकासमा अन्य जनशक्ति पनि आवश्यक पर्ने हुँदा निम्न अनुसार जनशक्ति योजना तैयार गरिएको छ ।

टेबुल २२ जनशक्ति योजना

सि.नं.	योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक	योजनाको लागि आवश्यक	स्थानीय तहमा हाल उपलव्ध संख्या	नपुग जनशक्ति संख्या	नपुग जनशक्ति/सेवा प्राप्त गर्ने

	जनशक्ति विवरण (पद/विज्ञता)	संख्या	सरकारी	गैरसरकारी	निजी क्षेत्र	विकास साझेदार	समुदाय	अन्य		सम्भावित स्रोत	रणनीति
१	EDF	१०							१०	प्रस्तावित बजेटबाट	
२	Coordinator	१							१		
३	DBA	१							१		
४	AFA	१							१		
जम्मा		**१३**							**१३**		

खण्ड - ५कार्यक्रम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनका संरचनाहरुः

स्थानीय तहमा या कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनका लागि गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेडपा) संचालनको निर्देशिका (दोश्रो संसोधन) २०७४ ले उद्यम विकास समिति जस्ता संरचना को व्यवस्थालाई नगर तथा गाउँपालिकामा कार्यक्रम व्यवस्थापनको जिम्मेवारीका साथ व्यवस्था गरेको छ भने सेवा संचालनमा चुस्तता ल्याउन व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकहरुको व्यवस्था गरिएको छः यसका नीतिगत व्यवस्थाहरु तथा अन्य प्रावधानहरु निम्न अनुसार छन्:

नीतिगत व्यवस्था

- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३
- राष्ट्रिय योजनामा समावेश
- मेडपा पाँच वर्षे रणनीतिक योजना, २०७० र दोश्रो प्रस्ताबित रणनीतिक योजना २०७४
- मेडपा संचालन निर्देशिका, २०७० (संसोधन सहित)
- नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याकंन हातेपुस्तिका, २०७३
- जिल्ला उद्यम विकास रणनीतिक योजना तथा गाउँ उद्यम विकास रणनीतिक योजना निर्माण निर्देशिका
- लघु उद्यम मैत्री मौद्रिक नीति

उद्यम बिकास समितिः

संयोजकः अध्यक्ष, गाउँपालिका र प्रमुख, नगरपालिका वा निजले तोकेको व्यत्ती

सदस्य : कार्यकारी अधिकृत

सदस्य : कार्यक्रम लागु भएका वडा अध्यक्ष मध्येबाट एक जना

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यक्रम लागु भएका वडाको दलित तथा अल्पसंख्यक सदस्यहरु मध्येबाट एक जना

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यक्रम लागु भएका वडाका महिला सदस्यहरु मध्येबाट एक जनासदस्यः प्रतिनिधि, लघु उद्यमी समूह सङ्घ

सदस्य-सचिवः प्रमुख, उद्योग विकास शाखा

उद्यम विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

क) लघु उद्यम विकास सम्बन्धि गाउँ र नगरपालिकाको योजना तर्जुमा गराई गाउँसभा र नगरसभाबाट स्वीकृतको लागि पेश गर्ने,

ख) स्वीकृत योजनालाई कार्यान्वयन गर्न कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने,

ग) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाको अनुरोध बमोजिम लघु उद्यम विकास सम्बन्धि प्याकेज कार्यान्वयन गर्नका लागि सम्भावित वडा, वस्ति छनौट गर्न सहयोग गर्ने,

घ) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाबाट तैयार गरिने कार्यक्रमको प्रगति विवरण बैठकमा छलफल गराउने तथा देखिएका कमीकमजोरी सुधारका लागि निर्देशन दिने,

ङ) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र लघु उद्यम विकासमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी, निजिक्षेत्र, विकास साझेदार नागरिक समाजका संघसंस्थाहरुसँग कार्यगत सम्बन्ध स्थापित गरी अनुकुल वातावरण तैयार गर्ने,

च) लघु उद्यम विकास सम्बन्धी नगरपालिका, गाउँपालिकास्तरमा भएका कार्यक्रमहरुको सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु जवाफदेहिता र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्ने,

छ) व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरूले सम्झौता बमोजिमको कार्य गरे नगरेको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी जिल्ला उद्यम विकास समितिलाई जानकारी गराउने,

ज) लघु उद्यमीका उत्पादनहरूलाई बजार सुनिश्चित गर्न सम्बद्ध निजीक्षेत्रका सङ्घ संस्थाहरूसँग अन्तर्क्रिया, छलफल, परामर्श गर्ने,

झ) लघु उद्यमीहरूलाई वित्तीय सुविधा उपलब्ध गराउन आफ्नो कार्यक्षेत्र निकटमा रहेका वित्तिय संस्थाहरुको पहिचान गरी उद्यमीहरूसँग सम्बन्ध स्थापित गराउने,

ञ) कार्यक्रम संचालन गर्ने उद्यम विकास सहजकर्ता र सामाजिक परिचालकहरुबिच कार्यगत सम्बन्ध स्थापित गराउने,

ट) नगर गाउँ उद्यम विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न घरेलु कार्यालय/समिति, मेडेप र अन्य सम्बद्ध संघसंस्थाहरुसंग समन्वय स्थापित गर्ने,

ठ) स्थानीय श्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गर्न उद्यमशिलता विकासका लागि चेतना फैलाउने,

ड) स्थानीय तहमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सम्भावित वडा तथा वस्तीहरु छनौट गर्ने,

ढ) लघु उघमी समुहहरुको संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि गर्न सहयोग गर्ने,

ण) उद्यम विकास तथा उद्यमशिलता सम्बन्धि सम्भावनाहरु खोजी गरी कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने ।

<u>उद्यम विकास कोषको स्थापना:</u>

उद्यम विकास कोष स्थापना तथा सञ्चालन सम्वन्धी नमूना कार्यविधि, २०७४ ले यस कार्यक्रमको लागि उद्यम विकास कोषको स्थापनाको व्यवस्था गरेको छ:

उद्यम विकास कोषको उद्देश्य :

(क) लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगको माध्यमवाट रोजगारी सिर्जना गर्दै गरिवी न्यूनिकरण गर्नका लागि आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्ने ।

(ख) स्थानीयस्तरमा उपलब्ध श्रोत साधनमा आधारित वातावरण मैत्री उद्यमहरुको प्रवर्द्धन गर्न आर्थिक सहयोग पुऱ्याउने ।

(ग) स्थानीय तहलाई उपलब्ध हुने अनुदानलाई निश्चित मापदण्डको आधारमा एकीकृत रूपमा स्रोत प्रवाह गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने,

(घ) समावेशी विकासको अवधारणा बमोजिम लक्षित समूह जस्तै गरिव समुदायका महिला, आदिवासी, जनजाति, दलित, अपाङ्ग आदि छनौट गरी ती लक्षित समुदायलाई कोषको प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।

उद्यम विकास कोषको कार्यक्षेत्र :

रोजगारी सिर्जना, गरिवी निवारण, आय आर्जन, उद्यम र उद्यमशीलता विकासका लागि स्थानीय तहमा प्राप्त हुने निःशर्त वा सशर्त अनुदान वा अन्य सबै प्रकारका अनुदान वा सहायता यस कोषमा रहनेछ । स्थानीय तहको आन्तरिक आय लगायत स्थानीय तहमा प्राप्त हुने उद्यम र उद्यमशिलता विकास सम्वन्धी सबै प्रकारका स्रोतको परिचालन एवं व्यवस्थापन गर्नु यस कोषको कार्यक्षेत्र हुनेछ ।

कोषको स्थापना : स्थानीय तहको उद्योग प्रवर्द्धन तथा उद्यमशीलता विकासका लागि देहाय वमोजिमका रकमहरु जम्मा गर्ने गरी एक "उद्यम विकास कोष"स्थापना गरिनेछ ।

(क) संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशीलता विकाससँग सम्वन्धित कार्यक्रमका लागि प्राप्त रकम,

(ख) विकास साझेदारबाट प्राप्त रकम,

(ग) स्थानीय तहले लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योग र उद्यमशिलता विकासका लागि विनियोजन गरेकोरकम,

(घ) उद्यम विकासकालागि सामुदायिक संघ संस्था तथा निजी क्षेत्रबाट प्राप्त रकम,

(ङ) उद्यम विकासकालागि विषयगत शाखा तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकमहरु ।

<u>कोषको संचालन</u>

निम्न अनुसारको संचालक समितिबाट कोष संचालनको ब्यवस्था प्रस्तावित गरेको छः :

संयोजक : अध्यक्ष, गाउँपालिका र प्रमुख, नगरपालिका

सदस्य : कार्यकारी अधिकृत

सदस्य : प्रतिनिधि, कार्यपालिकाको महिला, दलित तथा अल्पसंख्यक सदस्यहरु मध्येबाट संयोजकले तोकेको एक जना महिला,

सदस्य : प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा

सदस्य : प्रतिनिधि, लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगसँग सम्वन्धित निजी क्षेत्रका छाता संगठनका प्रतिनिधिहरु मध्येवाट बढीमा २ जना,

सदस्य-सचिव : प्रमुख, उद्योग विकास शाखा

५.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

उद्यम विकास योजनाका मुख्य मूल्याङ्कनकर्ता गाउँ/नगरपालिकानै हुनेछ । प्रशासनिक तथा अन्य भौतिक क्रियाकलापको कारणले गाउँ/नगरपालिकाले एक्लै यी कार्य पुरा गर्न कठिनाई हुन्छ । यसकारण स्थानीय लघु

उद्यमी संघ, सामुदायिक संस्थाहरु, स्थानीय निकायका कर्मचारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको सहयोगमा यस्ता क्रियाकलापलाई बढी प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न प्रयोग गरिने विधिहरु निर्देशिकाको भाग २ मा र उद्यमी अनुगमन विवरणको तालिका अनुसची ५ मा दिईएको छ । उपरोक्त फर्मेट तथा विधिलाई प्रयोग गरी गाउँ/नगरपालिकाले एकीकृत अनुगमन तालिका बनाई कार्यक्रमको तर्कबद्ध योजनाका अनुरुप कार्यक्रमको प्रभावकारिता नियमित रुपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न सक्दछ ।

नियमित अनुगमन तथा प्रतिवेदन :

मेड्पा निर्देशिका, २०७०, (२०७४ को संसोधन सहित) अनुसार गाउँ/नगर उद्यम विकास समितिले लघु उद्यम विकास सम्बन्धी गाउँ/नगर स्तरमा भएका कार्यक्रमहरुको सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु आयोजना गरी जवाफदेहीता र पारदर्शिता सुनिश्चीत गर्ने छ । त्यसैगरी व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरुले सम्झौता बमोजिमको कार्य गरे नगरेको सम्वन्धमा नियमित अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गरी उद्यम विकास समितिलाई जानकारी गराउने र लघु उद्यमीका उत्पादनहरुलाई बजार सुनिश्चीत गर्न सम्बद्ध निजी क्षेत्रका संघ संस्थाहरुसँग अन्तरकृया छलफल परामर्श गर्नेछ ।

अनुगमन मासिक, चौमासिक र वार्षिक गरिनेछ र प्रत्येक क्रियाकलापको अन्त्यमा सार्वजनिक परीक्षण गरिनेछ र कार्यक्रमको प्रगति विवरण गाउँ/नगरपालिकाको बैठकमा छलफल गराउने तथा देखिएका कमी कमजोरीहरु सुधारका लागि निर्देशन, सुझाव दिने गरिन्छ ।

कार्यक्रमको प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रतिवेदनः

प्रभाव भनेको कार्यक्रमले गरेको लगानीबाट निस्किएका नतीजाहरुबाट योजनाको अन्त्यमा लक्षित वर्गले के कति फाईदा पाए र समाजमा त्यसको असर तथा नतीजाहरुको स्थायित्व कस्तो छ भन्नेनै हो । यसमा लागानीको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता तथा पर्याप्तता समेतको मूल्यांकन गरिन्छ । प्रभाव मूल्यांकनको मूल आधार योजनाको तर्कबद्ध योजनाको खाका हुनेछ । तसर्थ यस योजनाको अन्त्य पछि स्वतन्त्र परामर्शदाताहरुबाट गाउँ तथा नगरपालिकाले यसको स्वतन्त्र मूल्यांकन गराई प्राप्त प्रतिवेदन बैठकमा छलफल गरी आएका सुझावहरुलाई आगामी योजनाहरुमा समेटिने छन् ।

५.३ जिम्मेवारी तालिका(Responsibility matrix)

टेवल २१: जिम्मेवारी तालीका

कार्यक्रम	प्रमुख जिम्मेवारी		
	कार्यान्वयन	सहयोग	समन्वय
१. स्रोत सम्भाव्यता अध्ययन	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
२. उद्यम विकासका लागि सामाजिक परिचालन	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
३. उद्यमशीलता विकास	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
४. प्राबिधिक सीप विकास	नगरपालिका सेवा	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र	EDC/ Municipalities or RMs

कार्यक्रम	प्रमुख जिम्मेवारी		
	कार्यान्वयन	सहयोग	समन्वय
	प्रदायक संस्था	उद्यम विकास समिति,	
५. वित्तीय सेवामा पहुँच	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
६. उपयुक्त प्रविधि हस्तान्तरण	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
७. बजारसँगको सम्बन्ध विकास तथा व्यवस्थापन	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
८. व्यवसायिक परामर्श सेवा	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
९. संस्थागत विकास	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs
१०. सहभागितामूलक कार्य अनुसन्धान	नगरपालिका सेवा प्रदायक संस्था	निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरु र उद्यम विकास समिति,	EDC/ Municipalities or RMs

खण्ड ६ अनुसूचीहरु

६.१ लघुउद्यमी सृजना र विकास गर्ने कमिक प्रक्रिया

लघु उद्यमी सिर्जना र विकास गर्ने क्रमिक प्रक्रिया

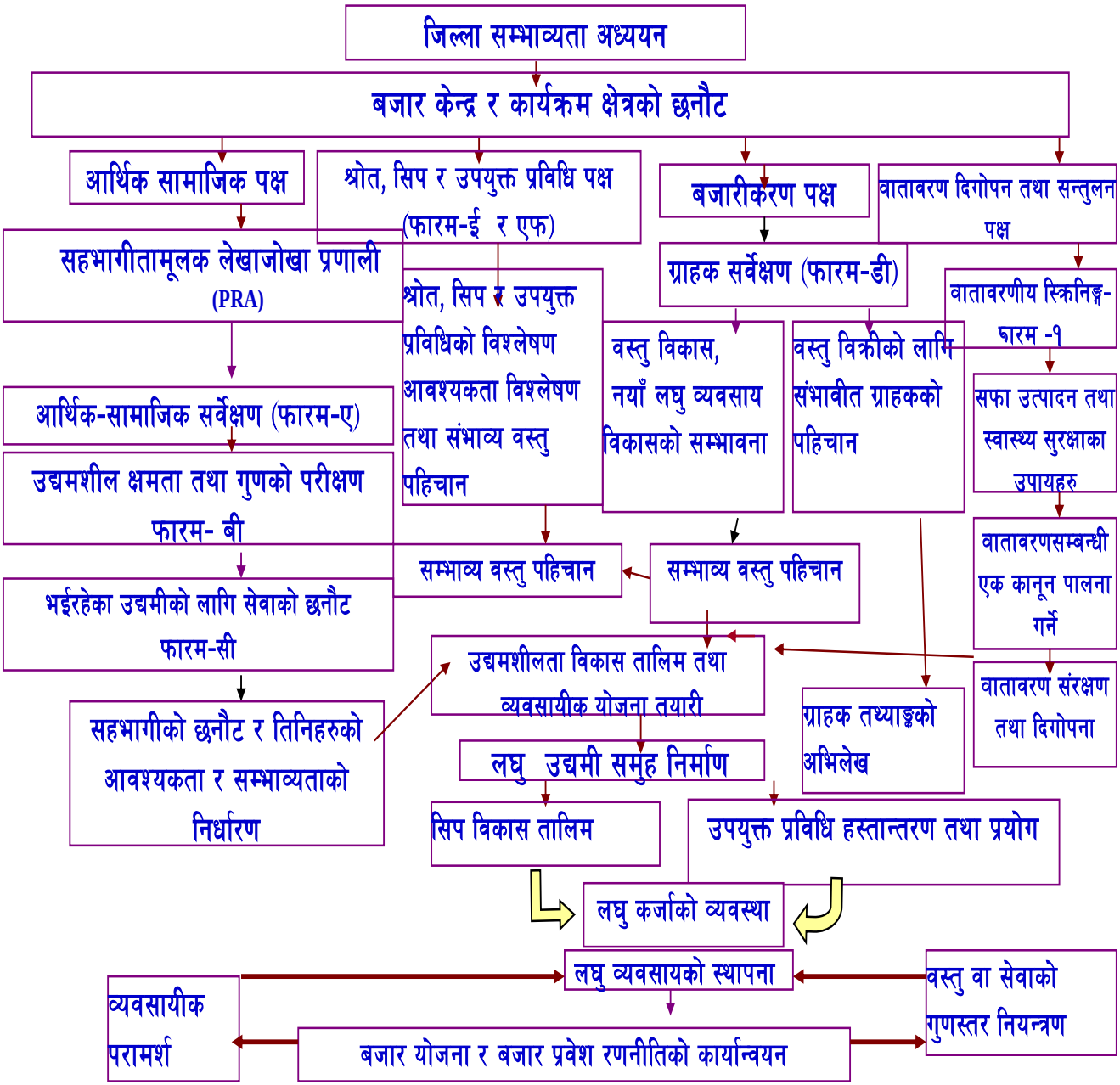

६५.२ लघु उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि सरकारका तर्फबाट भएका नीतिगत व्यवस्थाहरु :

१. त्रिबर्षीय योजना २०७०/०७१-२०७२ /०७३
२. औद्योगिक नीति २०६७
३. मौद्रिक नीति २०७०/०७१
४. वाणिज्य नीति २०६५
५. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति २०६३
६. वन नीति : वन ऐन २०४९, वन नियमावली २०५१, कबुलियती वन नीति २०५८

६.३ सन्दर्भ सामाग्रीहरु :

- लघु उद्यम रणनीतिक योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०७० (संसोधन सहित)
- नेपाल सरकार उद्योग मंत्रालयको गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका २०७० तथा प्रतावित ५ वर्षेदोश्रो रणनीतिक योजना (२०७५/०७६-२०७९/२०८०)
- मिति २०७५ साल जेष्ट ६ र ७गतेको योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट प्राप्त सूचनाहरु
- २०७५ जेष्ठ .....गते मस्यौदा प्रतिबेदन माथीको छलफलमा पाईएका सुझावहरु

६.३ गोष्ठीका सहभागीहरुको नामः२०७५जेष्ट ६ र ७ गते भएको योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित भएका सहभागीहरुको नाम, पद र ठेगाना यस प्रकार छ ।

कस	नाम	पद	कार्यालयको नाम
१	धनश्याम पाण्डेय	नगर प्रमुख	तुलसीपुर उमनपा
२	माया आचार्य	नगर उपप्रमुख	तुलसीपुर उमनपा
३	सन्तोस के.सी	कृषि व्यवसायि तथा व्यावसायिक परामर्शदाता	तुलसीपुर उमनपा, १४
४	शेषुराम भण्डारी	उपाध्यक्ष	जिल्ला सहकारी संघ
५	शान्ता पुन मगर	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
६	डण्ड बहादुर खत्री	वडा सदस्य, वार्ड १६	तुलसीपुर उमनपा
७	चित्रा मल्ल	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
८	यमुना परियार	डिएसएम	तुलसीपुर उमनपा
९	शुसिला बुढाथोकि	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
१०	राम बहादुर योगी	वार्ड अध्यक्ष, १९	तुलसीपुर उमनपा
११	माधव वली	वार्ड अध्यक्ष, १८	तुलसीपुर उमनपा
१२	लक्ष्मण भण्डारी	वार्ड अध्यक्ष, १	तुलसीपुर उमनपा
१३	बाल कृष्ण राना मगर	वार्ड अध्यक्ष, ४	तुलसीपुर उमनपा
१४	लक्ष्मण चौधरी	वार्ड अध्यक्ष, १५	तुलसीपुर उमनपा
१५	चित्र बहादुर वली	वार्ड अध्यक्ष, ११	तुलसीपुर उमनपा
१६	प्रशु नारायण चौधरी	वार्ड अध्यक्ष, १४	तुलसीपुर उमनपा
१७	कुमार लामिछाने	वार्ड अध्यक्ष, १०	तुलसीपुर उमनपा
१८	कर्ण बहादुर वली	अध्यक्ष	नगर लघु उद्यम संघ
१९	डम्मर पुरी	वार्ड ९, सदस्य	तुलसीपुर उमनपा

२०	चित्र बहादुर डागीँ	वार्ड ८, सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
२१	टोप बहादुर डागीँ	स.यो.अ.	तुलसीपुर उमनपा
२२	उत्तम बहादुर वली	उद्योग अधिकृत	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
२३	मुक्तिराम भुसाल	सह लेखापाल	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
२४	झरेन्द्र खरेल	सुचना अधिकृत	तुलसीपुर उमनपा
२५	विनोद पाण्डे	वार्ड १३, सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
२६	इश्वरा रावत	स.म.बि.वि.	तुलसीपुर उमनपा
२७	बसन्त विवस आचार्य	प्रेस संयोजक	तुलसीपुर उमनपा
२८	सरद रेग्मी	अध्यक्ष	रिपोर्टर्स क्लब दाङ्ग
२९	सन्तोष के.सी	कार्यक्रम संयोजक	रेडियो सञ्जिवनि
३०	देवराज विश्वकर्मा	सदस्य, कार्यपालिका	तुलसीपुर उमनपा
३१	भागिराम चौधरी	इडि	तुलसीपुर, ११
३२	दिपक कुमाल	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
३३	नविन शर्मा	एमआइएसए	मेडेप
३४	अमर नेपाली (माइकल)	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
३५	सुशील खड्का क्षेत्री	अध्यक्ष	रा.व.स. संघ
३६	जानका रेग्मी	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
३७	रुप बहादुर खत्री	महासचिव	तुलसीपुर उ.बा. संघ
३८	शारदा सुनार	वार्ड ७, सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
३९	थलराज पुरी	वार्ड १७, अध्यक्ष	तुलसीपुर उमनपा
४०	चन्द्रिका घर्ति	कृषि विकास शाखा, प्रा.स	कृषि विकास शाखा
४१	सद्धाम भट्ट	प.वि.अ	पशु विकास शाखा
४२	निम कुमार आचार्य	प.स.प्रा	पशु विकास शाखा
४३	सन्तोष सिग्देल	शाखा प्रवन्धक	एभरेष्ट बैंक
४४	खेमराज रिजाल	पत्रकार	तुलसीपुर उमनपा
४५	राजु आचार्य	वार्ड २, अध्यक्ष	तुलसीपुर उमनपा
४६	हरि बहादुर वली		तुलसीपुर उमनपा, ६
४७	कौशल चौधरी	कार्यालय सहायक	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
४८	कुल राज चौधरी	प्रा.	कृषि विकास शाखा
४९	डिला परियार	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
५०	ओपेन्द्र बस्नेत	स्टेसन म्यानेजर	रे. प्रकृति
५१	सुर्य नेपाल	कन्सल्टेन्ट	काठमाण्डौ
५२	विकास ज्ञवाली	कन्सल्टेन्ट	काठमाण्डौ
५३	सपना बस्नेत		तुलसीपुर उवासंघ
५४	धर्मराज वली	स्व सचिव	तुलसीपुर उमनपाका
५५	वासुदेव रिजाल	प्र.उ.अ	घ.त.सा.ढ.उ.का
५६	भिम बहादुर विष्ट	एपिएसएम	मेडेप
५७	प्रेम कृष्ण श्रेष्ठ		मेडेप
५८	दिपेश ज्ञवाली	प्राविधिक स	तुलसीपुर उमनपा
५९	भुप बहादुर वली	वार्ड १६, अध्यक्ष	तुलसीपुर उमनपा

६०	सुशीला शाह	उप प्रमुख सचिवालय प्रमुख	तुलसीपुर उमनपा

मस्यौदा प्रतिवेदन माथीको छलफल (२०७५ जेष्ठ २१) का सहभागीहरु

क्रस	नाम	पद	कार्यालयको नाम
१	नवराज लामिछाने	वार्ड अध्यक्ष, ६	तुलसीपुर उमनपा
२	माधव वली	वार्ड अध्यक्ष, १८	तुलसीपुर उमनपा
३	लक्ष्मण चौधरी	वार्ड अध्यक्ष, १५	तुलसीपुर उमनपा
४	डिला परियार	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
५	लक्ष्मण भण्डारी	वार्ड अध्यक्ष, १	तुलसीपुर उमनपा
६	शुसिला बुढाथोकि	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
७	चित्रा मल्ल	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
८	प्रशु नारायण चौधरी	वार्ड अध्यक्ष, १४	तुलसीपुर उमनपा
९	जानका रेग्मी	कार्यपालिका सदस्य	तुलसीपुर उमनपा
१०	सुर्य नेपाल	कन्सल्टेन्ट	काठमाण्डौ
११	विकास ज्ञवाली	कन्सल्टेन्ट	काठमाण्डौ
१२	उम बहादुर वली	उ.अ	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
१३	भिम बहादुर विष्ट	एपिएसएम	मेडेप

गोष्ठीका केहि झलकहरु